

L.D.

142

73-377
k.2

خاق شيرينك شكل و نوعى

چاقىرىلى
احمر طبع

L.d
142

ل . د

استانبول — دولت مطبعهسى

1928

1532

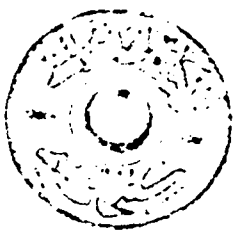
خلاق شعر لربنك شكل ونوعی

D. P. M.	
Kutubkhaneh	
Es. No.	1532
Romiz	142

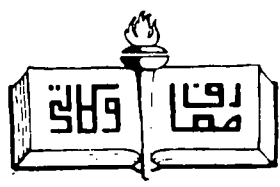
فلسفہ شریعتیہ شکل و نوعی

کتاب خانہ
وزارت تعلیم
لاہور
۱۳۴۷ھ
۱۹۲۸ء

.....

جائزہ ملی
امام طہافت

استانبول — دولت مطبعہ سی

1928

معارف دہلوی ملی تعلیم و تربیت دارمسنک ۵ نموز 1926 تاریخ و 578 نومرولی
امریکہ رنجی دفعہ اولدوق 2000 نسفہ باصلمشدر

بواری یاردندن صولرا مطالعه وتصحیح بو یورمالرینی فاضل محترم ولدچلی آفندی حضرتلرندن نیاز ایتشم . متازایه مسوده نك باش طرفه نك التفاتکار بر (تقریض) ورجوق مباحثه ده قیمتلی مطالعه لرینی تحریرو علاوه بو یورمشلردر . بومطالعهلر عیناً هر صحیفه زیرینه [۰] اشارتیه درج ایدیلشدره .

تقریض

عربلر شعرلری توحید ، لغت ، مدح ، غزل ، هزل ، هجو ، زهد ، اخلاقیات ، حکمیات کیی بیر چوق اقسامه آیریرلر . هر قسمی قصیده ، قطعه ، مخمس ، سدس الخ طرز لرنده انشاد ایبرلر و شعرك كرك مندرجات ، كرك اشكال ههتندن حاصل اولان انواعی عرب شاعرلری طرفندن نه قادر نوع حاصل ایتشمسه بونلری بیان ایدن علمه (علم قرض الشعر) دیرلرکه (انشاد شعر علمی) دیمکدر .

عثمانی عالم ادبیاتنده بویله ایکی قسم انواعنه دأر افراد ایدیلش بیر کتاب بن کورمدم . (علم ادب) . طأد (سروری) نك (بحر المعارف) ندن زمانمزه قادر منظوریمز اولان بیر قاج ائرده بونلرک بر قسمی یازیلشدر .

بوندن ربع عصر اقدم سالک لری عدد بنانه بالغ اوله مایان تورکیلری بوکون یوزلرجه ، بیکلرجه - صایه بیلدیکمز کیی حکومت جمهوریه مزیده خالص تورک و تورکی بیر حکومت اوله رف کورمکه قیرالین اولیورز . کذلک تورکلکه ، تورکیلکه متعلق بیر طاقم آثار داخی کال عشق و حرارتله تدوین ونشر اولونمقده در .

نیته کیم آلتی عصرلق بیر ادبیاتی اولان عثمانلیقده کورمه دیکمز - ادبیاتک تملی صایلان - بیر اثری بزم کندی تورک ادبیاتمزه ، شعریمز حقنده تدوین ایدلش اوله رف کوربورز . بویزم ایچین پک یو یوک برمفخرتدر .

کرچه موادک اکثری مجملدر . بعض نوعلرده یازینامه شدر . فقط حال حاضر یله قصورسزدر . چوق مهم موادی ، مسألی حاویدر . مؤلف حضرتلری چوق چالیشمش ، اینی طوبلامش ، حقیقه بومابده احاطه کوسترمشدر . مسئله یی ایضاح ایدن مثالدر . مثال نه قادر چوق اولورسه مسئله او قادر توضح ایبر . حتی بعض علم واردرکه اوزون اوزون تعریفله ، توصیفله بدل هر ماده سنه دأر بیر مثال یازیلسه او قویان داها اینی آکلار . علم

عروض او قسمنددر . علم قرص الشعرده بیر درجهیه قادار بویله در . بناء علیه : مؤلف فاضلدن بویوله بیر مجموعه اشعار نشرینه انتظار ایلرز .

بوتون تورکلک نامنه طلعت بک افندییه ایقای شکرانی وجیهه یلیرم . تورک (علم ادب) نك ایلک تملى آتمغه موفق اولدقلرندن دولاییده خاصه تبریک ایلرم . بویله مهم بیر اثری بوتون شعبات معارفه تعمیم ایله مک معارف وکالتزک وظیفه مبروکسیدر .

وله پاسبی

اخیراً آنقردهده بولوندقلری صیراده (استانبول دارالفنونى ادبیات مدرسه سی رئیس) محترم مدرس کوپرلی زاده فؤاد بک آنندیدن آتیمک نظر مطالعه دن یکیریله نی زجا ایتشدم . ادبیات وبالخاصه (تورکیات) ساحه سنده وفوف عمیق ، نشریات واسمه سی ایله تمایز ادن کنج مدرسمزک خودتنده بوراده بولونا ما یتم ایچون برقارته آنیده کی التفاتنامه بی یازارق بیراقشلدرد ، که تحسین و تشکریم بوراده ایضیه مساعده لرینی زجا ایدم :

12 کانون ثانی 1926

عزیز قرده شم افندم ،

اُترکزی جداً بویوک بر استفاده ایله اوقودم . ایچنده شیمدییه قدر بیلمه دیکمز پک چوق یکی و شایان دقت شیلر واردر . بعض جهتلر حقنده اوزون اوزادی . مداوله افکار ایتک ایستردم . مع الاسف قابل اولمادی . استانبولی تشریف ایتدیککز بر صیراده بومسائله حائد مداوله افکارده بولونمق بنم ایچون پک مفید اولاجقدر . قریباً بوامکانی بولاجغمز امیدیه شیمدیلک عرض تبریک و وداع ایلرم قارده شم افندم .

کوپرلی زاده

محمد فؤاد

باشا نغیج :

سلفلیتز (عروض) وزنیه یازیش نظمیری - وزن و قافیه دن مرکب شکلره ، بو نظمیرک افاده ایندکری فکر وحسره باقارق - برطاقم عنوان آلتنده تصنیف ایتمشدر . ملتک قلبندن قوپوب کلهن تورکولره خلقک روحندن حسی جریانلر کچیره ن خلق شاعرلرینک اثرلری ایسه « هجاوزنی ، پارماق حسابی ، وزن بنانی ، حساب البنان ... » کبی استخفاف افاده ایدهن ناملر آلتنده ذکر ایدیلرک بویله بر تصنیفه اوغرا دیلادینی کبی جوق دفعه لر عروض عالم وشاعرلرینک حقارتلرینه ده اوغرامش وقائللری (قابا ، جاهل) تلقی ایدیلشدر . [نوط : 1] بوجهتله خلق شعرلری اُسکی بلاغت کتابلرنده یرولامامش ، تدقیق وتبعک نقصانی یوزندن یکی ادبیات کتابلرینه ده هنوز کیرمه مشدر .

خلق شعرلری تدقیق ایدهرکن یالکیز اشکال و انواعی ، یعنی بوشهرلرک شکل و موضوعه کوره عرض ایندکری تنوعاتی ده کیل ، عینی زمانده « نفی » ی ده نظردن اوزاقلاشدیرماق لازم کلدیکندن ادبیات کتابلرنده کی نقصانک باشلیجه سینی نو نقطه ده آرا مالیدر .

خلق ادبیاتی ایله مشغول اولاجق کنجلره تبعلرنده رهبر اولاجق برمه فصل اثر وجوده کتیرمک ایسته ردم . فقط شو دقیقه ده نقصان اولان بنم همم ده کیل ، کتیره حکم مثاللردر . [نوط : 2]

آقره : 12 کانون اول 340 چاقیری مبعونی

احمد طلعت

[نوط : 1] عاشق (دردلی) نك حیات و اثری حقنده 338 سنه سننده آقرمه ده چیقان (نوکرد) غزنه سننده یازدیغم مقاله لرك مقدمه سننده بالمناسبه شو سوزلری سویله مشدم :

« بر خلق شاعری ایچون آیردیغمز شو صحائف احقرامی ، احتمال کلفت و پیسود هد ایده جگر بولونور . خلقه خطاب و خلق لسانیه شعرلر انشاد ایتمکله بویوک برکتله اجتماعیه نك روحنده - هر حالده اُک ، شعور عروض شاعرلرندن زیاده - موقع احترام اشغال ادهن بر شاعری یاشانق و طایتمق هیج شبهه یوقدرکه ، آتیآ ، حیات اجتماعیه مزی تدقیق خصوصنده مهم برماون اولاجقندن باشقا ، « ادبیات ملیه » نامنه بر حرمت اولور .

« شعرلرینک اساس الهامی قومک روحندن ، شکلرینی قدیم عنعنهلردن آلان بر صنعتکار ،

علمك بوكونكى تلقىسى ايله ، (شاعر) عنوانه بحىر مستحقدر . هله بو شعر ادييات مجاورده ي
تقليد دن مستغنى و نصنه فارشى بيكانه اولورسه . . .

« هربرى خلقك سينه هيجانندن فيرلايان تحسانه معكس اولقى اعتباريله قيمت ادييه سى بوكهك
اولان بو اثرلى طويلماق (تذكرة الشعراء) مجلوبلرني ، ادييات غيرمليه طرادارلرني اغصاب
ايدميليير . فقط تورك لسانيله حسياتي بينه توركلره افاده ايدمن شاعر و شعرلى ياشانقى و عايتمق
هرحاله اخلاقي منته سوق ايدر .

« لسان و وجدان مى اوزه رنده بر وقتلر شرق ، صوكرا غرب لسان و افكارى حكمران
اولشيدي . شرقك آهنگ ساممه نوازي ، غربك بدايع فسونايزى بزي كندى لسانى سويله مكدن ،
روحى ديكلمكدن ، عادت ، محروم ياشانمى و هرايكى مزهره دن اقليمزده بولونمايان ، ياشاباق
بر محيط بولمايان چيچكلر كشميدى . بو اعتبارله هرايكى ده ملكك روحنده ازلر بيراهاماش ،
بر بولامامى . چونكه چشكور ، قناعتكار ، مطيع ، معتقد اولان تورك روحى ، ذوقى بو اديياتلر
تطمين اتمه بوردي [۰] بناء عليه اوكا اجدادىك ساده و صميمى لسانيله ، بشيكنده سويله ن يئنيلرك ،
معبنده ارقونان الهى و مناجاتلر لسان و شكليله خطاب ايتك لازم دى . بونى ادراك ايدمنلر
خلقك روحنه آشنا چيغمشلر ، اثرلرني او بولده يازمشمردر ، كه ناملى (خلق شاعرى) ، ياخود
(عاشق) در . الخ . . . »

ايشته بو اثرده خلق شاعرلرنيك خلقك حسياتي افاده خصوصنده مراجعت ايندكارى ادى طرز
و نوبلر كوستريش ، حقيقه [خلفيات] ايله اوغراشاق ذوات ايجون سطحى بر ييلان چيزلشدر .
[نوط : 2] ويره كم مثاللر يكي شاعرلر ك آئانندن اولماياق ، ا كثرى بىك آز كيمسه لده
بولونان وهر بريسك تحبلى حيات مليه مزي تدقيقده فائده ويره ك توركولر ، شعرلر اولاجقدر .

شعر

ساز و خلق شاعرلرى آراسنده [نوط : 1] منظوم اثرله «شعر» نامى ويريلىكده در .
خلق كتله سى بوكهك معنالى منظومه لره «دييش» - دييشله مه - ديم ؛ بسيط معنالى
وساده افاده لى - مانى و توركو نوعدن منظومه لره - «دوزمه» - اسجنى و يرمكده در .
[نوط : 2]

شو ايكي اسمه نظر آ برنجيسى افكار ، حسيات و خيالاتك معكسى اولان و بر صنعت

[۰] فراغت نفس ، بى نام و نشانلى توركك شعايددر . مقبول سايلماسه بيله بو ، بيله در .
تورك ، وظيفه بى وظيفه ديه يابار و اونوتور . نه مكافات بكلر ، نه ذكر جيل . بونك سبب ايسه
وظيفه دن ماعدا هر شئي پشواسنه بيراقاسن و اوندن بكمه سندنر . اونرده بو ، بيرسجه در .

اثری صایلان (شعر) . ؛ ایکنجیسی علی العاده سوزلردن مرکب (نظم) . ویردکری آشکاردر .

§ برده ، یاقق ، تمیری واردر که بر کیمسه نك حسننی ، قهرمانلفنی ، سرگذشتنی افاده ایدن منظومه لر ایچون (تورکو یاقق) تمیری قوللانیلیر . بو سوزده (هجو) معناسی غالبدر [نوط : 3]

کرك دیشیش ، کرك دوزمه دن مرکب اثرلره نظراً خلق شعرلرینك اشکال و انواعی باشلیجه شونلردر :

اشکاله نظراً تصنیف

مصراع ، بیت ، مفرد ، مثنوی ، اوچله مه ، دورتیلیر ، تورکو و انواعی ، مربع ، قطعه ، رباعی ، قوشمه و انواعی ، داستان ، شطرنج ، مانی و انواعی ، سماعی و انواعی ، دیوان ، غزل ، قلندری ، مستزاد ، آیاقلی ، تکرله مه ، نیننی

انواعه نظراً تصنیف

دینی شعرلر ، بویوک سوزلر ، اخلاقیات ، قهرمانلق شعرلری ، کوزه لله مه ، تصویر حکایه ، مدحیه ، مرثیه ، هجویه ، نظیره ، هزل ، شطحیات ، معما و اقسامی
 اخطار : خلق شعرلرنده یالکز اشکال و انواعه کوره یاپیلاجق تصنیفلر نقصان اولور. چونکه (نفی) یی ده نظراعتباره آلمق لازمدر .

[نوط : 1] خلق آراسنده ساز شاعرلرینه (عاشق) ، سازجالامایان فقط آرزوق تحصیل اولوبده شعر سوبله یه ییلن شاعرلره (قلم شعراسی) نامی ویرلمکده و (شعرا) کله سی مفرد مقامنده قولانیلمقده در . مثلاً : (دردلی ، توقادلی نوری ، أمراح) بر عاشق ؛ (چاقیریلی زخمی ، بابوردلی ذهنی) بر قلم شعراسیدر .

§ چاقیرینک علوی کویلرنده دیکله دیکم امی عاشقلر بر شاعرک شعر سوبله مه یه باشلا دیقی تاریخی افاده ایدن رکن « اویاتق » تمیرینی قولانیورلردی . مثلاً : او حوالی علویلرنجه محترم بر شخصیت اولان (چق) قضاسنک (صومز - بکی کوی) اها یسندن سید اوغللرندن سلیمان [وفاتی 318] نامنده کی عاشق (312) سنه سنده و چاقیرینک (صاری کورت) قریه - سندن [1265] ولادت - 1337 وفاتی [کریم اوغلی صادق (1282) سنه سنده اویاتمشدر . بو (اویاتق) تمیرینی علویلر هر شاعر حقنده تعمیم ایدیورلر سده آرالرنده یاپدیم تحقیقاتدن بونک بکتاشی نفسلری سوبله یه ن شاعرلر حقنده ایراد ایدیلدیکنه قناعت حاصل ایتدم .

§ دوکونلرده چالنی چالان و تورکو سوبله یی قادینلره (بولی) قادینلری (شاعر) دیورلر .

[نوط : 2] دیش : سوله مك مناسبه كلن « ديمك » مصدر در . ترنم مناسبی افاده ایدر .
(دوزمه) : كله سیده (دوزمك) أصلنددر . نژین ایتك ، انتظامه قویمق مناسبه در .

[نوط : 3] یاقق : كله سنك « یاقق » فضیله علاقیمی داهآ آز ، « یاقیشدیرمق » ماده سیله
داهآ چوقدر . بناء علیه (یاقق) : تورکوده سوله نهن آبی وفا سوزلری بر کیمسه حقنده مناسب
کتیره رك ایراد ایتکده در [۰]

بویت ، افندی حضر تلرینك اخیراً انتشار ایدهن (دیوان ترکی سلطان ولد) نامنده کی
اثرنده شو صورتله محردر :

روزی نشسته خواهم بلغز سنوك قاتكده
هم مین چفر اچرمین هم مین تیش بلرمین

ص 104
محرد

خلق شعرلرینك شكلری

مصراع

باشلی باشنه تام بر معنا افاده ایدهن ، یاخود دیگر پارچهیه مربوط اولان موزون بر
پارچه در . خلق وساز شاعرلرنجهده اسمی (مصراع) ایسهده داهآ زیاده سطر تعبیری
مستعملدر :

خصلك قارنجه ایسه مردانه كورهش !

§ بوروك آت بمینی كندی آرتیریر .
§ یکمه نامرد کوپرسندن ، قوی آبارسین صو سنی !

ضرب مثللك پك چوغی بر مصراع حالنده در . بویوك فكرلری افاده ایدهن مصراعلره

[۰] حضرت مولاناك

روزی نشست خواهم بالغوز سنوك قانونكدا

هم مین قوبوز چالارمن هم مین تیش بیلیرمن

یت شریفنه نظراً تقی الله سوله تن (دیش = شعر) چوقاسکی بر تعبیردر .

بیورلدینی وجهله مملکتده ظهور ایدهن ك چوك بویوك بروقه بی مصور شره (یاقیم) اسمی
قویهدهده جاریدر . (یاقیم یاقق) دیرلر . (فلاك قیزی دیلنمشده اوستونه یاقیم یاقشلا) کیبی
سوزلر شایمدر . «

ولد چایی

عروض طالری (برجسته) ، (مصراع برجسته) عنواتی ویررلر . مصراع کلهسی تخفیف
ایدیلهرک شعرده (مصرع) صورتنده ایراد ایدیلر [۰] .

بیت

بیت ؛ بر مصراع عینی وزنده بر پارچه علاوه سیله حاصل اولور ؛ بو پارچه نك دیکریله
معنا اعتباریله علاقہسی اولق شرطدر .

بیتلر یا مقفا اولور ، یا خود اولماز . مقفا اولور سه ساز شاعر لر نجی اسمی (بیت) ،
اولماز سه (مفرد) در . شو حالدہ منظوم ضرب مثللرک همان هبسی (بیت) حالنده در .
بر تورک فدائی سنک سویله دیکی شو ضرب مثل کی :

قیر اچده باغلم یوق ،
آردمده آغلارم یوق .

آسکیدن خلقک محکمہ لرہ اعتماد سزلغنی ، آووقات واسطه سیله هرايشک کوریله بیله جکنی
وجیز بر صورتده آ کلانان شو پارچه ایله :

حاجی دای ، نارلاک یوقی صائسه ک آ ؛
محمدیکه بر آووقات طوتسه ک آ ؛

أخلاقى بر اینجه لکی افاده ایدهن شو ایکی مصراع :

کیتمه ، بوشدر امام ایله خوجه به ،
قیز ده کیلدک ، نیچون واردک قوجه به ؛

وفکری بر ظرافتی افاده ایدهن شو مصراعلر :

آرایه آرایه بولدم ده نکیکی ،
دورلو چیچکلردن آلدیم رنکیکی ؛

برر بیتدر . حکیمانه بر قاج بیت :

أول کوله به نك آخری کوله ز ،
صوبه دوشهن کلک قوقوسی کله ز ؛

[۰] (مصرع) : قاینک بیر قانادی مناسنه در . (شهمصرع) ، (شه مصرع) تصویرده
(برجسته) یرینه قوللانیلر .

§ ساده پیرنج زرده اولماز ، بال کرکدر قازانه [قازغان]
 بابا مالی تیز توکه نیر ، اولاد کرک قازانه ؛
 § عارف ایسه ک برکل یتز قوقایه ،
 خورات ایسه ک کیر باغجه بیقمايه ؛

شوبیتلرده ور (مفرد) در :

میراث پدردر بزلره جنت
 البته کیره رز خانه بزمدر

أرضروملی امراح

(قدری) جنتلکسک دیرلره أکر
 او دوشمان سوزیدر ، صاقین اینانما ؛

چانغیریلن قدری

یاوروسن یوتورمش جیلار مثالی
 کزدر طاغدن طاغیه یوقدر طوراغی

بایوردلی فهنی

خلق آراسنده بیتلرک برنجی مصراعنه (اوست) ، ایکنجی مصراعنه (آلت)
 دینیرکه ، أکثریا آلتنی کتیره مه دم ، اوستونی سویله ، کبی سوزلرله افاده ایدیلیر .
 بعضأده (اوست سطر ، آلت سطر) تعبیر اولونور .

§ منفرد مصراعلرک ، یاخود بیتلرک اصغری هجاسی اوج ، اعظمی اون آلتیدر .
 (عبا ، کبه - قیور ، ریور - آلی ، کللی) کبی ایکی هجالی پارچالرده ایراد ایدیلیرسه ده
 بونلر تام بر معنا افاده ایتمهز ؛ مبهاندن عبارتدر . [۰]

اوج هجالی بیت :

آز اولسون
 اوز اولسون
 § یاش یتمش
 ایش یتمش

[۰] أکثریا بونلرک ایکنجی جزوی متابعات قیلندندر ، بیرمنایه موضوع ده کیلدر .

وله پسبی

دورت ھجالی :

یرہ باقار ،
یورمك ياقار !
§ درد آغلادیر ،
عشق سويلهدير .

بش ھجالی :

كوله قومشوكه
كایر باشيكه
§ صافلا صامانی ،
كلیر زمانی !

آلتی ھجالی :

آچدیرمه قوطوی
سويله ننه کوتوی !
§ کوو ننه وارلعه ،
دوشه رسك طارلعه !

یدی ھجالی :

آت تولور میدان قالیر ،
بکیت تولور شان قالیر !
§ أجل کلدی جهانہ ،
باش آغریسی بهانه !

سکنز ھجالی :

آناسنه باق قیزی آل ،
کنارینه باق بزین آل !
§ یاسمن یوجده پتھر ،
قوقوسی علمه بهر .

دوقوز ھجالی :

آلئی صاللاهم آللیسی ،
قولئی صاللاهم تللیسی .
§ وارقایسی ، کرم قایسی !
یوققایسی ، ورم قایسی !

اون ھجالی :

صوکرابه صالده فقیرك کارین ،
نہ ییلیرسك که نه اولور یارین ؟

§ چون سكا كوكم مبتلا دوشدى ،
دردوغم بكا آشنا دوشدى .

اون بر هجالى :

نصينده وارسه كلير يمندن ،
نصينده يوقسه دوشر دهندن !
§ عارف ايسه ك بر كل يتهر فوقابه ،
خوبرات ايسه ك كير باغچه ييقمايه !

اون ايكي هجالى :

ياربى ديلهرم : عشقك وير ، شوقك وير
فضلكدن اومارم : عشقك وير ، شوقك وير .

يونس

اون اوج هجالى :

اوغلان بابادن اوكره نير صحبت كزمه يى [1]
قيرى آندان اوكره نير صوفرا دوزمه يى !
§ طاغرى دومان بورومش اغيار سچيله ز ،
وفاسز يلا مجلسنده باده ايجلمه ز

ضيا پاش

اون دورت هجالى :

كليك ، برنظر ايله ك نولدى جهان ايجنده
يجهل طوبرق اولدى بو آز زمان ايجنده
§ بر آى كورددم بوكيجه قامو برجلردن يوجه
أسردى عقم ، جام بيلمه زم حالم نيجه !

يونس

اون يش هجالى :

جاهلك حالم قئنده سوزينك مقدارى يوق
كندى آشك ، كيديكى چول ، باشينك يولارى يوق .

[1] چاقيريده ياشلىرى بر، مسلك ومشربرى اويغون اولان كنج وياشلىلرك قيشين آزالرنده صيرا
يله ضيافت چكمله لى عادتدر . بوكا (صحبت) درلر ، كه (عارفانه) دن آبرى وخصوصى انضباط ،
حادث اعتباريله صرف بومملكته مخصوصدر . بوتشكيلانده (اخى) لك ازلرى كورونمكده در .

§ آی غاریلر بول کوردی پینه غریب سریمه ،
طاغر ، طاشلر طایاماز بزم آه وزاریمه .

اون آلتی هجالی :

بن دوست ایله دوست اولشم کیمسه لر دوست اولماز بکا ،
مشکرلر باقار کولیشیر . سلام دخی ورمه ز بکا !

§ آی عشق اوی ! آج کوزیکی ، یروزینه قیل برنظر
کور بولطیف چیچکاری بزه نوب اوش کلدی کچر .

یونس

مفرد

ایکی مصراعنک قافیه لری بر اولمایان هر مستقل بیتک ساز شاعرلرنجه آدی (مفرد) در .
ساز و خلق شاعرلرنجه عروض وزنیه یازدقلری (غزل ، قلندری و دیوان) ک نهایتده
عینی ، یاخود باشقا بر وزنده مصراعلری مقفا بر (بیت) ، یاخود قافیه سز بر (مفرد)
بولوندرمق و بر فصلدن دیکرینه کچرکن بوییتی کچله جک فصلک آهنگیله او قومق دادندر .
(جونک) لره [نوط : 1] (بیت) ، یاخود (مفرد) عنوانی آلتنده کچر .
أ کر مصراعلر مقفا اولور ، بر شرک برنجی بیتی تشکیل ایده رسه اسمی (مطلع) ،
شاعرک مخلصنی حاوی اولان بیتک اسمی (مقطع) در . مع هذا ساز شاعرنجه مثلاً بر غزلک
مطلعه (بیت) ، دیکر بارچه لرینه (مفرد) دینیلدیده واقعدر . بعضی ساز شاعرلری
(مقطع) (شاه بیت) دیورلر سده مشهور اولان اسمی (امضا بیتی) در . خلق بویته
(قارالاما - قارالاما بیتی) ، چاقیرینک علوی شاققلری (مهر بیتی) دیورلر .
بر شرک هر بیتنه ساز شاعرلری (خانه) اسمی ده ویره رک بویله لکله دیکرلرندن
تفریق ایده رلر : برنجی خانه ، بشنجی خانه کبی [*] .

[*] بوکا کوره اوج مصراع ، بیر قراندن عبارت (بند) ده (بیر خانه) دیمک لازم کله جک .
فاصل که (مثنائی) شعرلرنده ولوک اوزر بیت ایله بیر ترجیع بندندن ویا ترکیب بندندن عبارت (بند) لره
بیله بیر بند اطلاق اولونور . مثلاً (اون بندی بر ترجیع بند) دینیلیر . خلق شعرلرنده (بدی
بندی بیر تودی) دییه جکر .

وله حبیبی

[نوط : 1] جونك ، تخمیناً 25 ساتییم طول ، 15 ساتییم عرضنده کسيلمش کاغذلرک قیصه طرفلرندن دیکیلیمک صورتیه بایلان دقتدر . بوکاغذرلر اکثریا رنگ رنگ اولور و شعرلر شکل ونوعلرینه نظراً بو رنگلردن برینه یازیلیردی . اُسکی جونکلر آراسنده جلد وکاغذ اعتباریه ظریف وکوزهل اولانلری چوقدر . (جونك) ، (مجموعه) ده دیرلر . شو قطعه ، جونکلر حقنده قدامانک تلقیسی کوسته ربر :

کندوبی کورمکه حاجت یوقدر
بیلمکه عارف ایله نادانی :
(جونك) نی کورمک ایله ظاهر اولور
هرکسک مرتبه عرفانی ! [*]

مثنوی

هر بیتنک قافیهمی دیکرلرینه نظراً مختلف وبتلرینک عددی غیر معین اولان شعرلره عروضده (مثنوی) ، ساز شاعرلرنجه (نظم) دینیر . یونس ایمره نك دیوانی مقدمه سنده مندرج « در بیان أحوالات » نامی آلتنده کی (مثنوی - نظم) دن آلیان شو پارچه کی :

دیکله اعمدی بو- سوزی شرح ایدین ،
یرین یرین آنی سکا دیهین :
بادشاه حکمتی قدمدن ایدی ،
بورقاج سوزی آدمدن ایدی .

[*] عربجه ده مجموعه اشعاره (سفینه) دیرلردی . بیرجوقی شاعرک ترجمه حالی و اشعارینی حاوی بیر (تذکره) نك اسمده (سفینه الشعرا) در . تورکجه می (جونك) درکه بویوک قاییق دیمکدر . یعنی سفینه .

ملنک بادی* فلاکتی اولان و (۱۰۰۰) تاربخندن صوکره بارز سیاسیه حکمفرما بورا . یارد نصیب الجاسیله علوم طبیعه و ادبیه کیبی دین کتابلرینک غیری اولان اثرلر بویله (جونك) ط زندم اوزون قطعه ده یازیلیب اسکی زمان اوزون قوللی خرقه سنک قولنک یکی (یه نی) ایچنده صافلا ز و رتیه طاشیرلر واراباندن کیزلی قلم ایله لرلمش . نیته کیم یزیم چوجوقلغمزده فارسی لسانی قلمی بویله ایدی :
هر کیم اوقور فارسی
کیدر دینک یاریسی

سوزی مشهوردر . هیچ بر مدرسه خوجه سی فارسی اوقوس و اوقوتزدی . قیصرینک مشهور بیرخوجه سی مثنوی* شریف ایچین (دودوکلر باشلایان بیرکتابدن خبر کلز) دیرمش . مثنوی* شریف کیبی جهان اسلامده تنظیر ایدیه مین امثالز بیرکتاب حقنده بوسوز - تنقید جهمتدن - کافی کلش . نصیبک درکه سنی آکلامالی .

بر مختصر جهان ، ایکی جهانجه
 باقارسه بکا یوز بیکدر آنجه .
عظیم جهاندر کوکل جهانی
 سن آرزولار ایسه کوره سک آتی .
 خبر ویرر ایسه نفس جهاندن ،
 امیدک وار ایسه کوره سک آندن .
 ایکی سلطاندرر سکا حواله ،
 هر بریسی دیلر ملکی اول آله [آلمق]
 بری رحماندر جان حضرتندن ،
 بری خارجیدر طارضى تندن .
 کور ایمدی آی کیشی کیمه طابارسک ،
 کیمه قابو آچوب ، کیمه قابارسک ؟ [۰]

بویوک قصه لر ، وقعه لر ، موعظه لر هب بوشکلده یازیلقدهدر . بونده وزنک ثابت برشکلی
 یوقسهده اون بر حجا ایله یازیلقی معتاددر . [نوط : ۱]
 § بعضاً مستقل بریتک نهایتنه (نقرات) توعندن بریت علاوه سیله سوبله نهن تور کولرده
 واردر : [۰۰]

کوپری به واردقده کوپری بقیلیدی ،
 بیک بشیوز آتلی صوبه دوکولدی ،
 نیتدک قیزیل ابرماق ، آلی کلینی ؟
 کردانی بر قاریش ، بنلی کلینی ؟
 §

ألیکک قیناسی نه زیلدیمولا ،
 کوزیکک سورمه سی سوزیلدیمولا ؟
 نیتدک قیزیل ابرماق ، آلی کلینی ؟
 کردانی بر قاریش ، به نلی کلینی ؟

[۰] أسکی تورکجه ده (یامق) قابامق مناسنه در : قابوقنی یاتی = قابینی قابادی .

وله چایی

[۰۰] « بونقطه ده بیراز مترددم . بکا قالیرسه بوتلر اساساً اوچله مه به بریت نقرات علاوه سنندن
 عبارت اولاجق . بونقطه حقنده مؤلف فاضلدن تنور ایتک ایترم . »

وله چایی

[نوط : 1] بر ایکی کله وجهه مستثنای اولقی شرطیله هر کله عروض وزنلرینه - اماله وزحاف سایه‌سند - تطبیق ایدیله‌بیلر بواختارله یونسک بهض شعرلرین ، سلطان ولدك ربانامه-سی ، طاشق پاشا ك غریبانامه سیله مشهور مولد منظومه-سی ، هله خلق آراسینده اوقونان دینی ومنقبوی آثرلری عروضله یازیلش برر مثنوی عبادهرک بوفکر اُطرافنده دلیلار ایمجادینه قالدیشمق طوغرو اولمادیفی ، بناء علیه بونلری اونبر محالی تورکجه مثنویلر عدادنده قبول ایتک لازم کلدیکنی سوله مک ، اعتراض طوقانلرینه بوغولقی ایچون آتیلقی دیمکدر . بو جهت (خلق شعرلرنده وزن) نامنده کی آرمده مناقشه ایدیله جکدر . [۰]

اوجه مه

خلق آراسینده مصراعرینک عددی اوج اولان تورکولره (اوجه مه) دینیر . اوجه مه لر وزن ومضادن زیاده شکله ، تقییه ویاخود دیگر شکلرده کی تورکولر کی اُك بارزو صفلرینه نظر آ اسم آلبرلر ؛ معین اسملری یوقدر . [۰۰]

بونلرک اصلنده برر (اوجه مه) اولماسی ، بسترل ده کیشدکجه برر مصراعنک سقوط ایتمه سی چوق محتملدر . چاقیریده آلآن سوله نمکده اولان بعض اویون هوالری اصلنده برر اوجه مه ایکن ایکی مصراعدن عبارت بر فقرات بینی آلاق اعتراض ایدیلن شکلی آلدینی کورولمکده در . حتی دورت مصراعی مقفا تورکولرک هر بیقی برر فقرات آلدینی ده واقعدر . شو حالده شکلی وجوده کتیره ن (بسته) دیمک اولویور .

مصر

[۰] حضرت استادك بو . وزی حقدرد ، محقدرد . یواون بیر مجایه تورکك ، عربك ، عجمک بیر قسم شعرلری موافق کلیر . اما بیراز اماله وسزاحفه ایله . تورک شعرینی مجمول (عثمانلی) ویاخود عجم وزننه اویدورمق غیرتی پک یاقین زمانلره قادار دوام ایتدی . عربك پک اسکی اوجه مه (ارجوزه) لری ، عجمک (شاهنامه)-سی بیتلری ، تورکک (قوتادغوبیلک) ایله [1] سلطان ولد حضرتلرینک (ابتدایانه) و (ربانامه) مثنویلری اواخرنده کی تورکجه بیتلر هپ اوز بیرلیدر . بناء علیه بیرچوق اقوام اوزاننک موازنه سته دائر یازیلاجق محققانه بیر آردم شایان اعتبار بیر مسئله اولقی اوزره ایشبو اوزاننک اتفاق موضوع بحث اولمالیدر .

ولد چایی

[1] طوغریسی مصر وفرغانه نسخه لرینه نظر آ (قوتادغوبیلک) در . قوت : بخت ؛ قوتادغو : بختلی اولقی ؛ بیلک : علم . (قوتادغوبیلک) : (بختلی اولقی علمی) دیمکدر .

مصر

[۰۰] نیم یلدیکم (اوجه مه) اساساً اسکی نینه لریمزك قیشین تاندر باشنده کنجلر ایچنده

اوجلهمه‌لر بعضاً (نقرات) آلیرلر . [نوط : 1] آلامادقلری زمان اوجونجی مصراعك - ياخود وزنك شكلنه كوره - صوك بارچه‌سنگ تکرار تغنی ایدیللمسی معتاددر .

آلامادقلری نقراتلر بر ، ایکی ، اوج ، دورت مصراع اولدینی کی بو نقراتلرک باشقا وزنلردن ده اولدینی واقعدر . نقرات مصراعلری یزینه بعضاً شوق وهیجان افاده ایدن کلمات ومبهیات ده کتیریلیر، که بونلر اکثراً رقص تورکولرینک تغیسنده تردیف اولونور .

اوراجقده اویلدوردینی اوج جلهدن عبارت بیر - سوزدرکه اصل قوت صوك سوزده‌در . او صوك سوز عاشقانه ، پرده براندازانه بر معنایی حاوی اولدیغندن کینجیلر اوتانیرلر . بعضاً هرکینجک نیتته بیرر اوجلهمه سویلرلر . مثلاً :

اولرینک اوکی ماریل

صولر آقار هاریل هاریل

اینجه بلدن یاواش صاریل

§ نولرینک اوکی یونجه

یونجه قالمش یار یونجه

آناسی کول ، قیزی غونجه §۱

بونلرک ایکی مصراعی اصل اوجنجه معنای مقصوده نوطه قیلمنددر . بویوک بیرمعنا افاده ایتلمسی شرط دکیلدر . اوجنجه مصراعی خاطرلامق ایچین سویلنمشدر . آشاغیده کلهجکی وجهله (مانی) بویله دکیلدر . مانیده جناس شرطدر .

§ (تاندیر) یدده ییلیمین چوقدر . اسکی زمانده اولملر بویوک ایدی . صوبا یوقدی . مانفال اورته‌ده بوتون اولملی ایصیتهمازدی . بناء علیه اورته‌یه آياقلری قیصه ، دورت کوشه بیرماصه‌قویارلردی . اوستنی بورغان کی باموقلی بیر اورتو ايله اورترلردی ماصه‌نک آلتنه بیر مانفال قویارلردی . او مانفالده کی آژ آتش مکمل ایصتیردی . هرکس اطرافنه طویلانی ، اورتوی اوستنه چکردی . بلینه قادار ماصانک ، یاخود تاندیردک ایچنه کبرمش اولوردی . آياقلری مانفالاک اطرافنده ، تاندیر ایچنده ایصتیردی . اوستنه شامدن قوبوب کتآب اوقورلر ویا ماصال سوبله‌شیرلر ، آنالر سوزی ، اوجلهمه ومانی سویلرلردی . بونوع یاقیشدیرمایه آژ جوق هرکسک طبعی مساعد اولوردی . فیندیق ، فیستیق ، بادم ، اوزوم ، قایسی ، آرمود قورولری یرلردی .

ولد چسبی

[§] اوج مصراعی هرتورکونک اسمنه برچوق یرلرده (اوجلهمه) دهنیلیمکده‌در . بوتعبیرک یالکیز تاندیر باشنده سوبله‌نن سوزلره حصری ، محلی اولاییلیر . بونلر بسته ايله اوقونجه مرحالده عرض ایتدیکم شکلرده برنقرات آلاملاری ضروریدر .

مصر

[نوط : 1] فقرات : توركو و شرقيلك نهايتلرنده تكرر ايدن پارچهلردر . بو تكررلری کوسته رملک ایچین بند آرا لرینه (فقرات) یاخود (ایضاً) بازیلقی عادتدر . ساز شاعرلری و خلق فقراته « باغلاما ، باغلانقی » دیرلر . داما زیاده (باغلاما) مستعملدر . بواسمده اوچ تللی ، ماندولین بو بولکلککنده برتورک سازی وارددر . دورت تللی سازک اسسی (بولغاری) ، یاخود (جورا) در . آلتی تللیسنک (بوزوق) ، اون ایکی تللیسنک (چوکور - چوغور) در ، که عاشقنر بوسازی چالارلر . اُسکیدن عاشقنره (اوزان) ، سازلرینه (قوبوز) دینیرمش .

اوپله مه لرک انوعی

1 — هر بندی اوچ مصراع و مقفا اولور . حین تغنیده دوردنچی اولارق یا اوچونچی مصراع تماماً ، یاخود صوک قسمی تکرار اولونور . بعضاً موضوعی کوسته رهن قوتلی بر بند تکرار ایدیلیر . بونکله برابر معین بستهلی رتورکوده بویله بر بند تکرار ایدیلدیکی حالده عینی تورکونک بستهسی ده کیشمکه صوک مصراعک تمامی ، یاخود بر قاچ هجاسی تکرار ایدیلدیکی واقعدر .

مثلاً شو (آغیت) بر اوچله مه در ؛ (باغلاما) سوده یینه اوچلی بر بنددر . بعضی بسته لرنده بوبند یینه یا اوچونچی مصراع تکرار اولونور ، یاخود صوک مصراعک صوک بش هجاسی ترنم ایدیلیر . دیمک اولویورکه بو شکل هر محیطک تغنيسنه ، هر یرده آلدینی بسته یه تابعدر :

فراقولدن چقدم یان باصا باصا ،
جیکرلم قوبدی قان قوصا قوصا ؛
بنی ووران اوغلان قونیه لی موسا !

[فقرات اولارق بر بند]

چاقیرم ، مصطفام یرده یاتیبور ،
غیطان بیقلری قانه باتیبور ؛
سنی تولدیره نلر محبوس یاتیبور !
مزار آراسته خارما اولورمی ؟
قاما یاراسنه درمان اولورمی ؟
قاما صوقانلرده ایمان اولورمی ؟

[فقرات اولارق مصراع]

قاما صوقانلرده ایمان اولورمی ؟
چارشینک ایچنده صیرا قصابلر ،

آدام اُجابته قامای ساپلار ؟
مصطفی کیدیور ، کلیك اُجابلر !

[نقرات اولارق صوك بش هما]

كليك اُجابلر !

مزاریمك طاشی قیایه قارشى
دیل ورك سوله سین قیرمك طاشى
بی ووزان اوغلان چركسلر باشى !

[نقرات اولارق مہمات]

واى ، واى ، واى باشى

میخاندن چیقتم : طاباقم قالدی ،
دورت یاغی باقم فراقول آلدی ،
نیم نازلی یاریم کیملره قالدی ؟

وى ، واى کیملره قالدی ؟

ایبی مزار آراسنده ووردیلر بی ،
بارك چوزمه سارندیلر بی :
توله دن طوراغه قویدیلر بی !
وى قویدیلر بی :

شو آلتی شکله کی نقراتلره دقت ایدیلیرسه بونلرک هپ آغنی به تابع اولدقلری ، بسته یه
کوره اوزانوب قیصالدقلری کوریلور .

2 -- اوج مصراعلی و بر باعلامه لی اوجه مه لر در . بعضاً بو اوجه مه لرک نقراتلری
حذف ایدیلیرسه موضوعه خلل کله دیکی کوریلور . بارطینک (فرمید = دورنوق)
کونیندن [نوط : 1] بارطین نهرینک دیگر ساحلنده بولونان (کورکن پیکاری) کویته
کلین کتیریرلرکن صاندال ده وریلیر : (قادی) اسمنده کی کلین نهرده بوغولور . نغشی
بر قاچ کون صو کرا (تکنه جک) ساحلنه چیقار و کوپکلر طرفندن پارچه لانیر . .
و خیمه یی مصور کوزهل بر آغیتک شو پارچالری اوجلی و بر باعلامه لیدر : [نوط : 2]

رآصادن چیققدق صاغاق - لامت

أیسی اوردوه کلدك قوبدی قیامت

خدیجه همشیره م سکا اُمانت

طایانمالی حقك اُمری بویه در .

بینه بردیلر بی قایق قیچینه :

کتیردیلر بی بولانیق صو ایچینه :

أحل کلدی ، قایقیك صو چی نه ؟

طایانمالی حقك اُمری بویه در .

آنام بېم صانديښمى آچاسين ،
اپيك شالوار بېم اوچقور طاقاسين ،
بى كلير ديه بوله باقاسين !

طايانمالى حقك اسرى بويله در .
يازمام قالدى آلامادم قابوده ،
بيقادير بى يېك يابوده ،
آنام بى ناصيل قويدك تابوته ؟

طايانمالى حقك اسرى بويله در .
تكنه جكده شالوار بى صويدير ،
باباجنم دىل يرينه قويدير ،
كمبكرم طورباله قويدير ،

طايانمالى حقك اسرى بويله در .
صويه كيدىر آل يازماسى باشنده ،
اسمى (قادين) ، كندى اوز بىش ياشنده ،
دنيايى ترك ايتدى پك كىنج ياشنده ،

طايانمالى حقك اسرى بويله در .
قانلى ايرماق بيدك بىم باشيمى !
اوركون اولدى بىن كوره لى دوشومى ؛
اك صوكنده كوك بىدى له شىمى !

طايانمالى حقك اسرى بويله در .
مختار ! سن قهرندن توليدك بارى | نوط : 3 |
چهن صاندالره صورايديك بارى ؛
كلوب بىزى كىندك آلايدك بارى !

طايانمالى حقك اسرى بويله در .

[نوط : 1] باشه كلن قالين مجازن صوكرا « نوق » ، انجه مجازن صوكرا « نوك » كله لى
حاوى كوى وسمت اسملى چوقدر . (دورنوق ، بورنوك ، كوينوك) كې . بو كله لك ايضاحى
لسان طللرينه دوشه . چونكه (كوينوك) قضاسى اسمك روچه اولدينى ادا ايدى نر وار [۰] .

[۰] (دورنوق) دهكى (دور) طورمق اصلندىر . (نوق) لى كې مكان ادايدىر . نون
ايله لام آراسنده شىدنلى تسادل واردر . بىرى ديكرى يرينه دائما ظير . بو صورتده (دورنوق)
طوروله جى ير ، مكان ، مقام ، مسكن معناينه . (بورنوك) لفظى (بورونوك) دن قاديترك باش
اورنوسى ، چنبر وساژه در . ياخود على الاطلاق بورونوك هر شى در . بو باش اورنولريك انواعه
وقتيه (بورونجوك ، بورونجوك ، بورونجوك) ايله (درنجوك) درلدى . درله بوب طولامقنز .
(كوينوك) ايسه (كوينك) ياقى ، (كوينك) ياقمدر . بونك لى (كوينوك) ياقى معناينه دره
توك مشاهيردن بيريك اسميدىر . (عاشق) معناينه ده افاده ايدىر . بىر شخص اسمنه اضافه
او كويه اطلاق اولونمش اوله كركدىر .

ولد چىلى

[نوط : 2] بو آغيتك دور تيليرك برنجي نوعدن فرقي يوق كيدر. حال بوكه نقرات مصراعك بسته ايچون علاوه ايديلكي، اصله برشي قاتلاماديقي ظاهر در .
[نوط : 3] مختار، كلينك قابن پدير در. قيز، مختارك اوغلنه وارمق ايسته مديكي حالده بابامي مختاردن قورقارق و برمشدر . قيزك بوغولديني (بولانيق صو) بارطين نهريدر، كه دائما بولانيق آقار . (يرآصا، تگنه جك) زر موقعدر .

شو نفيس تور كوده اوچلي و بر باغلاماليدر :

بلبل ! نه اوتهرسك چوقور اوواده ؟
ته شيك شاهين قاقمش ، گندك بوراده !
كنديم غربت ايلده ، كوكل صيلاده ،
توتمه غريب بلبل ، كوكل شن ده كيل !
بلبل ! نه ياتارسك ؟ بهار طريشدي ،
قبرمزي كل غنجه سينه قاووشدي ؛
صيلاده سهوديكيم هقلمه دوشدي ،
توتمه غريب بلبل ، كوكل شن ده كيل !
بلبل ! نه ياتارسك ؟ بهار ، ياز كلدي ؛
بزم كوله اوردده كلدي ، قاز كلدي .
صيلاده سهوديكيم بدن واز كلدي !
توتمه غريب بلبل ، كوكل شن ده كيل !
بلبل ! نه ياتارسك ؟ بهارك وقتي !
ييقيلدي كوكلك سراي ، نخني !
بويله در عالمده عشقك بخني !
توتمه غريب بلبل ، كوكل شن ده كيل !
بلبل ! هيچ طور مابوب امان ايدرسك .
بران آدام اتمهز ، هرآن ايدرسك ،
عاشقرك باغرين بران ايدرسك ،
توتمه غريب بلبل ، كوكل شن ده كيل !
كلك نازله عمرى كلوب بكچور ،
بلبل قفسندن قاقمش ، اوچوبور ؛
كروان يوكن آلمش ، قونوب كوچيور ،
توتمه غريب بلبل ، كوكل شن ده كيل !

3 — باغلاماسي باشقا وزنده ايكي مصراع اولاندردر : [1]

ياريك ميخانه ده سسي وار ، سسي !

[1] بوشكلي بشايلرله قارشدير مامايدر بشايلرده نقراتلر بندلره معنا مربوط اولديني كي وزنا متعدددر .
اوچله ملك نقراتلري ايسه بويله ده كيلدر .

باقك مجلسنده نەسى وار ، نەسى ؟
 ايكي بورقالله . ياريم بادەسى !
 قىزمەلى طورونجى ، ئولدىردك بى !
 قىز قوينوكە كىرمەدن سىن ، سولدىردك بى !
 بوكسەلەن منارەدە اذان اوقونور ،
 اذانك صداسى جانە طوقونور ؛
 ايلە اويتار ، كۈلەر ، بزدن صاقينور !
 قىزمەلى طورونجى ، ئولدىردك بى !
 قىز قوينوكە كىرمەدن سىن ، سولدىردك بى !
 §

شو (كىچى توركوسى) دە . بۇ نوعندىر :

آشاغىدن كلير جانم ، كىلر
 باش ووردقە ايكيلى ايكيلىر ؛
 ھىجايلىر آيدە بردوست يىكلەر !
 كۈزەل اوللا ، اسمر اوللا ، آليوير ، آل ويرىر !
 قديمولام ، احسان ايدەر ، يول ويرىر ، يىل ويرىر !
 باز اولونجە بادەم آچار جىچىكى ،
 آغالر طاقينير خنچىر بچاغى ؛
 بويلەمولور داپىرلك كوچەكى ؟ [بويلەمى اولور]
 كۈزەل اوللا ، اسمر اوللا ، آليوير ، آل ويرىر ؟
 قديمولام احسان ايدەر ، يول ويرىر ، يىل ويرىر !

باز اولونجە آتلىر جىقار چايىرە ؛
 قىسمتمىز بارى خدا قايرە ؛
 مكر سنى بىندن ئولوم آيىرە !
 نقرات
 نەطار اولمش ائتارمىك بەنلىرى ؟
 سايامادم آق كىرداندە بەنلىرى ،
 بىن ئولورسەم ايلار سور-سور-دون دىملرى !
 نقرات

بوشكلك رقص ھواسى اولدىنى باغلامالرىدن بللىدەر .

چاقىرىدە (ماھى) نامىلە سويلەنەن بىر زىبك ھواسى واردىركە مەلىدەر ، بىر قاچ

عصر لقدر ؟ بونوعندىر :

داياللى دايالىرى [آمان آمان]
 آطلا-دىندىر دايالىرى [تىكرار]

شو تۈزكنك مايلىرى | آمان آمان |
 آمه كلشك ماهيمده بىكزەر ،
 وای سه كيشك ياورومهده بىكزەر !

بولیده (قینا کیجه سی) کلینک ألینه (قینا یاقق) مراسمنده :

کلینک کهیدیکی آتلاس
 آتلاسه ایکینه باتماز
 کووهی آلامدن قورقماز !
 کلیم قیناک آل اولسون
 بونده دیرلکک بال اولسون ! الخ

تورکوسنی سویله مک، صوکر :

هرآیدر ، قیزک آدی هرآی
 کون طوغمان شوقی طونار اووانی
 تورکان قیزی قاطارلایوب دهوهی
 چکمش کیده ر بایلاسنه بیک کوللی هرآی
 آمان کل ، آککن کل ، سالار کل آمان !

تورکوسنی سویله یرک اوینامق عادتیر .

4 — باغلاماسی اونچ مصراع اولاندردر . برآغیتک شو پارچه لری کبی [نوط : 1]

عشاک مندیلی سامان ساریسی ،
 عشانی ووردیلر کیجه باریسی ؛
 عشانک سهودیکی چرکس قاریسی !
 آغلاما آتته حکم آغار کلیم [نوط : 2]
 آقار سولر کی چاغلار کلیم .
 دوغان آیلر کبی بارلار کلیم .

سوپوروک حانایلی [نوط : 3] همان کلیور

آککش دال فسنی آر-لان کلیور ،
 بینمش قیر آتته سلطان کلیور !

نقرات

[نوط : 1] بوشکاک ظاهرأ برنجی شکدن فرقی یوقدر . برنجی ده نقرات موضوعه علاقه دار
 و موضوعی کویسته رهن بر بنددر . بوراده ایسه جواب طرزنده در . بونکله برابر نقراتلر رنجیده
 بسته یه کوره ده کیشیر .

[نوط : 2] آغمق ، کوکه جیفمق ، یوقاری طوغمر و صمود ویا ظهوردر . یاغمق مقابلی ،

آناطولیده قادینلر بد دعالرنده « ابتدیککی بولایغجه جاتک کوکلره آغما سین ! » دیرلر . ولد چلی
افندی بومصرای :

آغلاما آناجیم آغلار کلیم

صورتنده تصحیح ایشلرسه ده تولن برانسانک آغلایارق کلمه به جکی و (آغماق) کله سنک مناسی
دوشونولورسه بوتصحیح سقط اولور ، اعتقادندیم .
[نوت : 3] خانای : صوفاء دیوانخاه ، آولو . (دال فس) : صاریقیز فس کیمک .

§

چانغریده جمعه کونلری باغچلره هر صنف وسن اربابی برله شهرک (کنزیه کیمک) ،
عودنده شهرک مدخلنه قادار تورکو سویله ملک حادندر . اکثر یا ساز و غرناطه نك رفاقت
ایتدیکی بوتور کولردن بری ده بونوعدندر و پک اُسکیدر :

یاغفور یاغار یر یاش اولور

راقی ایجهن سرخوش اولور

نم کوکلم بر خوش اولور

آیاش اوزوم آصامی

اوروم ایلی یوصامی

صارصام اولمازی ؟ الخ

5 — هر بندک باغلاماسی دورت مصراعلی اولور . چانغیرینک شعبان اوزی و اورتا
ناحیه لرنده یکریمی سنه اول سویله نهن شو تورکو کبی :

اولری وار اُنکین ،

باباسی وار زنکین ،

نامه بنم دنکیم !

آندم نامه کلین ،

یاندیم نامه کلین ،

ر غنجه کل ایدم

صولدم نامه کلین !

اولری وار دوزده

نامه کلین بوزده [نوت : 1]

نامه هم سرده

نقرات

[نوت : 1] بوزده : یوزه چیقمق ، باشدن چیقمق . شقاوت ایچون طاعه چیقمق . نامه : نسیمه .

اخطار : باغلامار نهایتنه کلدکلری بندلره معنا اعتباریله مربوط اولور و معنایی ا کال ایدهرلرسه (تورکو) در . عکسی تقدیرده (رقص هواسی) اولور . یعنی برنجی شکلده اولدینی کبی اوج مصراعلی باغلاما تردیف ایدیلرک تغنی ایدیلرسه (تورکو) ، اوجنجی مصراعک کندیبی ویا صوک بش هجاسی تکرار ایدیلرسه (رقص هواسی) در . مع هذا بوخصوصده تغنییه دقت شرطدر .

دورتمیسر

مختلف شکللری واردر . دورت مصراعدن عبارت هر پارچه نك اسمی (بند) در .
1 — هر بندك ايلك اوج مصراعی یکدیگریله مقفا اولور . دوردنچی مصراع هر بندك نهایتنده تکرار ایدیلر . پك اُسکی بر مجموعه ده کوردیکم شو تورکی :

طاغلر باشی بوران ده کیل ، قیش ده کیل ؛
باردن آبریلالی کوکل خوش ده کیل ؛
غربت ایلده طایاناجق ایش ده کیل ،
کیجه مه کوندوزم زار اولدی بوکون .
یاورومک کاکلی برقاریش نلدن ،
چکسه م آبریانی ، نه کلیر آلدن ؛
آیردیلر بی کول یوزلی باردن ،
کیجه مه کوندوزم زار اولدی بوکون .
یاچین قایالری طاشجیلر قیرسین ،
طومورجق کللری یاد ایلار دیرسین ؛
بیم یارم سنده امانت طورسون ؛
کیجه مه کوندوزم زار اولدی بوکون .

بو مثالک بر نمونه سنی (اوجه مه) بخشنده و ایکی نومروده کورمشدک . دیگر برنوعی داها واردرکه هر بندك ايلك اوج مصراعی یکدیگریله ، دوردنچی مصراعی دیگر بندلرک دوردنچی مصراعلریله مقفادر . [نوط : 1]

آغالر ! غربتدن کلدیم .
کلدیم نازنینم کیتمش ؛
اول صیلايه بولم دوشدی ،
صیلاده کزیم کیتمش !

آغالر ! غربتدن به زدم
باشیمه کله نی سه زدم ،
اویارک یوردینی که زدم ،
صاینبوب که زه نم کیتمش .

برداخی ساز آلام آله ،
مائلم بن طائلی دبله ؛
سیاه صایچی اینجه بله
طارایوب به زه نم کیتمش [نوط : 2]

بر دخی ایچمه زم باده ،
بن سنی ویرمه زم یاده ؛
اوجش صونام ، کوللر ساده ،
کوللرده یوزه نم کیتمش .

جیقمام صیرانک یوزینه ،
باقام دوشمانک سوزینه ؛
سیاه زلی ، آیی یوزینه
طارایوب یازانم کیتمش [نوط : 3]

دون کیجه کوردم دوشمده ،
یار دیوان طورمش قازشیمده ؛
اسمی مزار طاشنده
اوقویوب یازانم کیتمش .

ا کر بونده قالبر ایسم ،
دوشماندن اوج آیر ایسم ؛
وعده به نوب بولور ایسم
مزارم قازانم کیتمش .

بول باشنده در مزارم ،
هم اوقوروم . هم یازارم ؛
دیوانه ک اولدم کزه رم
بکا آه اده نم کیتمش

نیده ییم باغچه یی ، باغی ؛
بکا ایچردیلر آغی ؛

بیاض فیه پنبه آغی [نوط : 4]
 صارینوب کوزه نم کیتمش .

[نوط : 1] کو بریلی زاده محمد فواد بك اُك اُسكى توركو شكلى بو اولدیفنی و دوردنجی مصرعك بر توركو (نقرات : باغلاما) سی تشكیلی ابتدیکنی سوله بور . [ايلك متصوفلر : ص 14 ، 29] قوشمه و داستان شكلرينك ده عینی اولدیفنی دوشونولورسه بو شكلی اُسكى اولارق قبول ايتك ضروریدر .

[نوط : 2] به زن : به زمك ، به زمك اُصلنددر . سوله مك ديمكدر .
 [نوط : 3] یازان : یازمق ، یعنی دوزمه لك . صاج یازان : صاج طارایوب دوزمه اتدن . ماشطه . صاج تلرینك طارایوب انتظام کسب ایتمه سی یازی سطرلری آکدر دیندن (بازی یازمق اُصلندن آلمش اولسه كرك . [0])
 [نوط : 4] آغی : پنبه تولبدن . آغ ، آق : باتیسه ، بیاض بز و قوماش . آغو : زهره . آغو ایچیرمك : زهره لك .

2 — هر بندك دورت مصراعی یكدیكریله مقفا اولور . بعضاً رقص هوالرنده بر باغلاما کتیریلیر . بو باغلاما عینی وزنده ده کیلدر ، اُصله ارتباطی یوقدر ، مهماتدن عبارتدر :

شو سیلله تك اوقاجیق ماشلری [00] ،
 بر اوموزدن بر اوموزه ساجلری ،
 هلال اولش اوکلینك قاشلری ،
 انجی میدر ، سرچامیدر دیشلری ؟
 چکیلیك آمان ، منکشه کوزلم !

[0] (یوز یازمق) حالا معلومدر . ماشطه به (یوز یازمقی) درلر . چونکه کلینك یوزینه -ورمه ، راستیق ، آلاق ، آغده و سائرده باشقا اوقاق آلتین ورقدن و لیلدن و سائردهن یایمه شیلر یایشیدیره رق صحیفه رخسارینی حقیقه یازارلردی . مثنوبه حضرت مولانا قوجا قاریك جامه دن وقف مصحفلردن (عشر) یازلی انواع الوان و آلتین صوبی ایله چیچکلردن کوبهك ایشلمش بو اولاق نقشلری چالارق یاناغنه یایشیدیرمقله سوسلنمکه چالیشمه سی و یایشمه دیندن دولابی شیطانیه سوکمه شیطان نجیم ایدرهك (به ملمون ! جامه لرك وقف مصحفلرنده کی زینتلری جایبده - سوسلنمک نیم نره دن خاطریه کلیرکه بو خصوصده بی اتهام ایدیورسین) بولنده محاوره سی نه کوزل تصویر ایدر . بو حکیه (یوز یازمه) لك قدمنه دلیلدر .

[00] (سیله) قونیه تك ایکی ساعت قرینده بر خرسقیان کوییدر . قادیلری دلبوشوخ مشرب اولور ، اسکیدن چشکیلر اورادن چیقاردی . دوکونلرده اونلر کلیر ، اکثریا قادیلره تورکی -ویلر ، دف چالار ، پك کوزل اوینارلردی . کولری دره ایچنده طاشقندر و پك شیریندر و بالطبع شیمدی خالی و ویراندر . بوورکی قونیه دهده شایمدر .

3 - هر بندينك 1، 2، 4 مصرعلىرى يكدىكريله مقفا اولان توركولدر . ا كثر يا
برنجى يىتك ايكنجى يىتله ارتباطى يوق كىيدر . [نوط : 1]

كىدييورم ايليكزدن ،
فور تولام دىليكن دن ؛
أوردهك اولسەم بايىلسم
صو ايجم كولىكزدن !

نوقاد بر طاغ ايچنده ،
كلى بارداق ايچنده ؛
نوقادون قىز آلاڭك
آغزى بال ياغ ايچنده [نوط : 2]

آى ايشيفيدر وارامام ،
ديله دستان اولامام ،
آى بولوطه كىرنجه
باغلاسلر طورامام !

كىدييورسك بازاره ،
چالديرلر نظره ؛
سكا نظر آتاتك

كندى كىرسين مزاره [نوط : 3]

[نوط : 1] بوشكدهكى توركلره آذربايجان توركلرى (بياني) دىيورلرله (بايات) عشيرتك
توركولرى مناسنه كلير ، صانبرم . طبق (وارصانغى ، توركى ، توركانى ، شرقى) كچى . ساز
شاعرلىرى برموسيقى مقامنده (بياني) وبوكله يى تعريب ابدەك (يىچنى) دىرلر . سسى چىركىن برىتك
قنى ائمه سنى تهزىل ايجون : « بياني دن اوقويور . » سوزى هر طرفده شاييدر .

[نوط : 2] بوشكدهكى بندلرله بعضى امثالى برچوق توركولره داخل اولمش وهرمحيط خلقى
بخسەديكندن (نوقاد) يرته كندى كوى ويا قصبەسنگ اسمنى قويىشدر . كويى او چ طاغ آراسنده
بر ارضروملى ايله (ميدىلى) نك (آغرا) كويندن برمكتب افنديسى بكا بوپارچە يى كندى يوردلر يىنه
اضاقله اوقومشلردى . بوليدە كوردىكم جونكردەده (بولى ، نوقاد ، كوينوك) محردى . بو حال
توركولرك منشأنى آزماق خصوصنده مشكلىسند اولق لازم كلديكىنى ، برده بر كفتهك بوتون وطنده
هر كسك مال معتركى حالى آلدىغنى كوستيرر .

[نوط : 3] خضر الياس كونه تقدم ايدەن كيجه قىزلر طرفندن برچوملكە صو طولديروب
ايچنه يوزوك ، كوپه ، بيله زىك وساثره كچى شيلر قوياق كيجه بر آغاچ دالە آصمق ويادىپنه يرافقى

صبح اولونجه طوبلانوب برر بنددن مرکب بونور کولردن سويله يرك چوماکدن چيقارمق وصاحبه ويرمک آناطولی کويلرندە عادتدر ، که برنوع نغالدر. آذربايجان تورککري آراسنده عادت اولدييني ايشيتدم . بوندن مقصد بوکونی تسعيد ، سويله نهر تورکولرک معناسيله نغالدر . چونکه هرکس بيراقديني شي چيقاريلمازدن اول بر بند سويله نهر ، سوکرا چيقاريلير .

4 — بو شکلده کی تورکولر اوجونجي بک عينيدير . يالکز مهماتندن عبارت شوق و هيجان افاده ايدن بر باغلاما آليرلر ، بو صورتله اويون هوا سي اولورلر . بارطينک (کومی - کورله يک) کويلرندە سويله نهر شو اويون تورکوسي کي :

باشکده کی يازمانک

چيچکلری صولمازی ؟

قیز آجسه ک آيوزيکی

برآز کورسه م اولمازی ؟

کل کل کل آمان آن ، لهی لهی لهی لهی لهی

طوتدم پارمانلرکدن

اويدم ياناقلرکدن

والله آليرم-ني

بکک قوناقلرندن !

نقرات

چکمه جي چکمه م

کلدن کوملاک دیکه م

بادشاه تخت و برسه

بن يارمدن کچمه م !

نقرات

دردم وار طاغلر کي

سويله م ايلار کي

يانه يانه کول اولدم

ويرانه باغلر کي

نقرات

يشيل ايه ، نه زه م

بن جانم نه زه م ،

ايلارک قيزی ايجون

دهلی اولوب کرزه م !

نقرات

5 - اُكثريا هر بئدك دورت مصراعی مقفا اولان و نهايته ايكي مصراعی بر باغلاما
كتيريله ن تور كولردر . بو باغلامالار موضوعه برشي علاوه ايتمهز ؛ يالكز شوق و تحسس
افاده ايدەر . (مدرنی) قضا سنك (دو قورجين) كوينده سويله نهن شو توركو كي :

کردانده واردر اُلماس ،
مثلي جهانده بولونماز ؛
خزينه لر و يرسم آلماز ،
او قورنده تُولسم قانماز ؛
كل آل مسلم قاچا بئدن ،
تولورم ، آيريلام سندن ؛

اُتاريسي آل طاراقلي ،
بوكون كوكل بئك سراقلي ؛
آهو كوزلي ، كل دوداقلي ،
فدان بويلي ، آل ياناقلي ؛
نقرات

6 - هر بئدك ايلك اوچ مصراعی يكديكربيله ، دورديجي مصراعی ديكر بئدلرك
دورديجي مصراعلربيله مقفا اولور و عيني زمانده نقرات بيتي آليز :

بزم يرده غربي اُسدی ،
بولامادق نازلي دوستی ؛
آقشام اولدی ، كادي باصدی
مسافر آلمازمی طاغله ؟
آمان طاغله ، آمان طاغله ؛
ياربئدن آيريلان آغلار .

مور منكشه بوينون نه كمش ،
بايراجني صوبه ده كمش ؛
يازين يشيل كمخا كه بئمش ،
قيشين آق سادملی طاغله ؛
نقرات

(درويش) ايدەر : [1] شن وارالم ،
شر ايشي خيره يورالم ؛

[1] ايدەر : اُسكي شيوه ايله (سويلهر ، دير) .

توله دن بردم سوره لم ،
 صفا-ین سوردیکم طاغیر !
 آمان طاغیر ، آمان طاغیر !
 یاربندن آریلان آغلار .

7 — هر بندی متعاقب دورت مصراعلی بر نقرات کتیریلن تورکولردر ، هر قص
 هوالرنده تصادف ایدیایر :

شو دهره نك آلیبی ،
 قینالی بارماق اوجی ،
 یارم کلین اولیور
 اولادیم بن صاغدیجی !
 نقراتی

اوغلان دونه ، قیز دونه
 کلین می اولدک یینه ؟
 کلین اولدک کیجه
 اوینارم دونه دونه !

شو دهره ، دهری دهره
 کولککسی سهری دهره
 کل صاریلام یانالم
 ایکیمز بر میندهره

نقراتی

اوغلان دونه ، قیز دونه
 کلین می الخ

شو دهره نك اوزونی [نوط : 1]

قیرامادم بوزنی
 آلدیم شهر قیزینی
 چکه دم نازی
 قیرا

[نوط : 1] اوزون : قیسه منالی . بعضی برلرده (اوطه) کله سنده کی (او) کی Ozone
 صورتده تافط ایدیلکده ایسه بو کله نك تورکجه اولدینی ظن ایتمه بورم . یالکز (توز) Euze
 کله سی آناسولیده ابکی طرفی بو کله نك تیرله محاط ، ورتاندن صدو صیزوب اطرافنی چاپیرلق حانه
 کتیره ن وادی به دیرلر . بیدن باشقا بر آغاجک اورتاننده بولونان قسمته ، چام آغاجک قابوقلری
 صویولارق وجوده کته بلن کر استه به ده (توز) ده نیلیدی و بو کله نك معناسی توسیع ایدیلرک

برشپك خلاصه سی و (خامور نوزله شدی) کلمه - بنده اولدینی کی قویلا شمع ، مایه ایله امتزاج ایتک
معنا سنه ده قولانلبدینی کورولمکده در . [۰]

نظر آوا

- تور کولره شکلردن زیاده نغمه لرینه ، نغمه لرك محیط لرینه ، یاخود اُک بارز وصف لرینه
نظراً اسم ویریلیر .
- 1 — نغمه لرینه کوره مثلاً: رقص هواسی ایسه: « قیریق هوا ، قول کجدی، جورجنه،
کنج عثمان ، زیبک ، ... »
- 2 — نغمه لرك محیط لرینه اضافله : « بیک کول آغزی ، اورفه آغزی ، اُکین
آغزی ، » [آذربایجانلی تورکلرده (آغز) دیورلر : بایات آغزی کبی]
- 3 — بارز وصف لرینه نظراً : « قونیه لی ، آطنه لی ، آمینم ، طور نام ، اُی غازیلر...
کبی ناملر آلیرلر .

تغنی به نظر آ تور کولر

- 1 — قایا باشی . — چوبانلرك ، طاغرده طولاشانلرك سویله دکلری تور کولردر، که
معناً اعتباریله بسیط ، لسان جهتیله ابتدائی و قابادر .
- 2 — مُزکی . — کوییلرك اوغولتولی برلحن ایله سویله دکلری تور کولردر، که «بوزوق،
بوزلاق ، کاروان قیران ، کبی نوعلری واردر .
- 3 — وارصاغی . — طرسوس جوارنده وقتیه اقامت ایده ن (وارصاق) عشرتک
سویله دکلری بر نوع بسته لی قایا باشیلردر . وارصاغیلر بعضاً اونبر ، اُک زیاده سکیز
هجالیدر . شکلی قوشمه ، یاخود تور کولر کبیدر . بونلرك اُک بارز وصفی بسته سی ایله
- [۰] بوراده (اوزون) معناسی صحیحدر. بویه اولمادینی تقدیرده (اُوز) کلمه سنی (کوز = چشم)
کبی اوقومقده ممکندر. ذاتاً آناطولوده (دهره) معنای لغویسی وجهله آنجاق ایکی طاغ آراسنه
دلالت ایدر، سو آقاسیه مقید دکلدر. بناءً علیه اُکر بوراده (اُوز) کوز کبی تلفظ اولونورسه
(دهره تک چایی) دیمک اولور . (اوز ، اوکوز [کاف غینی ایله] اوغوز ، اوکوز ، اوکسوس
الخ .) ابرماق دیمکدر .

سرت و طاغلی لسانیه سوبله نمش اولماسیدر . مشهور ساز شاعری (قاراجه اوغلان) ک وارصاغلیری منهورددر .

4 — تورکو . — تورکلره مخصوص لحن ایله سوبله نن شریقلردر . شکلدن زیاده لحنه ، بسته یه تابعدر .

5 — تورکمانی . — تورکلره مخصوص لحن ایله سوبله نن شریقلردر ، که تورکولردن فرقی تماماً بسته ده در .

6 — شرقی . — عروض و زبیه یازیلوب موسیقیشناسلر طرفندن بسته له نن پارچه لردر . خلاصه : هر بندگان مصراعلری ، نقراتلری ، شکللری نه اولورسه اولسون تورکولر آنجا (نغمه) لریله تفریق ، اُک بارز و صفلرینه اضافتله توسیم اولونورلر .

تورکولرک نغمه لری محیطلرینه کوره تبدل ایدر . بونکه برابر بر تورکونک برچوق پارچهلری باشقه تورکولرده قاریشیر . بعضاً بر محیطه طائد اولان بر تورکو بوتون مملکته یاییلیر ؛ قومک مشترک مالی حالتی آلیر و هر مملکت خلقی قسماً و یا تماماً اونی بنمسر . بونلر ایچون زمان و مکان تعینی امکالسنردر .

تورکولرک عدد هجاسی معین ده کیلدر . اصغری بش ، اعظمی اون آلتی هجالیدر . اُک زیاده مستعمل اولان وزنلر (5 ، 7 ، 8 ، 11 ، 14 ، 15 ، 16 هجالیلردر . قیوراق نغمه لرده ، رقص هولرلنده (5 ، 7 ، 8 ، 11) هجالیلر ترجیح اولونور .

مر بمر

دور تلیلرک دیگر برطاقم نوعلری وارددر ، که بونلرک (مانی ، طویوغ ، قطعه) کبی مستقل اولمالرینه و (قوشمه ، داستان ، شطرنج) کبی برچوق شعرلرده کی موقعلرینه نظراً مختلف شکللری وارددر . بو شکلرک تعینی خصوصنده معنا و لغتی به باقیمق ضرور بدر .

1 — طویوغ

تورکجه رباغلره (طویوغ) نامی ویریلیر . [طویوغ کله می (طویوق) اصلندن مأخوذ اولوب حسن ایتمک ، قلبدن آکلامق معنارینه در ؛ (طویغو) کله سنده اولدینی کبی (ادراک) معناسی ده افاده ایدر . شو حالده « شعر » معناسی مفید برکله دیمکدر ، که (ولد چلبی) آفندی حضرتلری ده بو فکری افاده بویورمشلردر .]

طويوغلارك برنجی ، ایکنجی ، دوردنجی مصرای یكدیكريله مقفادر ، شكلاّ (مانی)
 كیدر ؛ مصراعرینك عددی دوردی تجاوز ایتمز . وصف بارزی معنا اعتباریله یوكسهك
 ووقور بر لسانله یازیلش اولمالریدر . اُك مشهور تورك طويوغیسی قاضی برهان‌الدینك
 [نوط : 1] طويوغلاردن برقاچ نمونه :

همیشه عاشق کوزی کریان اولور ،
 هرنفس غریب کوکلی بریان اولور ؛
 صوفیلرک دیله کی محراب ، نماز
 اُرکشینک آرزوسی میدان اولور !
 §

کوکلم بنه اول لیلی به مجنون اولمش ،
 باشم بنه یار یولنه حیحن اولمش ؛
 ابلیری چاقیشمش کوکلی اولامی ؟
 باقدم مکر آرالنده خون اولمش .
 §

کوکلدن کیزی بولسه بر ناسه در ،
 عمر ایله اُجل دخی ناسه در ؛
 دنیا بزمندن ایکی عالم دخی
 عشق اُری قاتنده هم بر کاسه در !
 §

بخشی آ کلام جهانده دایه یوخ ،
 یاردن اوزکه بوخارم آیه یوخ .
 ایکی طالده امید سروردن
 آندن آرو هیچ دخی سرمایه یوخ .

طويوغ سويله مکده برهان‌الدیندن باشقا کیسه اشتهار ایتمه مشدر . ولد چلی افندینک
 بیانه کوره بو شکل داها زیاده چغتای شاعرلری آراسنده مشهور و مستعملدر و بونلرده
 طويوغلارك صوك پیتلری جناسلیدر . [۰]

[۰] نواییدن مثال :

لملبدین جانیمه اوتلار یاقیلور
 قاشی قدیمی جفادین یاقیلور

فكرجه طويوغلر عجم رباغيلريني تقليدآ يازيلش بر طرزدر . اونبر هجالي اولانلرينك
عروضك :

فاعلاتن فاعلاتن فاعلان

جزؤنه امانه ايتك صورتيله توفيقى ممكندر .

[نوط : 1] (كتاب مناقب برهان الدين) . نظراً قاضى احمد برهان الدين (745) ده قيصريده
طوغمشدر . پدرى علمادن قيصريه قاضيسى شمس الدين محمددر . نسلأ تورك بويلرندن (سالور)
قبيله سنه منسوبدر . ابتدا پدوندن تدرس ايتمشدر . تحصيلى حلبده ، شام و مصرده در . پديرله
(764) ده حجازه كيدهرك پدرى عودتده وفات ايتكله حلبه كلش ، برمدت صـ و كرا قيصري به
عودتده قيصري به قاضى (782) ده سيواسده حكمدار اولمشدر . سلطنتى يكرمى بش سنه در . توفاده ،
سيواس و قيصري حكمنده ايدى . ييلديرم بايزيد سيواس اوزربنه يورونجه برهان الدين ، خارپوت
طاغرينه چكيلمش ايدى . فقط آق قوبونلو عشيرندن (باندبر) عائله سنك مؤسسى (قارا عثمان) بكه
آجدينى حربده عثمان بك طرفندن ديوربكي جوارنده طونولمش ، 894 سنه سننده اعدام ايديلمشدر .
مملكتنى ييلديرم طرفندن ضبط اولومشدر . ديوانى (خطاط خليل بن احمد) طرفندن يازيلمشدر ، كه
انكلتره ده (بريتيش موزه نوم) ده اولدينى ارباب تدقيق سـويله يور . ديوانك بر قسمى غزل ،
بر قسمى طويوغلردن عبارتـش . برهان الدينك لسانى غرب توركمه سى ، آزرى شيوه سيدر . علم اصولدن
(تلويح) اوزربنه (ترجيح) آدى بر اثر يازمشدر .
بابور [بابر] شاهك طويوغلرندن بر نمونه :

قديمى فراق محنتى ياقيلدى
كونكولوم غم واندوه اوتقـه ياقيلدى
حالمى صباغه ايتيب ايرديم اى كل !
ييلمان سنكا شرح قيلمادى ، ياقيلدى ؟

بزم شيوه ايله افاده سى :

فراق محنتى بويى باى قيلدى . كوكلم غم واندوه آتشنه ياقيلدى . اى كل ! حاليمى
صبايه سويله مش ايدم ، ييلمم سكا شرح قيلدى ويا قيلمادى ؟

توك تاريخى - رضا نور ، جلد 6

مين وفاسى وعده سيد بن شادمين
اول وفا ييلمان كه قيلماس ياقيلور

داها تفصيلات ايسته ين ولد چلبى نك (محاكمة اللعين) ترجمه سنى اوقوسون . (اشرف اوغلى) نك ،
(كال امى) نك وساثره نك طويوقلرى واردر .

ولد پـى

فطمه

قطعه ، درت مصراعدن عبارت مستقل و تام بر معنا افاده ایده ن شعرلردر . یالکیز
ایکینجی ، دوردنجی مصراعلری مقفا اولور . قطعه لرده بیتلر اصفیری دورت ، اعظمی
یدیدر . خلق وساز شاعرلری (بند) لرده (قطعه) دیرلر . بوجهتله قطعه نك شکلی
موقعنه نظراً ده کیشیر .

1 — دورت مصراعلی وبالکیز ایکینجی ، دوردنجی مصراعلری مقفا اولور :

کل ایچون آه اتمه ای زاغ سیاه !
آقین اتمه کلسانه بزمدر .
بز باغ حناتک نالار یز ،
بیلمه زمیک ؟ او کاشانه بزمدر !

امراح

بوشکله عادی قوشمه لرك برنجی بندنده تصادف اولونور .

2 — اکر قطعه برشعرك برنجی بندینی تشکیل ایده رسه برنجی ، اوچونجی مصراعلری
یکدیگریله ؛ ایکینجی ، دوردنجی مصراعلری دیگر بندلرك دوردنجی مصراعلریله مقفا
اولور . قوشمه وداستانلرك مطلق بوشکلده در .

واروب برتهاده صلم سوبله سه م
افتدیم دریمه درما اولوری ؟
واروب خاك - پاینه نیاز آبله سه م
رخلندن بوسه احسار اولوری ؟

کومری

3 — ایلاک اوچ مصراعی یکدیگریله ، دوردنجی مصراعی دیگر بندلرك صوك
مصراعلریله مقفا اولان شکلدر ، که قوشمه وداستان کی اوزون شعرلرده تصادف ایدیلمیر :

باق ، شو دلرك اوینونه !
کشم آلمش بوینونه ؛
سحرده عاشق قوینونه
کیردن دلبرلر قلیم !

قل نسی

4 - مانی ، طوبوغ طرزنده کی قطعهلر ، بندلدر ؛ بونلر مستقل اولورلر :

بوزوكل طاشی آلماس
آهم یرلده قلانز ؛
نه صاقلارسك آكوزهل ؟
میزراق چوواله صیعماز !

چاقیرینك (صاری كورت) اسمنده کی علوی کوینده کاظم نامنده برکنجك آلی
تلی سازی ایكله درك یانیق سسله او قودینی بوزوكل شو قطعهمی ده بونوعدندر :

آشاغیدن کلن کلنه بکزه ر ،
زلی طورناك تلینه بکزه ر ؛ [نوط : ۱]
بو یونه ، بو صونه حیران اولدیم
چنلی باغچهك کلنه بکزه ر !

[نوط : ۱] زلی : زبانی اوقونامقدر . (صورنا) قوشی نوزکولده حسن و معصومیت تمثالی
اولارق یر بولمقددر . منشأك تدقی بحجاب ایدر .

مانی

بالخاصه مصرامی یدی هجالی و ۱، ۲، ۴ نجی مصراعلر: مقفا اولان وایلك مصراعنك
ایکنجی بیتيله علاقه سی اوانایان نظملدر . مانیلرک قارشیلقلی سویله نهمه سی شرطدر .
بونلرده آرانیلان وصف ، سوز آلتنده قالمقدر ؛ پك اسکی بر جونکده کوردیکم
شومانی کی :

عادلهم سن ناچارسك
اینجی ، مرجان صاچارسك
دنیا ده کیز اولونجه
کلم ، نهریه قاجارسك ؟

آغام دیرم ناچارم
اینجی مرجان صاچارم
دنیا ده کیز اولونجه
بن قوش اولوب اوچارم !

عادلەم سەن ناچارەك
لەل و كۆھر، صاچارەك
بەن بڕ شاھەین اولونجە
یاوروم نەریە قاچارەك ؟

آغام دېرم ناچارم
لەل و كۆھر، صاچارم
سەن بڕ شاھەین اولونجە
بەن یرلرە قاچارم !

عادلەم سەن ناچارەك
لەل و كۆھر، صاچارەك
بەن عزرائیل اولونجە
قوزوم نەریە قاچارەك !

آغام دېرم ناچارم
اینجی ، مرجان صاچارم
سەن عزرائیل اولونجە
بەن جنتە قاچارم !

مانیلرەك بەعضیلەری بویەلە خطاب و جواب شەكڵەندە اولماز ، هەیتتە عومومەسی اعتباریلە
بەركل حالەندە در. باقیلەنجە یالەكز بڕ شەخص طرفەندن سۆیلەندیکی ظەن اولونورسەدە قارشیلەقلى
سۆیلەندیکی دقتلە آكلاشیلیر. بۆیلەدە كوردیکەم 1209 تارینخەندە یازیلش - فنا املا و بوزوق
یازیلش - بڕمجموعەدە بەندلرینەك عەددی یوزلرە بالغ اولان مانیلر آراسەندە اووقو یا بیلەدیکەم و
قسماً محلی اولدیفنی ظەن ایتدیکەم مانیلردن بەعضی پارچەلر :

مانی م ، مانجی م
دریادە کیجی م
مزاردە کیك اولەم
یار ابەلە دەواجی م

مانجی م ازلەن
کوکم پکەمەز کوزەلەن
کوکلەك جانی چیقین
سەومە بەیدەم ازلەن !

مانی مانی باشلامام

بن بکاری طاشلامام

اولور اولماز آدمله

بن مانی به باشلامام

مانی بی باشند سویله ،

قلمی قاشدن سویله ،

قانی بولدن کیده ییم ؟

اُکمکدن ، آشدن سویله !

§

چاغیردم یارم کلهز

بوجسمه جان کلهز

باش یاصدقده ، کوز یارده

أجل کلدی یار کلهز !

چاغیردم مسسن آلدیم

باشندن فسن آلام

غم ییمه : کوزلرک

بکندیم خاصن آلدیم .

چاغیریم (هو) دیرم

آنغزم یاندی، صو دیرم

یارم کلوب چدکجه

آه ابله (یا هو) دیرم !

چاغیردم اُره نلره

بودردی وبره نلره

بودردی ویردی بکا

ویرمه سین یارنلره

§

بو طاهر شاطر طاهر

یان ویرمش یاتیر طاهر

کوزه لر سیره چیقمش

منکشه یه تیر طاهر !

بو طاغلر قېشدين آغلار
 آغاجي ياشدين آغلار
 انچه بل صارمق ايسته ،
 آل ياناق ديشدين آغلار .

بو طاغلر مواردي كل
 كل بكم صارادي كل
 آقشام اولدي ، كون باتدي
 سامانلق قارادي كل ! [1]

بو طاغلر اولماسه يدي
 كل بكم صولماسه يدي
 تولوم اللهك اوسرى
 آيرباق اولماسه يدي .

بو طاغلر مزه ر طاغلر
 ياركلوب كزه ر طاغلر
 فلكن چكديكمي
 سويله سم سينه داغلار .

طاغلرك آرغونىم [2]
 صولرك قيرغونىم
 هيلامايك دوستلر
 بركيزك وورغونىم .

§

آي طوغار كديكندن
 طانيم كيديكندن
 جانم اول ياره قوربان
 دونمه سه ديديكندن

[1] « ايكي كوكل بر اولونجه سامانلق سيران اولور . » آتالر سوزى .

[2] آرغون : آشكوز ، آخلاط . قيرغون : قيريلق اصلندن قيرغين اولمالى . اوحالده صولرك قيريشيقلى ، خفيف موجهلى ديمك اولور . ياخود (قورغون) دركه بو نامده چاغيريده بويوك بر كوى واردر .

آی طوغار آيازلانير
 کون طوغار بياضلانير
 شو بولى نك قىزلىرى
 هم کاپر هم نازلانير

آی طوغار باتار شيمدى
 ايشيني طوتار شيمدى
 ياريمک کوله سيم
 ديله رسه ساتار شيمدى

آی طوغار ميناره دن
 ثولورم بو ياره دن
 نيم ياريمى کوندر
 ېرى ، کوکى ياره دن [ياراتان]

آی طوغار سيني کي
 صاللانير سروى کي
 يارک فوقوسى کلير
 ايلک بهار کلی کي

آی طوغار آشمق ايستر
 آل ياناق باشمق ايستر
 شو نيم دهلى کوکلم
 ياره قاووشمق ايستر

آی آيدىن كيجه کچدى
 يازارکن خواجه کچدى
 نيم سهو کيلي يارم
 سلامىز نيجه کچدى ؟

آی آيدىندر ، ايشي قدر
 نپسى طولو قاني قدر
 آنته سى خطا سويلر
 اوغلى بکا عاشق قدر

آی آيدىندر وارمام
 دمله داستان اولامام

آی بلوطه کیرنجه
باغلاسه لر طورامام !

§

کوکده بیلدیز بردانه
صارغیش مور میلثانه
بزجیله بن قول کرک
سنک کبی سلطانه

کوکده بیلدیز بریفان
بلیدر عشفه دوشه ن
نیله-ین دنیا مالن
حسرتنه قاووشان

کوکده بیلدیز کومه لر
یرده برقیز اون شه لر
آل کهیمش ، آق کوکسونی
زندقلاش مه لر

کوکده بیلدیز ، ماه کیده ر
گاه ا کله نیر ، گاه کیده ر
بوکون یاریمی کوردم
صاندم پادشاه کیده ر .

کوکده بیلدیز آلی آلتیش
قاشلرک قلم چاتمش
آدم اوغلی طوبراقدن ،
سنی نوردن بارانمش ؟

§

آرپا بیچدم کوك ایکن
ایچنده چاقیر دیکن
کل صاریلام یاقالم
سن قیزبن اوغلان ایکن

آرپا بیچدم آش ایچون
تولدیم قاراقاش ایچون

آغام بر شفتالی ویر
آتاک ، باباک باشیچون

§

قهوه پیندن کلیر
بلبل چندن کلیر
آق طوپوق بیاض کردان
هرکون حمامدن کلیر

بلبل ایدر کله ناز
کل ایدر بلبله ناز
بوکون برشهره واردم
آغلایان چوق کولهن آزا

§

قارانیلسک ، بیبرسک
جله سندن دلبرسک
أفندیم بنم اولسون
قو ، رقیلر که به رسین!

قارانیلسک ، طارچینسک
کوزل بنم خارجسک
دردکله ورم اولدم
بن ثولورسهم آچپرسک .

§

أی سنک صاری زلفک
آیلردن آری زلفک
کوردکجه بیگ قان ایدر
کوسته رمه باری زلفک

أی خلقه خلقه زلفک
یل کله قالقا زلفک
أوردک جاغاسی کی
کوللرده چالقا زلفک

أى سنك صيرما زلفك
هر باده ویرمه زلفك
كفند اولسون طاق بونه
شو سنك بورما زلفك

§

چای باشنده چاغلام
یار بوتوردم آغلام
یاری ایصیتا طوغمش
ایصیتاسن باغلام

چای باشنده چابدوغم
چاقیبستی قابدوغم
اونوتدکی سه ووبکم
یازیلده یاندوغم [۱]

§

بوکون آبك اونیدر
بوکم بوغدای اونیدر
أولی په کوکل ویرمه
کیدر اوده اونونور .

بوکون آبك اون دوردی
قیز صاچیکی کیم نوردی ؟
نوردیسه یاربم نوردی
نوره رکن کیملر کوردی ؟

مانیلر بعضاً خطاب وجواب شکنده اولماز ، مستقل بندلر حالنده بولونور و آکثریا
برچوق تورکولردن آلینش بندلردن عبارت بولونور ؛ یکی جیقان هرتورکویه کیره بیلیر :

مرجک ا کدم کدیله
نولچهرم سیله سیله
یار قابودن کیرنجیه
قانتارم کوله کوله

[1] چاتقی : قادینلرک باشلریه ، تورونداکلری یعنی . یازیلیق : صوفا ، دیوانخانه .

كو كرجي، يچا بلادم
قانادىن صاچا فلادم
ياري قويئومده صانوب
يا صديقي قوجا فلادم

يارىك اوجاغده
موم يانار بوجاغده
تا كرى جانى آلدين
بر دابر قوجاغده

آتىك باشلى يوق
كوكل خوشلى يوق
ن دابري سوه مه
جهيك خرجلى يوق

طبوري دوزن بيلير
دييان كزن بيلير
تورونچ مهنك قدرين
دوكه لر چوزن بيلير

مانيلرك برده استانبولده سويله نهن شكلى واردركه بونلرك همان هيمى برطاقم لفظى
جناسلىرى حاويدر . [۰] «آدام آمان !» نغمه سيله باشلار ، خصوصى بر آهنگله اوقونور .

[۰] بنم بيلديكم (طوبوق) ايله (مانى) نك فرق : (طوبوق) كرك بوپوك توركستانده ،
كرك ييزم اورته آسياده جناسلى جناسسىز اون بيرلى واوچنجيدن ماعدا اوج مصرعى مقفا اولور .
چاغتا بجهده جناسايلرى پك چوقدر .

(مانى) به كنجه : بوكه عربجه (معنا) تلفظ اولونان معلوم كله نك فارسى شيوه ايله آشاغى
مدايدهرك تلفظ اولونان (معنى) لفظندن . دياليمزده عيني اولمديندن . (مانى) شكليله توركلشديرمه سيدر .
معلومدركه عجلتر (موسى ، عسا) بده (موسى ، عيسى) كبي آشاغى چكه اوقورلر . بونوع شهره
خاصه (معنى) اطلاق ايشته بويله صوك مصرعلى شو مثالار كبي مجنس اولديغنددر . اغلب
احتمالدركه بو شكلده (مانى) ييزم اورته آسياده شهرتكبير اولمدر . او قدار قبتاعه رغما توركجه نك
ديكر قسملرنده بونوعى كورمدم . بناء عليه : اصل (مانى) بويلده قافيه لرى ممثيدار اولانلردر .
بويله اولمايانلره سلفده (نوبوق) درلردى . بو صورتده يوقازيده (مانى) ديهه كوستريان قطعه لرك
طوبوق اولماسى لازم كلير . چه چاره كه ابكى عصردن برى اولنرمده (مانى) ديتلمش .

وله پسى

بويله برمانی یه مخاطبی یاعینی طرزده ، یاخود باشقا جناسلی برمانی ایله جواب ویرمک معتاد ایدی . بومانیلرک اُسکیدن برچوق ظاوظالری ، کوروتولری انتاج ایتدیکی اولوردی . وقتيله استانبولک « مانی وسماعی قهوه لری » پک مشهوردی . اُسکی مانیلردن نمونه لر :

آدام آمان آل آتش
 یاناقلر ویشنه موری ، دوداقلر آل آتش !
 یاندی باغرم کول اولدی ، کتیر کوره ک آل آتش !
 § آدام آمان چيله کی
 ایندم یار باغچه سنه قوبارتمایه چيله کی ،
 بر وفاسز یار ایچون چکیورم چيله بی !
 § آدام آمان یار آدالی
 شاخ ویردی ، فیلیز سوردی سینهمده یاره دالی ،
 شو جهانده کوله دم ، یارادن یارادالی !
 § آدام آمان یاقاماز
 ترزی قولک قیریلین ، بدنی بول ، یاقام آز ،
 اُره نیده کوزهل چوق ، اوروم کی یاقاماز !
 § آدام آمان چه می یار
 بلبله قوردوم طوزاق ، طوتولان سرچه می یار ؟
 فesk کلر قوقار ایچرک باغچه می یار ؟
 § آدام آمان آتاجق
 قلمه سانباجی چکمش ، طوبخانه طوب آتاجق ،
 سه وديکم چوق باقییور ، شیمدی قلم آتاجق !
 § آدام آمان قوزیسی
 چای قوری ، چشمه قوری ، نهردن ایچسین قوزی ، صو ؟
 بنی یاقوب بیتیره ن ، بر آناک قوزیسی !

بعضاً مصراعلرک عددی اوچ اولور :

آدام آمان قارادن
 یارم کیده رکيله ، بن کیده رم قارادن [طوبراق]
 جکرم کوز کوز اولدی ، کورونمهور قارادن [سیاهلی]
 حق بی آیرماسین قاشی ، کوزی قارادن [سیاه]

برمانی یه عینی طرزده مقابله یه مثال :

آدام آمان یایلان [اونلایان]

ملتمی ، پورازمیدر شو دریاده یاییلان ؟
 یکمه آرسلان اوکندن یاقورت قاپار یاییلان !

جوابی :

آدام آمان یاییلان [طاغیلمق]
 قیریمه می ، کاکلیدر آق کردانه یاییلان ؟
 یارم سوقاغه چیقما ، یاقورت قاپار ، یاییلان !

دقت ایدیلسه بومانیرکده دوردر مصراعدن مرکب - قطعه لک برنجی شکندن
 فرقسز - یعنی ایکنجی و دوردنجی مصراعلی مقفا و قافیه لری جناسلی و هر مصراعک
 هجاسنک - دیگر مانیر کبی - یدی هجالی اولدینی کوریلور :

آدام آمان آصابه
 نیچین قوندک آبلبل ! قابومده کی آصابه ؟
 بن یارمدن واز یکمه کونورسه لر آصابه !

یاخود :

نیچین قوندک آ بلبل
 قابومده کی آصابه ؟
 بن یارمدن واز یکمه
 کونورسه لر آصابه !

4 - قشمه

قوشمه ؛ [نوط : 1] اکثر یا برنجی بندک برنجی ، اوچنجی مصراعلی یکدیگریله
 وایکنجی ، دوردنجی مصراعلی دیگر بندلرک صوک مصراعلیله و صوکر اکله بندلرک
 ایلک اوچ مصراعی یکدیگریله مقفا اولان شکلدر .

بعضاً برنجی بندک برنجی ، اوچونجی مصراعلی قافیه سزاولور ؛ بویته «امضاییتی»
 یاخود «قارالاما» دیرلر . «شاه بیت» دیدکری ده واقعدر . علوی شاعرلی «مهریتی»
 دییورلرکه «امضاییتی» نک عینیدر . [نوط : 2]

بندلرک عددی علی الاکثر اوچدر . درت ، بش ده اولاییلیر . وزنلر عمومیتله اونبر
 هجاییلدر . بعضاً بش ، آلتی ، یدی ، سکز ، اون هجاییلرده تصادف ایدیلیر . متعمم
 اولان سکز واون بر هجاییلدر .

[نوط : 1] قوشمه : قوشمق مصدرندن آلتشدر. (قوشو، قوشوق) ده دینیرسه ده (قوشمه) تعبیری مشهور و علم اولشدر. قوشمق : سرعته برینك آردندن کیتمك؛ قوشو : آتلك مساقه سی؛ قوشما ! : سرعته حرکت ایتمه ! دیمکدر؛ قوشمه : ضم و علاوه، گفته به بسته علاوه سی. اُسکیدن (شمر، رجز، قصیده) معنارلنده قوللانیلمش .
قوشمه : کله سنك معناسی گفته به بسته ضم و تردیف ایتك اولدیغندرك سازشاعرلی قوشمه لری خصوصی برآهنكی اوقورلر . [۰]

§ چانغیریده عاشق (کوهری) نك قوشمه لری (ای یار، ای !) نغمه سیله باشلایان برآهنكله اوقوندیغی ایچون بونغمه لرله اوقونان قوشمه لرده (کوهری) دیرلر. مع هذا بونغمه نك، کوهرینك قوشمه لری اُکثریتله دورت بنددن مرکب اولدیغی ایچون اضلاق ایدیلدیکی ظن اولونوبور .
§ قوشمه لر برباشقا آهنكیده اوقونور، که (کسیك کرم) دیرلر .
§ آنقره ده قوشمه ، برنوع رقص هواسنه دنیلیمکده در، که (آنقره قوشمه سی) تعبیرایدیلیر.
§ چانغیریده برقص هواسنه ده (طوبال قوشمه) دینیر .
[نوط : 2] بکی عاشقانه باشلایان کیمسه یه استادی اولان عاشق طرفندن اوج بوصله یه مختلف مخلصلر یازیلارقی بونلری بر «کله بوش» ایچینه قویوب بری چکمک وجیقان اسمی مخلص و برمک عادت اولدیغی (عاشق ناطلی) دن وقتيله طوعشدم .

قوشمارك بجا لرینه نظر آنواعی

1 — بيش هجالی برعادی قوشمه یه مثال :

یان بوره کیم یان !
کورکه نلر وار !
بوخلق ایچینده
بزه کولهر وار !

کلام سوزانه ،
شمعه پروانه ،
باقازم جانه ،
بنده آمرار وار !

[۰] (قوشمق) اسکی تورکجه ده چیفتلشدیرمک دیمکدر . (قوشو) چیفتدر .
تورکجه مزده نمازده فاتحه یه سوره قوشمق ، صابانه ، قاکلی یه اوکوز قوشمق ، اوکوزک یانته اشك قوشمق تعبیرلری واردر . ایکی کیشینك برابر آت فوشدورمه سنه ده (قوشو) تعبیر اولونور .
بوراده قوشمه تعریف طایلری وجهله گفته به بسته ضم و تردیف ایتمکدر .

ولدیسی

کوزلی کریان .
جیکری پریان ،
اولشیر حیران
دیوانه لر وار !

هرکیم پروانه ،
کلسین میدنه !
باقاسین جانه ،
کیمده نروزار !

کیتدک بویوله
هشقی ایله بيله
غریبک ایله
بژی سالار وار !

یوس

بوشعرده هر بیت برلشدیریلیرسه بر مصراع و شعر هیئت عمومیه سیله اون هجالی
بر (مسط) اولور .

2 — آلتی هجالی به مثال :

شیخمک ایلیری
اوزا قدر یولاری
آچلمش کلری
دبرمه کی کلیر ؟

شیخمک تویخی ،
سه وه رم سوزنی !
مبارک یوزنی
کورمکلا کیم کلیر ؟

عهدیله وفالر
ذوقیله صفالر
بویولده جفالر
چکمه کی کلیر ؟

آه ايله كوز ياشى
(بونس) ك حالداش
زهرله پيشه آشى
يمكه كيم كلير ؟

بوشعردهده هر ييتدن برمصرع ، هپسندن برمسمط اولور .

3 — يدى هجالي به عادى قوشمه شكلنده بولونان شو (دوريه) مثالدر :

بزه هر نه صوراسهك
آدمدن صور ، آدمدن !
صراط مستقيمي
بودمدن صور ، بودمدن !
خضر وحيات بودمدر ،
قدر ورات بودمدر ،
فيض ونجات بودمدر ،
هردم آبرى قدهدن !
يوقلق برآينه در ،
وارلق آنده كورينور ،
يوقلقدهكى وارى كور
آينه عدمدن !

شكرالها ! يوزيك
علمكه عالم ايتدك ،
(ابراهيم) ه يلدبردك
آدمدن واطمدن !

بوشكلدهده بيتلرك برلشمه سيله اوندرت هجالي برمصرع ، هيئت عموميه سنده مسمط وجوده كلير .

چاقيريلي (زخى) طوبال ايمش ، بوجهته بوخلص اختيار ايمش . يوروركن بر آياغلك
يوقاريد ، ديكرينك آشاغيده قالماسنى (افاعيل و تفاعيل) ي قاريشيق عروض وزنه
بكزه ديرمش ؛ بوندن طولاي (مستفعلن فعولن = وزنى بودر اعرجك) ديرمش .
ظاهرده بووزنه توافق ايدره وبر آرز حروفلاك قوقان شو صوفيانه اثرى ده يدى هجالي ونام
برقوشمه در .

كرد سوز سهك آرام
 لامكاندر طور انغم ؛
 بياك ايسته سهك نامم
 بر نقطه در سبانم [سبق]

آ كلا ناصيل ذوقم وار ؛
 فوقدن فوقه فوقم وار ،
 هر محمله شوقم ور ، [1]
 آي ايله كون چير انغم !

اون ايكي بيك بولم وار ،
 يكرمي سكر الموار ،
 يتمش اوچ بيك ديلم وار ،
 طهسان بيكد: فولانغم !

بلبل تو بون بولاردی ،
 غنچه كالر صولاردی .
 جهان ايجره دولاردی
 كورونه يدي آياغم !

هر صفانده صفاتم ،
 وحده كيزلي نجاتم ،
 خضره و بر دم حياتم ،
 ظلماتدر اوتانغم !

عابدلره معبودم ؛
 ساجدلره . سجودم ،
 قاسدلره مقصودم ،
 نه ياقين ، نه اير انغم ؟

هر جان ايجره جانانم ،
 نه كفرم ، نه ايمانم ،
 بويله كوچوك رهبانم !
 عرش و كرسي قاپانغم !

[1] شوق : ايشيق ديمكدرد . ازميرده لامبه يه (شوق) ديرلر . بوتيمير هر بيرده قوللانييلير ..
 (كون دوغماندن شوق طوتار اوواي) اوچله مه مثاللرندن . چيراغ : ايشيق .

(زخی) - کا چوق دیمم .
 هم وارد ، هم یوق دیمم ؛
 « مطلق شو ، کور ، حق ! » دیمم :
 « حق » قامو صولم . صاعم !

زخی نك برچوق اشعاری بكتاشی (نفس و دوریه) لری قیلندر . بونلر آراسنده
 حروفيلك ظنی ویره جك اولاندرد و اردر . لالالی ، رند برشاعر اولدینی ، سوزلری
 خوشه کیتمه یه جك شطحیات صوفیانه یی حاوی بولوندینی ایچون زمانی عالملری طرفندن
 تکفیر ایدیلش ایسه ده قتلدن یاقانی پك کوچ قورتاردینی یاشلی ذوات طرفندن روایت
 ایدیلکده در .

4 — سکیز هجالی قوشمه یه مثال :

مرحت قبل قاشی کان
 أهل ایمانه بکزمه درك :
 صالینوب کز دیکک زمان
 سرور وانه بکزمه درك .

دینه کلیر کورمه کافر ،
 جور و جبارک وار ؛
 یوکلک عش بر بوک جوانر
 اولو کروانه بکزمه درك ! !

رقاریش کردان اصیلمش ،
 اوستونه به نلر صاجیلمش ،
 آل بناقده کل آجیلمش
 بهارستانه بکزمه درك !

(کوهی) مدح ایتون سنی .
 قاپوکدن رد ایتمه بی ؛
 بیاض تنه صارمه سنی
 بر اولو خانه بکزمه درك !

سکیز هجالی (عادی قوشمه) یه نمونه خلق شاعری (قاراجه اوغلان) ک شوکوزمل
 وار صاعیمی در :

بره آغالر ، بره بكار [1]

تولمه دن برده سورمه لم !

كوزيمزه قارا طوپراق

طولمادن برده سورمه لم !

آمان ، هي اللهه آمان !

نه آمان بيلير ، نه زمان ؛

اوستمزده چايير ، جان

اچادن برده سورمه لم !

بوکا فلك ديرلر ، فلك !

نه آمان بيلير ، نه ديلهك ؛

آخر عمريمزي هلاك

ايتمه دن برده سورمه لم !

(قاراجه) اوغلان دير جانان !

كوزه لم سوزيمه ايتان ،

بو آيريلق بزه همان

ايرمه دن برده سورمه لم !

5 — اون هجاليلردركه پك آز تصادف اولونور . مسقط وغيرمسقط اولور :

كل اى مقدس شاه لوندم

بيلمه زكه دردم دير كوزهل كوزهل

مخمور عشقك جانم ، آفنديم

لعل لبكدن وير كوزهل كوزهل

آقسونمى حالا كوزدن بوسيله

وار اولسون اما اول نازك آللر

آچيلدى دلدنه ديكديك كلر

كل كستانه كير كوزهل كوزهل

قالدير نقابك شعله دار اولسون

حسن جلالك آشكار اولسون

ويرانه كوكلم لاله زار اولسون

دست لطفكله دير كوزهل كوزهل

لا

[1] (بر آغا) صورتنده (ه) حرفك اسقاطيله اوقوناقدور .

برعادی قوشمه :

اویان هی غافل ، اویان هی غافل
 وار برکامله ، صور نه به کلدک !
 عقلکی ده دروب ، فکر ایدمه زسک
 وار برکامله ، صور نه به کلدک !

هیچ قلاغوزسز قوشلرمی اوچار ؟
 مرشد کیشیلر طوعری بول آچار ،
 مرشدسز کیشی قالیرمش ناچار :
 وار برکامله ، صور نه به کلدک !

آخشام اولونجه ، باطاک کلنجه
 صباح اولونجه اوتلاق کوزه نه
 سن بونفسکه کل فرصت ویرمه
 وار برمرشده صور نه به کلدک !

ای (بونس آمره) سن بوأوکودی
 کندنی نفسکه ویرک پک ایدی :
 بیلیرم دیمه ، سن ده کل ایدی
 وار برکامله ، صور نه به کلدک !

6 - اون بر هجایلردرکه (عادی) یه شوواری صاغی مثالدر :

آلدانما دنیا^{نه} سبطننه
 عاقبتی تولوم اولدقدن کبلی : [1]
 ایستهرسه باغسکده بابللر اوتسور ،
 بنم غنجه کلام صولدهدن کبلی !
 آلدانما دنیا به ، یالاندر یالار !
 قحبه فلک یاری آلمدن آلان ،
 مصره ساطان ایتسهک نیلیم قیلار [1]
 دوست آغلایوب دویشان کولدهدن کبلی !

[1] کبلی : کیری ، کیری ، سوکرا دیمکدر .

[4] قالان : (هیری ، بوندن سوکرا ، آرتیق ، کافی) معنایینه در .

(قاراجه اوغلان) دېر ، سوزك طوغريسي ،
 باشنه صوقوبور چلنك اكريسي ،
 كوزلى سوزمهلى حيلان ياوري
 نيلاهيم ايلره قالدقدن كهيلي !

قاراجه اوغلان ؛ قوزان ولايتنك فكه قضاينك كوچه قريه سندن برخلق شاعريدر .
 وارصاغلري مشهوردر .

§ برنجي بندنك برنجي ، اوچونجي مصراعلري مقفا اولانه مثال :

شراب لعلك لذتي دلبز !
 نه آب كوژده ، نه زمزمده وار .
 معجزه انفسك اي ورد احمر !
 نه مسيحه وار ، نه مريمده وار .

بوآدا ، بواطوار ، بوسروي قامت ؛
 نه در بوسندهكي بوصفا قيافت ؟
 بوعطا ، بوسروت ، بويله سخاوت
 نه (برمكي) ده وار ، نه (حاتم) ده وار !

نه در (دردلي) سنده بوشيرين سوزل ؟
 بوشيوه ، بوجلوه ، بوناك نازل ،
 بوكان ابرول ، بوقارا كوزل
 نه حوري ، پریده ، نه آدمده وار !

دردلي

عاشق دردلي : كرمدهنك اُسكي (چاغا) ناحيه سینه مربوط (شمنه لر) قريه سندن
 بايراقدار علي آغانك اوغلدير . اسمي ابراهيم ، ايلك مخلصي (لطفی) در . چاغا اعياني
 ايكن ذمته باره كچيرديكندن بارطينك كولپازاري كوينده اوستوره ايله بوغازيني كسهره
 انتخاره تشبث ايتيش ، بوجهته خنجره سي جريحه دار اولديندن (دردلي) تخلص ايله مشدر .
 ولادتي 1186 ، وفاتي 1267 در . آفرمده نقشبندي جامي مقبره سنده مدفوندر .
 ساز شاعرلرينك اُك مقتدری ، اُك سليس وكوزمهل سويله ينيدير . مصحح ديواني ، مفصل
 ترجمه حاليه برابر طرفدن نشر ايديله جكددر .

شرقی

7 - قوشمه لرك برده (شرقی) دیدیکمز طرزی وارد، که برنجی بندك ایکنجی مصرای هر بند نهایتده تکرر ایدر . بوشکل دها زیادہ آہیلردہ مستمیلدر . دورتلیرلک ! برنجی شکنک عیندر . پک اکی موسیقی استادلرندن عمر آغانک (شرقی دور دوران) عنوانیلہ بستہ لہ دیکي شو (قوشمه - شرقی) بوشکلک دلبرلرندندر :

سکا رجام بودر عمریمک واری :
لطف ابلہ یانکده طوتما اغیاری !
سرغ جانک فغان اولما-ین کاری ،
لطف ابلہ ، یانکده طوتما اغیاری !

نادر بوجفالر بڑہ ہر زمان
ظلمہ مائل اولما ، اُی قاشی کال !
مجلسکده ندیم ایدوب ہر زمان
لطف ابلہ یانکده طوتما اغیاری !

بیکانہلر ابلہ اولوب آشنا .
آشنا کہ کل ، بار اولما دلبرا !
صحبتکدن بی ابلہ یوب جدا
لطف ابلہ یانکده طوتما اغیاری !

مسمط قوشمه

8 - مسمط قوشمه لردر، کہ عاشق لرجہ بواسم ویریلیر . فقط حقیقتده بونلر تام مسمط ده کیلدر . چونکہ پارچہ لرك محالری عددجہ غیر مساویدر . چونکدرہ (مسمط قوشمه ، قوشمه مسمط) صورتنرنده کی عنوانلر لہ کچہر . (کدانی) نک شو قوشمه سی (مسمط) در :

برقامتی دراز ، سروی ممتاز ،
اُوزکہ عشوه باز ، پک آلوانلیجہ ،
دیدہ لری شہباز ، برصاحب ناز ،
کردانی سیم بیاض ، دلی قانلیجہ .

کيسولرى فسدە ، کورر دستە دستە !
 هوای هوسدە ، اولسن دابستە ،
 مرغ دل قفسدە ، ايله رفسدە ،
 طولی کبی سسدە ، خوب لسانلیجه ،

لملی شکر کبی ، حوری نسی ،
 هندوی غبغی ، کلکوندربی ،
 یلنمه ز مشرقی ، دونه ز عقری ،
 زلفی کوکام کبی پریشانلیجه .

بلبل کلستانیز ، طورماز افغانیز ،
 (کدایی) حانانیز ، اولاماز آانیز ،
 یاز سه ودم آقرانیز ، هدهه امانیز ،
 ناده بک ایمانیز ، نه ایمانلیجه !

دیگر برسمط قوشمه :

زاهد ! آتما طاشی ، ترک ایت صاواشی ،
 هراشلرک باشی « نحن قسمنا » .
 عاشقک کوز یاشی ، آریدر طاشی ،
 بوراهک فراشی عارف دانا .

وار ایسه قصوری ، ایتمه غروری ،
 دوشونوب حضوری ، اینجیتمه موری !
 دارنده (منصور) ی ، کور عشق مخوری ،
 فکر ایت کوزم نوری ، نه در بومعنا ؟

امتنکه تکمیل ، آی نسل خلیل !
 محسوده اول دلیل ، اولماسین ذلیل ،
 ایلهمه ز رزیل ، محبوب جلیل !
 بابکده برساتل (بدری) اُدنا .

نیکساری بدری

دیگر مسمط قوشمه :

سه ودم بردلیری ، روحلر سروری ،
 قیرارمش رخلری ، برکله نسبت ،

دوداڭی سگری قدرت کوثری ،
خال هندولری فلقه نسبت .

شویله بر جوانه اولدم دیوانه ،
کلهمش جهانه ، شوغورماز آنه ،
کیپیکری شانه ، کوزلر مستانه
سه وهرز مردانه کوکله نسبت .

(نوری) یم دلدار ، ای شاه خنکار !
بارک الله ای یار ، نه کوزلر اطوار ،
چالنده آنوار چکر (یا حیدر !)
قاشرلی ذوالفقار ، دلدله نسبت .

توقادلی نوری

آیاتی قوشمه

9 — قوشمه لرك (مستزاد) شكلنه خلق وساز شاعرلری (آیاقلی) نامنی وبربرلر .
آیاقلیلرده مسمط شكلنده در . یالکیز ایلك بئدك برنجی ، ایکنجی بیتله هر بئدك نهایتنه
مصراعك صوك پارچهسی عدد هجاسنجه بر (زیاده) کتیریلیر . جونکله (قوشمه آیاقلی -
آیاقلی قوشمه) صورتنده یازیلیر . [نوط : 1]

بستهلی مسمط قوشمه لرده بر بئدك ویا هر بیتك صوك پارچهسی عدد هجاسی بش اولان
مبهمات ، یاخود شوق وتحسس افاده ایدن کلهلر تکرار ایدیلیر . بویله لکله بر آیاقلی
قوشمه وجوده کلیر . بناء علیه (آیاقلی) اولوب اولمادیغنی آ کلامق ایچون بو تکرار
ایدیلن پارچه نك (زیاده) اولوب اولمادیغنه دقت ایدیلر . (توقادلی عاشق نوری) نك
شو شمیری بر (مسمط مستزاد قوشمه) ؛ یعنی (آیاقلی قوشمه) در :

ای شوخ جنانم ، چشمی فتانم ،
غایت سهودی جانم ، سنی دلربا !

اولدم مبتلا

روز و شب کریمم ، حال - پریشانم ،
رحم قیل سلطانم ، ج ر ایتمه بکا ،

ای کل رعنا ؟

نەدر اونوازش ، نەدر اوروش ،
 نەدر او صالحیش ، نە او پوروش ،
 نەدر بکا کوسوش ، نەدر اوکولوش ،
 نەدر اوکوز سوزش ؟ آی چشمی شەلا ،
 قامتی بالا !

غمزە آهول ، چشم جادول .
 خنجر ابرول ، خال هندول ،
 غنبرن کبول ، دورلو خوشبول ؛
 روینده شبولر آجیلەش رەنا
 حکمت مولی !

عجبا بودلر ، کیمدر دیدلر ؟
 وصف حالن نوکەر ، (نوریا) -ویلەر ؛
 بر دخیلی آحر ، حسن منور ؛
 نجه افتادهلر (هو) چکەر -کا ،
 ابلەرلر ندا !

(سیرانی) نك شوشەری دە آیاقی قوشمەدر :

طولدی چشمە تمدن ، نوش ایتەم سەمدن ،
 آه بودرد وەمدن اولادم خلاص ،
 دەکیلم خواص !

خواص سوزی کەدن ، محنت اُمدن ،
 ماس دیلەندە ذەمدن اوصانوب رقاص
 اولور برحاصص [نوت : 2]

حصاص زوکورته دیر : غنلک باشە دیر !
 دل نە ایچوب ، نە ییر ؟ سن مراده ابر !
 دلەدە برمطیع پیر ، خلقە خبر ویر ؛
 بن عدویه اسیر اولدم ایت قصاص ؛
 اوقورم اخلاص !

اخلاصدر از برم ؛ بلالی سرم ،
 برعشق اُهلی اُرم ، رویلری نرم ،

بوق کیمسه به شرم ، بوق سیم وزرم
(نسیمی) و-ن دهرم یوزوب داره آم ،
ایسته ر صامان بام !

بام راه خیره بای ، وای آلکدن وای !
[سیرانی] برقاچ آی ، برقاچ سنه صای ؛
قوری قالب چوق چای ، یوقسول اولور بای ،
عدو ثولور ، های های ، بانار اول غوام ،
صاقین طونما یاس !

[نوط : 1] ساز و خاقی شاعرلرله شه مرآشنا خاقی (قافیه) به (آباق) تمیز ایده رلر و بر
شمی تعریف ایچون « فلان آباقلی ، فلان آباغنده » درلر .

[نوط : 2] حاصل : هسس دیمکدر . اُسکیدن جلادله دینیدی . الیوم بعضی یرلرده
کیجه بکجیلرینه دینلمکده در .

سیرانی : قیصری ولایتنه تابع و مرکزی (نومه رکه) قصبه سی اولان (دوه ولی)
قضا ساندندر . قوتلی برعاشقدر . نفیس قوشمه و نفسلری واردر .

زنجیرله مه

10 — قوشمه لرك ديكر رشكلي داهواردر كه عروض طالمريك « ردالمعجز علی الصدر »
دیدکلری شکلدر . هر مصرعك نهایتنده کی کلمه صوکر اکلهن مصرعك ايلك کلمه سنی تشکیل
صورتيله وجوده کتیریلیر . بوشکاده کی شعر لرك اسمی خلق شاعر لر نجه (زنجیرله مه) ،
یا خود (زنجیر بند) در .

(أجری) اسمنده کی شاعر ك شونقی بو طرزده در ونیم مسطدر :

ای بدیم السما ، ای شمس الضعی ،
ای قاب قوسینك برج خاوری ،
ای بدرالدجا ، ماه مجلی
مقام محمورك شاه صندری !

صندر طالمك . سندن هدایت ،
هدایت منبعی دلده بغایت ،
بیایت جالاک نور بشارت ،
بشارت کوسته رر حسنك آنوری .

تکریمه شاعر
ایله اولور
بشارت بشارت
اورور ، شاه و درغور

آنور جهانك ، سندن منور ،
منور صفاتك ذات مكرر ،
مكرر ايله دك دهري سراسر ،
سراسر اوقونور كنز اكبري .

§ (كنزی) اسمنده رشاعركده عینی وزن وقایهده برنظیره سی واردر .

§ (سیرانی) نك آياقلى قوشمه سی ده برزنجیرله مه صاییلایلیر .

برزنجیر بند آياقلى قوشمه

11 — (زخمی) نك شو قوشمه سی برزنجیرله مه و آياقلى قوشمه در . بناء علیه وشكه
(زننجیر بند آياقلى قوشمه) عنوانی ویریلایلیر :

غنی مولام دوشدم عشقك اودینه ،
عشق اودینه دوشدم جیكرم کباب ،
سو بودیرمه ز آب !

آب آقیبور نیم ایکی کوزمدن ،
کوزمدن آقان یاش هب اولور شراب ؛
کرم ایت یارب !

کرم ایت یاری ! حلم بماندر ،
یمان اولدی حلم سکا عیاندیر ؛
عیان اولدی بیان . . . آخر زماندر
آخر زمان اولدی ، اوقو دورت کتاب
بولاسك ثواب !

ثواب ایستهر ایسهك سحرده اویان ،
اویان سحر وقتی آلاسك میدان ،
میدانه کبره شم بوسینتم عریان ،
عریان اولور سینتم آی عالیجناب :
ایله دم حجاب .

حجابدن باشلادم کوزمل فریاده ،
فریاد ایله بورم ، دیلیم دطاده ؛

دعادن آبرېلام دار دنياده
دنياده يوق ايمش (زخيا) صحاب د
اولشم تراب !

داستان

داستان ؛ قوشمه شکلنده در ، اون برحالیدر ؛ بندلرینک عددی معین دکدر . بروقه یی ، برحادثه یی ، کائناتک یارادیلشنی وسائره یی حاکی برطرزدر . افاده ایتدیکی موضوعه کوره اسم آلیر ؛ حربدن ، مصیبتدن باحث ایسه (داستان) ؛ خلقتنه ، یعنی مبدأ ومعاده دائر بکشتاشی شعرلری ایسه (دوریه) ؛ کربلا حادثه سنی مصورایسه (مرثیه) ؛ رندانه وقلندرانه ایسه (نفس) نامنی آلیر . بوتصنیف داها زیاده موضوعه تعلق ایتدیکنندن (أنواع) بچشنده تفصیل ایدیه جکدر .

داستانلرک خلق آراسنده اسمی (داستان) در ؛ جونکره بوصورتله یازیلیر ؛ اوپله تلفظ اولنور .

داستانلری ساز شاعرلری خصوصی بر مقامله ، استانبول سعاعی قهوه لرنده باشقا بر آهنگله اوقورلردی . بروقه یی حکایه ایدهن داستانلرک تاریخک مظلم نقطه لرینی تنور خصوصنده خدمتی بویوکدر . بوجهتله تاریخه تماس ایدهن داستانلری تاریخک منبهرندن عدا ایتک لازمدر .

(1200) سنه سی أوائلنده وقوع بولان (مدرنی) یانغینی حقنده سوبله نمش اولان قائل مجهول شو داستان [نوط : 1] آتشک صولتنی واضحاً اراؤه اوامملکت تاریخک ، اوزمانکی اعتقادک اونوتولش بر صفحه سنی بزه عرض ایتکده در :

یاندی وقتی ایدی کدی برضا
قبلا دی جهانی نون ابله صدا ،
منحق اولماسه یاقازدی خدا
یاندی ، ویران اولدی کوزل مدرنی .

قول قول دورت یانز آتش باغلادی .
أهل اسلام اونو کوروب آغلادی ؛
ایکی ساعت ابجره یاندی ، صاغلادی ؛
یاندی ، ویران اولدی کوزمل مدرنی .

(جهانگیر) دن (غایانه) به طایبندی ،
 أهل اسلام بوکا نیجه طایبندی ؟
 (خاصکی آغا) ده اودله یاندی ،
 یاندی ، ویران اولدی کوزهل مدرنی .

(بوپوک جامع) آتش آلدی ، ییکلیدی ،
 یاننده (فحرالدین) آتی دیکلیدی ، [نوط : 2]
 آمرحق اولدیفن جله آکلادی ،
 یاندی ، ویران اولدی کوزهل مدرنی .

آتش آلدی جهان سولدی فلکله
 حاضر کلدی بلوک بلوک مدکله
 قصیرات بزده دریکمه ز دیله کلر
 یاندی ویران اولدی کوزهل مدرنی .

جهانده اولماش بوکا نظیره ،
 یاندی کیتدی بونجه زاد و ذخیره ،
 جله اغزیاسی دوندی فقیره
 یاندی ، ویران اولدی کوزهل مدرنی .

طاغ باشنک باقازمیسک کوچینه ؟
 میوه لرك ، حیوانلرك صوچی نه ؟
 جله بزم عصیانلرك اوجنه
 یاندی ، ویران اولدی کوزهل مدرنی .

برقصادر کلدی ، چارده سی شکر !
 اونی قولدن بیلیمک دیمهلر : (کفر !)
 دمنی ممکن ده کیل ، تقدیرده بودر :
 معمور ایکن ویران اولدی مدرنی .

داستانلرك دیگر برشکی داها واردرکه بودستانده اولدینی کبی برمصراع هریندک
 نهایتنده (نقرات) کبی بولوندریلار. طبق قوشمه لرده اولدینی کبی هریندک صوک مصراعی
 برنجی بندک ~~بهرنجی~~ و دوردنجی مصراعلرله مقفا اولان وموضوعه برشیلر علاوه ومعنایی
 اکمال ایدن مصراعلر اولور، که اصل داستان شکلی بودر .

[نوط : 1 | 338 سته سنده بولیده بولونورکن یازیلای ققرر ایدهن (مفصل سالنامه) نک

– كه پك نقصان و ياكلش طبع اولونمشدر . – تاريخ و جوغرافيا قسمي لېسه نك فيور تاريخ معلمى زكافى پك يازديغندن بنده تراجم احوال ، ادبيات ، اخلاق و عادات قسملرني يازمشدم . بوخصوصده قنعاتده بولونوركن پك چوق قيمتلى ، كرك همانلى تاريخيله ، كرك ولايت تاريخ خصوصيى ابله علاقه دار برطاقم داستان و توركولر ائده ايتديكمدن بونلردن برقمى افاده ايتديكلرى و قوطاقى توضيح ايدمرك (دردى) عزته سبله نشر ايتشدم . بودستارده اونلردن بربردر .

[نوط : ۵] داستانده كوربله ز (جهانكبير ، غايغانه ، خاصكى آغا) مدرنيده بررحله اسميدر . (بويوك جامع) بيلديرم بايزيدك مشهور و توركيده يكانه اولان شيرين هامنك ياشنده نك قبهلى بايزيد جامميدر . (فخرالدين) اولياء اللهمن مرقدى زيارتكاه اولان (فخرالدين رومى) در .

§ ساز شاعرلرى غريب و كولديرىجى موضوعلرى توسيع ايدمرك پك چوق داستان وجوده كتيرمشلردر . بونلر آراسنده كوزل اولانلرى واردر . [اوكسوز عاشق] ك (پيره داستانى) ، [نيازى] نك (باصقين) ، [هنگامى] نك حيوانلرله (حرب) ، [لذيدى] نك هرملتك لسانيله بردلبرى مدح ايدن داستانلرى مشهوردر . بونلر اقسام شعر اعتباريله (شطحيات) نوعنه داخلدر :

باصقين داستانى

هوالاتدى كوكل : بوريدى افكار
ديدى كه : وار ، كز چارشى ، بازاری :
بولورسهك كنديكه برمناس يار
اوزمان ترك ابله ناموسى ، عارى .

آرايا آرايا بولدم برجوار ،
طوطى بورنى خوشلوز . قاشلرى كز :
دوشدم آرقاسينه ، كزدم بر زمان
پوز يوزه كلنجه ايتدم ايشمارى .

ديدم : تنها كيدوب ايدم لم صعبت ،
ديدى كه : بوكيجه بزده نك آيت .
ديدم كه : أفنديم ، جانه منت !
اولدم صابيق وىردى سمنى ، جوارى .

يار اوکومه دوشدى ، طوغرولدىق يوله ،
آردى صيرا کيتدم قول ساله ساله ؛
ديدىکه : سه زديره ، باق صاغه صوله ؛
کيده کيده بولدى (کوچوک پازارى) .

ديدى : اويچم بودر ، کوردکى نى ؟
قىرمىز بويالى ، قاپوسى يکى ؛
ترتيمز اوچده ، بکلهرم سنى ،
غایت چوققه کتير اول-سيم وزارى .

ساعت اوچده ياقدم ائيمه فنه ر ،
اوى ييقىلاسى عادتدر سونه ر ؛
آرقامه طاقىلدى برسورى نفر ،
قاپونک اوکنده قيلدم قرارى .

برفيسکه طاش آتدم بنده اوزمان ،
سه وديکم قابوده طورورمش ، همان
قابوي آچينجه ديدى : صوص ، آمان !
سرديواندن چيقدى ياپ ياپ يوقارى .

يوقارى چيقدم که قوريلى صوفرا
ديدى : اول طعام ، جنبشله صوکر ؛
تاراتور مزه يي انجه جک طوغرا !
نازک آلر بله صوندى خياري .

بش اون باده صوندى او ، سيمين بيلهک ،
ديدم : کينم تمام ، ائى ذاتى ملک !
قوش تويندن شيلته سه ريلدى دوشهک ،
باشلادی صويمايا بن کناھکاري .
[نوط : 2]

يار ايله ايلهک برأيام صفا ؛
صفا عارضيدر ، ازلدن جفا !
برکورولتى قويدى ، برچاغرايش ، صدا
شاشيروب کنديمى آتدم يوقارى .

کيتدکجه بوپودى کورولتى ، هنکام
ساعته باقدم که آلتیده تمام ؛

بوتون محلەلى ئاك اوكدە امام ،
نفرلر برابر ، هم سانجاقدارى .

بر صداكلىدىكە : هوپنە خانم ،
كوزم ايله كوردم ، يوقدر يالانم !
برجادی باغرىشلى ، تىترددى جانم ،
باصدى شاماتانى اول شىرت قىرى .

آشاغىيە باقىم صوبادىن اورمان ،
آردم كىندىيە بىرتنھا مكان ،
اول زمان آيلەدم كىندىيى نھار ،
طاوار آراسندە قىلدىم قرارى .

ھوپنى جاع ، جھور آلدېلر ،
ايچرى بىھىجە آدم طالدىلر ،
طاوار آراسندە نى بولدىلر
دىدىلر : تسليم اول ، يوقدر ضررى !

بە چارە باقاي وىردم بن آله ،
استىردىلر نى يوقۇردن ھلە ؛
كىدىردىلر بىزى بار ايله بىلە ،
چىقاردىلر بىزى قابو طىشارى .
.....

يانەمە واردى بش اون يىكېچرى
آغا قابوسىندن كىردىك ايچىرى ؛
كەز سەرىلدى عادت اوزەرى ،
باشلىرىدىن چىقاردىلر دىستارى .

(كەتخدا بك) صوردى بونە مصلحت ؟
دىدى : باصقېن باصدق ، شوندى قىباح !
آزادلايۇب نى ، دىدى : صوص لىنت !
شىمىدى كوروك بىدىن اولان ضررى .

اول زمان باشىمە دوشدى برآجى ؛
ياقاسز آلدەدر ، يوقدر علاجى .
دىدىلر : زىمبايە آل فالاقاجى !
اول زمان آيانم وىردم يوقارى .

محبوسلر دوشونور ، سويله من كلام ،
 اوتوز برى بىدىك ، كيفمن تمام ؛
 تاخته كهله سندن . . . آنام .
 ربر صيرا اولمش ، طورما قطارى .

قلمه ده (قول آغاسى) قورمش بر ديوان ،
 قانلى به قاتله ويرمه بور امان ؛
 اسر اولدى ، قلمه به يازبلدى فرمان
 سويله نهدى بزي ، باسدى آزارى ،

نجه برچكهم درد ابله غمى ؟
 ايكي اوچ (حربى جى) طوتدى ياقامى ،
 'وچ چيفته قايفه' - هردى اهرامى
 كتيرديلر كوردن ، (بوغاز حصارى)

قالقدن طيشارى چيقدينم زمان
 قلمه قابوسندن كيردم بن همان
 حربى جيدن تقرير آلدى ضابطان
 اون يرك ضابطلى قلمه دزدارى .

ايكي چيشكانه جلاد كلدى ياعنه ،
 آكلادم قصدى وار شيرين چاغنه .
 ديدم كه : كيرمه ييك بوشه قاننه !
 ديديلر : بويله بمش حقك قرارى .

اولدم ثوله جكمه بنده ايناندم
 قولم باغلى . اولو حقه طاياندم
 مكر رؤيا ايش ! قالقدم ، اوياندم
 جمله منى اصلاح ايله به بارى !

(نيازى) يم شاشدم ، بونه حكاييت ؟
 اوطوران آجابه اولسون نصيحت :
 ساهتجىلىك دزده انجه زناعت ،
 كيمسه لر اتمه سين بو فنا كارى !

[نوط : 1] كوزهل بر (ترديد) ي حاوى اولان بو دستلارك اوچ بىندى - پك آجيق اولدينى ايچون - حذف ايتدم .

§ بر خاطره : ساقاریا ظفرینک ویردیک شوقله بولیده بردستان یازمش ، (سها زاهر) نام مستعاریه (دردلی) غزته سیله نشر ایتمش و بیک نسخه طبع ایدره عسکرلره طاغیتش ، اوردو یه ده کوند رمشدم . غرب جهه سی استخبارات شعبه سندن داها بیک نسخه طلب ایدیلدیکندن ایکنجه دفعه طبع ایدیلارک کونده ریئشدی . ساقاریادن بولی خسته خانه سه کونده ریلن برقاج خفیف یارالی نفر خسته خانه باغچه سنک رکوشه سنده اوطور و یورلردی . ایچلرندن بری بوینونه آسیدینی رنکلی تنکه قوطیدن بر کاغد چیقاردی ؛ اوقویور ، دیکرلری ده دیکله یوردی . مراق ایدوب یانلرینه واردق . اوقودقلری بنم دستاندی . ختامنده نفرلردن بری : « . . . اوغلی ! صانکه یانمزده کی یازمش ! صاقین بزم کوچوک ملازم یازمش اولما-ین ! » دیدی . اوقویان نفر : « اوزومنی ، باغی صورما ! حریفک اوغلی کوزهل یازمش . » تقدیرنده بولوندی . بن بوقدیردن جسارت آلارق دستانی بنم یازدیغی سویله ییجه کولوس-ه دینر ؛ نظرلرنده بر اعتمادسزلق بولوطی طولاشدی . چونکه بی روحلرینه آشنا روضع و قیافتده کورمه مشلردی . برچوق کوی اوطه لرینک دیوارلرینه پاپشدریش کوردیکم بودستان ، بکا خلقه نه صورتله خطاب ایتمک لازم کلدیکنی کوزه لجه او کرتمش اولدی .

۶ شطرنج

هنوز برچوق متبعلرک ایشتمه دکلری بواسم « صدرنج » کله سندن ، یاخود مشهور اویونک اویناندینی تاحتنه شکندن آلمش اولسه کرکدر . بوشکلده ارتجالا شعر سویله مک صعوبتی موجب اولدینی ایچون (صدرنج) دن یاخود بندلرینک عددی اون آلتی یی ، اکثریا ، تجاوز ایتمه دیک ایچون (سطرنج) تاحتاسنک شکندن آلمش اولماسی محتملدر . جونکله (شطرنج) یازیلیر .

شطرنجلا اکثریا اون آلتی مسمط بیتلی یاخود هر بیتدن بریند وجوده کلهن برشکلدر . مسمط پارچه سنک هجاسی سکزددر . عروضک (مقتعلن مقتعلن) جزونه توافق ایدمر . شوحالده هر مصراع دورت (مقتعلن) دن مرکب کبیدر . بونی ده عروض شعرلری میانه ادخاله چالیشاجق غیرتیلیر ، بلکه بولونور . فقط دقتلی برتقطیع بونک هجا ایله یازیلدیغی ، خصوصی آهنکله اوقوندینی زمان عروضه توافق ایتدیکنی میدانه چیقاریر . طبقی داستان

شکندده در . وزن و تغنی ایله تفریق اولونور . نمونه سی پک آزدرد . (دردلی) نك طالیشان
بکک همشیره سی (بستان خاتم) ایچون سویلدیکی :

مدحنه مداح اولالم خسرو خوبان کوزوله
وصفنه سوزلر بولهلم ، دیکله یاران ، کوزوله

مطلعلیه باشلایان شطرنجی ایله أمراحک :

سهودی کوکل بریسری صنعتی تری کوزولی
مدحنه برختصری شرح ایدرک سویلمهلی .

مطلعلی شطرنجی مشهوردر :

(کالی) اسمنده برشامرک شو صوفیانه شطرنجی ده کوزولهدر : [نوط : ۱]

وصف ایدلم یاربیزی ،	باشلایالم صحبتنه ،
خرج ایدلم واریمیزی ،	عشق یولنک وصلته .
دل سکا کیمسه اویماز ،	سریکی آغار طویاماز ،
تشنه اولانلر طویاماز	لعل لیک لذتنه .
شهر دلی صافلایالم ،	هرقیری نه کله یلم ،
تکیه مزی بکله یلم	پیریمزک همتنه .
سنده وفا کورمه یلم ،	ذوق وصفا سورمه یلم ،
هیچ ریمز کیرمه یلم	صوفیلرک خلوتنه !
فیه اویوب کزمه کوکل ،	سنده وفا ی آرا ، بول !
آغزینی آچار غنجه کل ،	عندلیک فرقتنه .

اوبه کوکل نفسکه - ن	بتلک ایدوب سن ، دیمه ، بن !
مرشدنه حرمت ایدن ،	ناثل اولور همتنه !
سرممائی بیلهن ،	نقطه کبرایی بیلهن ،
» نحن قسمنا « بی بیلهن	راضی اولور قسمتنه .

حسنی کوزوله لایقنی ،	کندی بیلیر صادقنی ،
مشوقنک عاشقنی	دعوت ایدر رؤیتنه .
کوزوله تفکرله قدر ،	عاشق ایشه ک چکمه کدر !
ذرهجه عقلی ایردر	قدرته ، حق حکمتنه ؟

حسنی کوزوله انور ایمش ،	رخلری هم احر ایمش ،
لبلرینک بکزه ایمش ،	لذتی بال شربتنه .

سويله (کالی) أملك ، بزم « ألت » در بودمك ،
صبر ایدم كننج نمك دردینه ، هم محنته .

[نوط ، ۱ بك اسكى بر مجموعه دهه — آنقره موزه سنده كورم شدم - كالی حقنده شو معلومات
واردی : « آما-یاده بازار صوفی محله سنده مرعشی زاده میرحافظ كال الدین بن ساء الدین » بوجوه نمك
كندیك اولماسی محتملدر . كالی لك بر جوق نفیس نفس وقوشمه لری وارددر .
§ بقية السلف عاشقردن یاقینه ، وفات ایدم . فسطومونیلی (كال) ده قوتلی بر شاعر در .

۷ وزن آخر

بر مصرعك هر بار چاسی ظاهرده عروضك بر (مستغلاتن) جزونه توافق ایدم
وهر مصرعی دورت پارچه دن مرکب اولان و بر بنددن مصنع دورت بند وجوده كلن
مسمط شعرلر در . جونكلره (وزن آخر) عنوانیه كچهر . بهضیلری بونلره (دوبیت) دم
دیورلر سده عنوان شایی (وزن آخر در) :

(خیری) نك بر شعرندن اوچ بندكه صوك الف نون قافیه لری بوزوقدر :

بوق ایكن اقدم	أشیا وعالم	عالمه آدم	وار ایتدی سبحان
أشیا وعالم	عالمه آدم	وار ایتدی سبحان	كاف ایله نوندن .
عالمه آدم	وار ایتدی سبحان	كاف ایله نوندن	ذاتم ، صفاتم
وار ایتدی سبحان	كاف ایله نوندن	ذاتم ، صفاتم	اولدی معین .

كندیعی بیلدم	أصلیمی بولدم	مستغرق اولدم	نورجاله
أصلیمی بیلدم	مستغرق اولدم	نورجاله	ایردم كاله !
مستغرق اولدم	نورجاله	ایردم كاله	کیتهمم ضلاله
نورجاله	ایردم كاله	کیتهمم ضلاله	حق بلی ، بیان .

ذکر الم الا الله	دیدارم الله	بولدم حقراه	(خیری خلیلم)
دیدارم الله	بولدم حقراه	خیری خلیلم	کندی علیم
بولدم حقراه	خیری خلیلم	کندی علیم	ایشته دلیم
خیری خلیلم	کندی علیم	ایشته دلیم	حضرت قرآن .

دیگر بر نمونه :

أی وصلت جنت	قیل جانه منت ،	وای سروی قامت	جان ایچره جانك !
قیل جانه منت ،	وای سروی قامت ،	جان ایچره جانك	تازه فداندك ،

وای سروی قامت، جان ایچره جانسك، تازه فدانسك، شوخ جهانسك،
جان ایچره جانسك، تازه فدانسك، شوخ جهانسك، كوزون نهانسك!

افتاده اولدم، كل كي صولدم، صوركا نولدم؟ جوركله جانان!
كل كي صولدم، صور بكانولدم؟ جوركله جانان اولدم پریشان!
صوركا نولدم؟ جوركله جانان! اولدم پریشان! آي فتنه دوران!
جوركله جانان! اولدم پریشان: آي فتنه دوران آخر زمانسك!

بر خوب آداسك، پك دلرباسك، ليك دلرباسك، سرك بيلينمهز.
پك دلرباسك، ليك دلرباسك، سرك بيلينمهز، نقشك آينهاز.
ليك دلرباسك، سرك بيلينمهز، نقشك آينهاز، مثلاك بولونماز!
سرك بيلينمهز، نقشك آينهاز، مثلاك بولونماز، بر نوجوانسك.

آشفته حالم، رفع ايت ملام، كل باري ظالم، لطفايت نهديرسم!
رفع ايت ملام، كل باري ظالم، اطفائيت نهديرسم: اول بكامهدم!
كل باري ظالم، اطفائيت نهديرسم: اول بكامهدم، كوكلده هر دم.
لطفايت نهديرسم: اول بكامهدم، كوكلده هر دم، كوكدن عي نسك.

ايتدمسه آهي فتح ايتدي ماهي عشق آهي وارسنده غايت
فتح ايتدي ماهي عشق آهي وارسنده غايت حقدن هدايت
عشق آهي وارسنده غايت حقدن هدايت (نوري) نهايت
وارسنده غايت حقدن هدايت (نوري) نهايت صاحب ديوانسك.

§ (زحني) نك (قوشمه لرك هجالي رينه نظراً) قسمنك اوچ نومروسنده مندرج
شعري ده برياريم شطرنج، يا خود وزن آخر صاييلا بيلير
§ چاقيريده - بنم چو جو قلعهمده - شعره مراقلي ذوات وكنج لرك جونكارنده كوزهل
شطرنج و وزن آخر نمونه لري بولونوردی.

چاقيريده اُسكيدن خواص وعوام هر كس شعره مراق ايدهر، اميلرك بيله كوزهل
شعرلر سويله دكلري كوريلوردی. حتى اصنافدن اوقويوب يازما بيله نلرك پك چوغينه
قادر هر كسده اُسكي، يكي بر مجموعه بولونوردی. بونلره نادر و ظريف اثرلر يازيلير،
(صحبت) عالمرنده، طار فانه لرده، خصوصي مجلسلرده، سازلرك رفقائيله بو مجموعهلردن
اوقونوردی. توالی ايدهن حربلر هر كسي معيشت اُنديشه سيله صارصديغندن و بر چوق
مستعد انسانلر ضايع اولديغندن بوتون مجموعهلر غائب اولمش؛ نه سوز قالمش، نه ساز...

بوکوزهل مملکتده خلقک یوزده قرقي - مبالغه سز - شعره محبتکار ایسه اون بشی
 مرحالده شعر سویله مک استعدادی اظهاریده ردی. مکمل تحصیل وتببع بو استعدادلری
 میدانه چیقاراییلیدی؛ نه یزیک که اوچرا بر محله اولماسی، خارجه اختلاطک آزبولونماسی،
 هله (سلطنت دورلری) نده معارفه اهمیت ویریله مسی بو استعدادلرک انکشافنه مانع اولمشدر
 اثرلری شایان تقدیر اولوبده بنم کوره بیلدیکم، چاقیریلی شاعرلردن اسملری شیمدی
 خاطر لایبیلدکارم شونلردر: (دریکتا صاحی) أسعد، بزمی، جنونی، خرم، زخمی،
 خیری، صبری، صدقی، رندی، مفخری، نوری، عجزی، بذلی، مجبور، قدری،
 ماهی و همشیره سی صدقی خاتم، رمال خیری، وهاج، بانو خاتم، حسنی ماهر، پنهانی،
 عاشق عثمان، عاشق نوری، عاشق نائی

مرحوم توفیق فکر تله علی سماوی و علی کلاک أجداد و پدرلرینک [1] چاقیری ولایتندن
 اولمالری بو ولایتک ارباب استعدادی یه تیشدیردیکنی کوسته ریر .
 ألیوم بر حیات بولونان و نشر آثار ایدهن شاعرلر شونلردر: بهجت، عطایی، فخری،
 مهری، یعنی، ناهید، دهری، و نام مستعارله یازان کنجلر .

شیر

ایلك اوچ مصرعی مقفا اولان وهر بند نهایتنه عینی وزنده بر (باغلاما) بیٹی علاوه
 ایدیلهن تورکولردر . بوشکلک (اوجله مه) لرك اوچونجی شکندن فرقی : اوجله مه لرده
 فقرات بیٹی نك وزنی باشقادر ، موضوعه برشی علاوه ایتمهز . بشیلرده ایسه هم فقرات
 وزنی بندك وزننك عینی ، همده بو فقراتلر موضوعله علاقه دارد ؛ حذفی حالنده معنا
 یاریم قالیر .

چاقیرینک اورنا ناحیه سنده و قتیله دیکله دیکم ومع الاسف شیمدی شوکوزهل بندندن
 باشقالرینه مالک اولمادیغ شو تورکو بو طرزك اُك نفیسیدر :
 آقشام اولدی ییه مدم آشیی ،

[1] فکر تک پدری حسین افندی ، بونک پدری احمد یازمچی ، اونک باباسی حسین آقا اولوب
 ابلاغازک قرمه ویران ناحیه سنک (دالغوز) قریه سندنلرلر، علی کلاک باباسی حاجی احمد افندی اورنا
 ناحیه سنک (خلفت) قریه سندن ، علی سماوینک پدری (ویرانشهر) ناحیه سندنر .

آل یاصدیفه قویامادم ناشیمی ،
 قدیر مولام کونده ریم ناشیمی ،
 ناشیندن آیریش یوز قوشه دوندیم ،
 بوواسی ییقلمش باقوشه دوندیم !

تحلیل : سه و کیلیسی غربته و یا عسکرده بولونان نشانلی بر تورک قیزی آقشام اولدیغنی، بولغور و یا طویغا آشدن عبارت یمکنی بیه مه دیکنی، چونکه کدرلی اولدیغنی.. تورکک لاهوتی رنکی اولان آل قوماشدن کلینلک یاصدیغنه سه و کیلیسیله باش قویامادیغنی ، یعنی دو کونلری یاپیلوب مراده ایرمه دیکنی سویله یور و قدرت صاحبی تا کریدن ئه شینک کونده ریله سنی ایسته یور؛ تورکک قدرته مفتونیتنه اشارت ایدیور. [چونکه قدرته صاحب اولان قوبدر ؛ عجز و نقصاندن بریدر ؛ بناء علیه کوزه لدر ، مکملدر . تورکلر جناب حق قهار ، قورقونج ده کیل ؛ رحیم و شفیق طائیرلر . تورکک دینی حساسلری (محافه الله) آسانندن زیاده (محبة الله) آسانسه مستقدر . بو جهتله دطاسنده بیله د اولو تا کری ، کوزهل آللهم ، کوزهل تا کرم ، دییه مناجاتده بولونور . اختیار قادینلرک دعالرنده قادین تا کرم ، قادین آللهم ، دییمه لری شایان دقدر .]

وصوکرما مثلاً ئه شی ئولمش ، وورلمش بر قوشک دیشیسی کی یالکز قالدیغنی؛ قیرلرده یاشایان ، یوویه کیرمکدن یأس طویان بر قوشه .. یوز ، یعنی بیانی بر قوشه بکزمه دیکنی، و بو آریلق حسیله یوواسی ییقلمش باقوش کی ایکله دیکنی سویله یور . ایشته بر بدیعه شعرکه تقلیدی محال ! ویل اومقلده که تقلیده قالدیشیر !

§ بشیلرک اؤ نفیس نمونه لرندن بری ده (اؤ کین تورکوسی) ده نیله ن و (اؤ کین آغزی) نامنده کی بر آهنگله اوقوبان تورکودر که هجران افاده ایدن بو شعرک أمثالنه عروض شعرلرنده بیله آندر تصادف اولونور؛ اوقادار حسی و صمیمی ، اوقادار ساده و رواندر بعضی پارچه لری :

اؤ کین ویران اولمش باقوشلر اؤنه ر ،
 کل اولان یرلرده بلبلر اؤنه ر ؛
 جورینی بن چکدم ، ایل آلمش یاتار ،
 بابن آغلامایم ، کیملر آغلا سین ،
 بو غریب کوکلی کیملر آکله سین ؟

اؤ کین داغلرنده کلر بیتمه یور ،
 ویران باغچه لرده بلبل اوتمه یور ؛
 یاریک سوداسی سردن کیتمه یور ،

كل آغام ، كل آغام ، كل ده يينه كيت ؛
آقان كوزم ياشين سيل ده يينه كيت !

اُكينك آردندن آقان فراتدر ،
آغامك بئديكي ده مير قير آندر ؛
صىلايه كله سى مراددر ،
كل آغام ، كل آغام اولما خيانت ؛
غربت ايجاد ايدن كورمه سين جنت !

اُكينك اطرافى طاغدر ، ميشه در ؛
ايچنده اوطوران بكدر ، پاشادر ؛
يوز اُلى محله ، يش يوز كوشه در ،
كل آغام ، كل آغام اولما يالانچى ؛
بئم آهم ايدن سنى ديله نجى !

اُكينك ايچنده برصولى ايرماق ،
آمان نه مشكل ايمش ياردن آبريلىق ؟
نصيب اولما ياجق ياتوب صارىلىق ،
تيز كل آغام ، تيز كل عمرم كچيور ،
اُجل شربتني يارك ايچييور !

آغام استانبوللى ، اُكينلى ميسك ؟
صىلايه كله به بيملى ميسك ؟
بوقسه بكاده مى آمين ده كسك ؟
تيز كل آغام ، تيز كل اُكله نه به سَك ،
ابلده كوزل چوقدر اوله نه به سَك !

صباحدن قالدقم كه كوش بارلايور ،
آغام آنك تركيشنى باغلايور ،
باقدم آغام اصول اصول آغلايور ،
تيز كل آغام تيز كل طايامايوم ،
اويقو ، غفلت باصدى اويانامايوم !

اُكين ويران اولمش بلبل اوتمه يور ،
آغام ابراق بولده ، اُليم يه تهمه يور ؛
صايى [1] طوتام ديدم ، صايى كيشمه يور .

[1] آغام : زوجم ديمكدر . صايى (ساعى) نك توركه له شديريش شكليدر . مَكْتُوب وامانت

كل آغام ، كل آغام ، تيز كل صيلايه ؛
سن كله زسهك آغام كلهم اورايه !

آغام او طه منك سر كيسي چوخه ،
انجه لدی باغريمز ، يك اولدی بوقه ، [2]
كورده يم بوزيكي ، بوجام چيقه !
تيز كل آغام ، تيز كل ، كل ده يينه كيت ؛
آقان كوزم ياش سيل ده يينه كيت !

ا كينك آلتنده صومز چالره ،
بالواريم ييلديزلره ، آبلره ؛
يار ايله صحرا ده كچن چاغله
ياش آغلاميم ، كيملر آغلاسين ؛
بو غرب كوكلو كيملر اكله سين !

آغام سن كيده لي بدی ييل اولدی ،
ديكديكك آغاچلر ميويه طولدی ؛
سنكله كیده نلر صيلايه دوندی ،
كل آغام ، كل آغام اولما نجات ؛
غربت ايجاد ايدهن كورمه سين جنت !

آغامك بييني بورمادر ، بورما ،
برتلي ابريشيم ، برتلي صيرما ؛
مولايي سه وده سهك غربته طورما !
كل آغام ، كل آغام ، كل ده يينه كيت !
آقان كوز ياشيبي سيل ده يينه كيت !

كونش طوغار ايكن آلا نير طاغله ،
يشيل ايكلره بويانير باغله ؛
يارك سه وكيلى چيكرى داغلار ،
ياش آغلاميم ، كيملر آغلاسين ؟
بوردهك ياره سني كيملر باغلاسين ؟

كونده رمك ايجون اجرته طوتولان پياده در . سوازي به (تاتار) دينيردي . اليوم آنا توليده ياره
و اشيا نقل ايدهن كيمله ره ساعي ربه (امانجي) ديورلر . تاتار ، بوكونكي پوسته در .
[2] يوقه : يوقه مخفي ؛ انجه ، نازك . يوقه اكسي : قاني انجه آچيلمش اكمك .

یسبل قورباغال اوتەر کوللرده ،
 قیرلیدی قانادم قانادم چوللرده ؛
 آناسز ، باباسز غربت ایللرده
 یابن آغلامام ، کیملر آغلاسن ؛
 شو محزون کوکلی کیملر اکلەین !
 بایرام کلدی دییه اوینایور قیزلر !
 یاری دوشونجه یوره کیم صبرلر ؛
 قاره لر که پینمش کوکده ییلدیزلر !
 تیزکل آغام ، تیزکل بایرام کلییور ،
 ایلر - هودیکنه آلر آلییور !

§ (قارص) ك روسلر طرفندن اُسكى راستیلاسنی و مملكت عشقنى ایكله یین شو آغیتده
 دلبر برشلیدر :

قونوق یوق ، دنیا به قالغیلر صامش ،
 تورکه یوردلردن کوچكك قالمش ؛
 ندره به کیده لم ، قارصی ایل آلمش ؟
 آلری چوزولدی ، قینال قالدی ،
 هرطاشی جوهردن بنال قالدی .
 قویونلر قیرقیلمش ، آغیل بوشالمش ،
 ییلقی خرب اولمش [1] برلری قالمش ؛
 بو ییل اوت بیتمه مش ، بیتنه صارارمش ؛
 مدرسه ، جامطر ، تکیه لر قالدی ؛
 (اوغوز) کی اریاتان تر به لر قالدی !
 باغچهلر بوزولمش ، اورمانله دولمش ،
 بلبلر طاقیلمش ، کللر دوکولمش ،
 باقك شو برده بر باغچوان تولمش !
 یاقوتدن تارلالر ، طایانلر قالدی ،
 اووالر ، خارمانلر ، صابانلر قالدی !
 دوکونلر طاقیلمش ، درنك اولاممش ؛
 اوغلان جنکه کیتمش ، کردك اولاممش ؛
 نشانلی به قاووشان برنك اولاممش ؛

[1] ییلقی : ییاهی ، ایلقی = حیوان ، بالخاصه خرکه - وروسی .

آتال قول اولدی ، آرسلانلر قالدی ،
نکاحلر بوزولدی ، نشانلر قالدی !

شو کتیریلن مثاللر کوسته دریورکه اُک کوزل تورکولر بشیلردر . هر وضح (مخمس مزدوج) نامی ویریلن شکلنه بکزه یه بو طرزده تورکولر سویله مک اولدجه کوچدر .
بونک ایچوندرکه نمونه سی پک آزدرد و موجودلری پک کوزلدر .

غزل

غزل: عشق و هجران، وصف جانان افاده ایدن شعرلردر. هر وزنده یازیلا بیلر سده
مشکلی معیندر . غزللرده برنجی بیتک مصراعلری دیگر بیتلرک ایکنجی مصراعلریله
مقفا اولور . (مقطع) ده شاعرک مخلصی بولونور . بیتلرک عددی بشدن دون یدیدن
أفزون اولماق شرطدر . عروضده برنجی بیت (مطلع) ، ایکنجی یه (شهیت) ،
صوکونجی یه (مقطع) دیرلر . ساز و خلق شاعرلرینه بو اسملر یانانجی ده کیلسده برنجی یه
(بند) ، صوکدن ایکنجی یه (شاه بیت) ، صوکونجی یه (امضا بیت) دیدکلری واقعدر .
هجا وزنیه یازیلان غزللر (مسمط) ده اولور ..

برساقیدن ایچدم شراب ، عرشدن پوجه میخانه سی ؛
اول ساقنک مستلری یز ، جانلر آنک یمانه سی .
بونده دایم یانانلرک کل وجودی نار اولور ،
اول اود بر اوده بکزه مهز ، هیچ به لیرمه ز زیانه سی ؛

بو مجلسک مستلرنک (انا الحق) دملری اولور ؛
پوز (حلاج منصور) کبی اُک کیمدرر دیوانه سی ؟
اول مجلس کیم بزده اولور ، آنده جگر کباب اولور ؛
اول شمه کیم بزده یانار ، آی و کونش پروانه سی .

عشق شرابی ایچنلره کل بر نظر ایلایه کور !
بونجه ییلدر نیجه دونه اول مجلسک مستانه سی ؟
(یونس) بو جذبه سوزلرین جاهلره سویله مه کیل !
ییلمه زمیسک جاهلرک نیجه پَهر زمانه سی ؟ !

شوده بر مسط غزلدر :

یادقلم شام و سحر سندنمیدر ، سندنمیدر ؟
 باشمده کی عشقدن آت سندنمیدر ، سندنمیدر ؟
 باغمده کی باشم بم ، کوزمده کی باشم بم ،
 اولدیلر بولداشم بم سندنمیدر ، سندنمیدر ؟
 ترك ايله ديكيم بن سنی ، محو ایتدیکم جان و تنی ،
 هر کوردیکم صاعق سنی ، سندنمیدر ، سندنمیدر ؟
 [سید نظام اوغلی] سکا ، بئلك سزا سندن سکا ، [1]
 " سن ، بن " سوزی بیلمم بكا سندنمیدر ، سندنمیدر ؟

سلیس

هجا وزننده غزل طرزى موقعی ساز وخلق شاعرلری آراسنده عروض وزنلرینه ،
 بالخاصه بحرملک :

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

جزونه ترك ایتشدرد . بو وزنه توفیقاً یازیلان غرامیانه متعلق شعرلره (غزل) نامی
 ویریلدیکی کئی و سلیس ، سرنامه سی آلتنده ده جونلکله یازیلدیغنی و بو عنوانک یالکیز
 وزنه عائد اولدیغنی کوردیکم مجموعله رده کی شعرلرک تدقیقه آ کلادم . بو تسمیه نك وزنک
 سلاست و روانلقندن منبعث اولدیغنی ظن ایدیورم .

طاشق (نوری) دن نمونه :

سلیس

کیده می حشره قادر حزن الله فرقت عجا ؟
 یعوقه حاصل اولامی یار الله وصلت عجا ؟
 اوسروغیز ، او ظالم ، اوستکاره نك آه !
 دایمده می دامننه دست مروت عجا ؟

[1] بر چوق خلق شاعرلرینک مثلاً : (سید نظام اوغلی ، سیف الدین اوغلی ، یعقوب اوغلی) کی
 پدرلرینک اسملرینه بر اوغلی علاوه سیله مختص آلدقلری کورولمیکده دره . بو صورته تخلص سیاهی
 بر مقصدله هویتلری صافلامایه معطوف ده کیله هر حالده باشقه بر سبی اولاجق بناء علیه تدقیقی
 لازمدر .

بنی کورد کده یوزین دوندیر بر اول آفت جان
 نه ایچوندر بکا بوزنه اذیت عجباً ؟
 باقسه برک ره بنم حال دیکر کونمه اول
 چشم انصافله ایتمزی مهوت عجباً ؟
 کیسه شکوا ایدیم ، کیملره فریاد ایدیم ؟
 اوزانیرسه نیدهیم لیله حسرت عجباً ؟
 مرع دلدار هوس برکون اولوب میل ایدیم ،
 قونه می (نوری) قولک باشنه دولت عجباً ؟
 سلیسک (مربع ، خمس ، مسدس . . .) شکلری ده واردر .

دیوان

عروضک : (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) جزونه توافق ایدن غزل شکلنده کی
 شعرلره خلق شاعرلری (دیوان) دیرلر سده حقیقتده دیوان ؛ اون بش هجالی، اماله وزحاف
 سایه سنده عروضه تطابق ایدن شعرلر در. ساز شاعرلرنجه خصوصی بر آهنگله اوقونور،
 نسمیه باشلیجه بو آهنگدن منبعتدر .

غزل و دیوانلری تفریق ایچون شکلدن زیاده معنایه ، بالخاصه تغنی به دقت شرطدر.
 غزل؛ شوق و غرامی، حسیات و هجرانی؛ دیوان ایسه لاقیدی و لایالیلیکی افاده ایدر. عاشق عمرک:

آی حمیمی بو حمامه کوزه لر دن کیم کایر !
 نه یله می آی آفندیم ، کونده یوز ییک جان کایر !

و :
 کوسمه دایر باریشالم هر قیاحت بنده در ،
 هر قیاحت بنده ایسه جمله عصیان سنده در !

مطلعلی شعرلری، برر دیواندر . شو بنده بر دیوان بارچه سیدر :

دون کیجه یار خانه سنده یاسد یجاغم طاش ایدی ،
 آلم چامور . اوسم یاغمور یینه کوکلم خوش ایدی ؛
 ایل بنی یالکیز صانیدی ، یار بکا یولدش ایدی !
 غیر یلره کوکل ویرمه سن بتمک ، بی سنک .

آسکی جونک کرده ، خلق شاعرلرینک مطبوع دیوانلرنده (دیوان) عنوانه چوق

تصادف اولونور و (بحررمل) ایله یازیش شعرلره اطلاق اولوندینی کورولور . غرضله یازیش ایکی دیوان :

مرنگون قیلدق زماک ساغر میناسنی ،
چکمه یز شیمدنکیرو ساقیک استغناسنی !
ساهرندن ، باده سندن ، نشه سندن چکدک آل
باشینه چالین فلک احوال نابرجاسنی !
خرقه پوش اولدق ، قنندر مشرب اولدق حاصلی
هیجه صایق عالمک اعلاسنی ، اُدناسنی !
دوشدیلر چاه قضایه کوز کوره اقبال ایچون
عالمک کوردک نجه بینا و ناپیناسنی .
بزلباس فخری (مکی) چاک چاک ایتدک یینه
طالبی هرکیمسه که یسون اُطلس و دیباسنی !
§

یاری دعوت ایله بوب بن خالی قیلدم خلوتم ،
آتش عشقه یله باندیردم چراغ ظلمتم .
طالب حوری و رضوان اولدیفمک وجهی وار :
واصل ذات الله اولمقدز همیشه غیرتم !
فرضی زائل ایلدم ، واجب نه در بیلیم آنی
بند صوج یوف ای خواجه سنتجی کسمش سنتم !
قبریمی بنیاد ایدن باقسین وصیت نامه مه
اوستومه سنک ملامتله بایلسین کنبتم [کنبند]
غیره شرح ایت آی خواجه صوم و صلاتک اجرینی
چوقی شکر یوقدر بنم صوم و صلاته نیتم !
راز عشقم دلده پنهان اتمه بوب فاش یلهدم
اول سبیدن خلق ایچنده (دردلی) اولدی شهرتم !

دیوانکده (مربع ، خمیس ، مسدس ...) شکلری وارددر .

§ دیوانلرک برده (مصنع) شکلی وارددر که پک چوغی موفق اولامادقلرندن قائللرینک
أمه کینه آجینیر . بو طرزده برنوع (وزن آخر) در :

نائل اولسه	وصلته دل	کنج غمدن	شاد اولور
وصلته دل	مبتلادر	شبهه سز	فرهاد اولور
کنج غمدن	شبهه سز	اولسه خلاص	آباد اولور
شاد اولور	فرهاد اولور	آباد اولور	برآد اولور

اول عدویه	نازی یارم	میل ایدری	کوز کوره
نازی یارم	ناسزایه	اوممه زم	بردل ویره
میل ایدری	اوممه زم	اقتاده لر	هردلبره
کوز کوره	بردل ویره	هردلبره	مقتد اولور .

چاقیریلی (زخی) نك ده :

ای نکارم	حبوزارم	کسب وکارم	سنده در .
حبوزارم	کسب وکارم	جمله وارم	سنده در
کسب وکارم	جمله وارم	آهوزارم	کلمدار
جمله وارم	آهوزارم	کلمدارم	سنده در .

بنديله باشلايان دورت بندلی بر مصنع دیوانی واردر . بونلرك چوق آمك صرفيله وجوده
کلدیکی شهه سز اولقله برابر قیمت شعریه لری نقصاندر .

§ بعضی استانبول مطبوعاتنده اون بر هجالی نفسلره ، قلندرانه شعرلره (دیوان)
عنوانی ویریلدیکی کورولمش ایسه ده وجه تسمیه آکله شیلامامشدر .

سماعی

بوده غزل طرزنده برشکلدر . مصراعلرینک عددی هجاسی اون آلتیدر . ساز و خلق
شاعرلری عروضک دورت (مفاعیلن) جزؤنه توافق ایدن شعرلره ؛ استانبولده «أفندیم»
مقدمه سیله باشلايان (تکرله مه) لره اطلاق اولونور . أنواعی شونلردر : سماعی ، مسسط
سماعی ، آباقلی سماعی .

1 — سماعی : غزل طرزنده اون آلتی هجالی ودورت (مفاعیلن) جزؤنه توافق
ایدهن شعرلردر :

وقاسن کورمه دم اول شوخه مفتون اولدیم قالدی ،
دوشوب سوداسنه طلمده محزون اولدیم قالدی .
کوروب کوز یاشیمه رحم ایتهدی دولتو سلطام ،
دوکوب آب سرشکی ، دیده برخون اولدیم قالدی .

حفا وجورینه راضی اولوردم بن ، اودلدارک
آکا وعد ایتدیکم جان ایشه ، مدیون اولدیم قالدی .

امیدم (دردلی) یه درمان ایده رسك ، دیر ایدم حالا ،
سنگ دردكله شام دردلی افزون اولدیم قالدی .

§ دیوان کبی سماعی نكده (مربع ، مخمس ، مسدس) شكلری واردرد .

۲ --- مسقط سماعی : هر بیتی دورت پارچه دن عبارت شعرلر در . دیگر سماعیلرک وزن وشکلجه عینیدر . جونکله بونامله کچهر :

حقیقت جایدر جانا !	بزم میخانه من شیمدی ،
سرسك عاشقان آسا	طولار پمانه من شیمدی .
ضیای شمع خوابانه	دوشه ن تاحشره دك یانه ،
رح دلدار جانانه	دونه ر پروانه من شیمدی .
باقاری حسن دارایه ؟	صلا هو جام سودایه !
طاقلیدی زانی لیلایه	دل دیوانه من شیمدی .
اولانلر عشق الله یانلیق ،	طورور هر قولنه صادق ،
ایچهر پمانه بی عاشق	اولور مستانه من شیمدی .
آنیم (نوری) زار اولدی ،	قرارم بیقرار اولدی ،
حبیلم ! بیت یار اولدی :	دل دیوانه من شیمدی .

توقادلی نوری

۳ - آیاقلی سماعی :

بر نوع (مستزاد) دن عبارتدر . جونکله بوعنوانله کچهر :

بحمدلله بوکون اول نازنینم خوب دهانندن	با بر سر حبا ویردی .
دل آندومه اول مر حبا شیرین زبانندن	نهایتیز صفا ویردی .
قضا شمشیر مژگانن حواله قیلدی چشمنندن ،	وجود قلمه سن ییقدی ،
ترحم قیلدی ، درمان ابتدی لمل درفشانندن ،	شرابندن شفا ویردی .
وصال اقرار ایدوب اول نوجوانم بوپریشانه ،	مکر کیم کلش ایمانه ،
درآغوش ایت ! دیو آمرأبله دی انجه میانندن ،	صاربلایه رضا ویردی .
شبیلداکی شب وصال ایرکوردی اول مهر و ،	قر فانوس اخفاده
هان رفع ابتدی ابرین چهره ماه نبانندن ،	منور تک ضیا ویردی .

قدح بچانه سن ساقی، که بنوش ایتدم (أمرأحی)
 بکا عشقك شرابن بر کوزهل بزمك نهاندن
 آنزلدن مست ومدهوشم ،
 قدح پرآب جابا وردی

§

شوده باشقا برشکلدر :

بی ظالم ، نیم آریاب عشقه آشنا دیرسك
 صولی شفتالی* وصلم قامو درده دوا دیرسك
 سکا آغیاره میل ائمه ، دیدکجه ضدینه کتیدك
 شاشیردم نیلیم نیلیم دوکوله زسك ، سوکوله زسك
 ایشیتدم شبهه سز عاشقلمه وعد وصال ایتدك
 ایناز، هم حاضر اول، میلم بوشب سندن بکا دیرسك
 اوپوله زسك، سه ویله زسك دیبو شای اولدی عالمده
 اولوری بوسه ورمك هر زمان باد هوا دیرسك
 دیدی زنجیر زلفه غیری مائلر آزاد اولسون
 محبت باغلام غیری سکا (کتری) کدا دیرسك
 بوشعری بعضی مجموعه لرده (کتری) نامنه کوردیم .
 بکه رسك ، رویه کوله زسك !
 اوپوله زسك ، سه ویله زسك .
 بکا بوز بیک خطاب ایتدك
 بیچون ایتانه کله زسك ؟
 ایتانام قیل وقال ایتدك
 کایم دیرده کله زسك .
 روای کنجلكك دمده
 یه نیلیم زسك ، ایچیلیم زسك
 دیدی عرم زیاد اولسون
 فلان کسدن کسيلمه زسك .

قلمندری

خلق شاعرلرنجه اسمی (قلنداری) در ؛ عروضك :

مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن

وزنه توافق ایدن شعرلردر . عاشقلمه خصوصی بر آهنگله اوقورلر؛ تسمیه بو آهنگ
 و وزندن منبعشدر . آهنگلر تنوع ایدر ، بو جهتله (عجم قلنداریسی) و سائره کی
 ناملر آلیرسده بونلرک شکله تعلق یوقدر . قلندر یلرده غزل طرزنده یازیلیر ؛ مربع ،
 مخمس ، مسدس اولاییلیر .

بلبلر اوتور شوقله ازهار کشاده ،
 بچانه بکف اولسه نوله یار کشاده !
 کور لطفنی ساقی صفا بخش سهارک
 برجام ایله اولمش کل کلزار کشاده !
 سیر ایت بدن نازکنی چاک قبادن
 مستانه اومه ، تکمه زرتار کشاده !

چوز! سند سر زانگی آی شانه، که اولسون
دلرده اولان عقدۀ افکار کفاده .
اوله یاراشیر بلبل پرشوق شاطی [نوط : 1]
اولقده پینه کل کی دلدار کشاده .

صوک سنه لرده بعضی رندانه شعرلرده (قلندری) سرنامه سی ویریلدیکی کورولمکده در .
بواسمک معنا اعتباریله ویریش اولدیغنی و صوک زمانه طائد بولوندیغنی ظن ایدیورم .

§ ساز فصللری آره سنده قلندری اوقونورکن هر بیتک ایکنجی مصرعنک صوک
بش هجاسی عمومک اشتراکیله تغنی اولونور .

§ قلندری کله سنک (أخیلک ، بابائیلک ، علویلک ، آبداللق ، حیدریلک . . . کبی)
مذهب اسمی اولدیغنی تاریخلردن آکلایورز .

سفلی ، رند مشرب ، عنندنه نیک و بدسیان اولان کیمسه لره (قلندر) ده نیلمه سی
(قلندر) طائفه سنک هیچ اینازسه شکل خارجیلری حقنده بر فکر ویرمکده در .
بو طرزده کی شعرلره بواسمک ویریله سی احتمال ، شعرك قلندرلره مخصوص آیینلرده
اوقونان نفس ویا نطقلرک آهنگیکله اوقونماسدن اینری کلشدر [نوط : 2] .

[نوط : 1] نشاطی : اسمی (احمد دمه) دره ادرنه لیدر . طریقت مولویه فضلالی مشایخنددر .
آلتش سنه قادار ادرنه مولویخانه سنده ارشاد ایله مشغول اولمش و بوزه یاقین شاعری فیضیاب عام
وعرفانی ایتمشدرکه (ناطلی قدیم ، فهیم . نظم) کبی بویوک شاعرلر بو میانه در . منظوم (حلیه
انیا) سی مطبوعدر . (قواعد دریه) اسمنده برآتری دها وارددر . اشعاری سلیس و نفیسدر . اک
کوزله غزل یازانلردندر . « نشاطی کندی دورانک » مصرعنک دلالت ابتدکی (1085) سنه سنده
وقات ایتمشدر . ادرنه مولویخانه سنده مدفوندر . بو شعرلری وقتیه بولیده نظیره ، (دردی) غزیه سیله
نعر ایتمشدم . نظیرم آرباب اقتداردن برچو غنک نظیره یازمالرینی موجب اولدی . بومیانده (ضیا ،
یسری ، طاهر ، دهری) بکرك نظیره لری اک کوزه لرلرنددر . نظیرم شودر :

کوردم او می وجه تفرار کشاده
تا سینه به دک کردن نوار کشاده
اولدی یکی بر وعدی مبشر نکمیه
کلزار ابد مده کی ازهار کشاده
برآنده ایکی پنبه هلال ایتمده اظهار
اولدقچ اوکل المری هر باز کشاده
اندامنی آینه کی سیر ابد بیلسم
پیش نکمده طوروب اول یار کشاده .

برغنجۀ نوخیزی تماشایله (طلعت)
اولدی یکیدن بولد غمخوار کشاده

[نوط : 2] بولیده لالا شاهین پاشا و قنندن اشاهین لالا بن عزالدین 795 : وقفیه] اولان درگاهک شیخنده یازما بر تاریخ عمومی کورمشدم . دورت یوز صحیفه قادار اولان بو کتابک مؤلفی مجهول ، نقل ابتدییکی وقایع قسماً غیر موقوفدر . بوبله اولدینی حالده صائین آلمق ایستدم ، فقط برسنه لک معاشم قادار برباره ایسته نیجه یالکز برکجه مطالعه ایچون ، فداکارلق یابارق ، آلا بیلدم . بعضی قطعه لرینی نوط ایتم . صاحبی بنم نوط آلا جفعه واقف اوله ییدی شهسز و برمه زدی . بونو طلردن (قلندر) طاقه سی حقنده اولاننی نقل ایدیورم . بلکه آنا طولی تاریخ دینیسنی یازاجقلره کوچوک بروشیۀ اولور .

منع طائفۀ قلندرانہ رافضیانہ

« حضرت پادشاه دین پناه ابدالله و ابقاک جمله أخلاق زکیۀ کامله و أشفاق رضیۀ شامله سندن حالیام قبول طباع اجماع بودرکه دیار اهل اسلامده بولونان طایفۀ رافضیۀ نافر ضیه دن

اهل تجرید اوله کور ، تاج نه باش آغریسیدر ؟
باش آجیق پادشاه اول ، وار یوری ، آبدال اولما ! [1]

دیوسر تسر طالمی دربدر کززر بعض نادان وحیرانلرکه بدت :

چهره سنده کوردمی لمۀ نور نبوی
برایک یوزلی اشیق شوقنه اولدق علوی

دیو سکه حیدری و خرقة قلندری اوزره طور امامیلہ قاعدۀ جامیلرکی موی مقتول
نامقبول ایله کیمی تیریاکی و شککی کیمی حیران و دنکی قلاشیر و براشلرکه (ترک حادث ،
دلیل سعادتدر) :

باش آجیق آبدالی بزکسین تراش ایسین بزی
آستانده اکر لایق کورورسه خدمته

دیو پیر اهل ضمیر اوکنده موی زشت خوئی و درشت کویی وسخت روی دن آیین
قلندری و ترتیب حیدری اوزره کیرپک و قاش پاک تراش اولوب سرخلقۀ رندان اوباش
اولدقده همان (جهان فانیده برپوست ، بردوست ؛ بس باقی هوا وهوسدر) :

[۱] نجاتی نک شوینی ده شایان دقتدر :

شاهد اسلام ایسه زاهد بوتاج و طلیسان
باش آجیق آبدالی بز ، بودر بزم اقراریمز .

فرد اولوب عالم تجریده کذار ایلیم
کل قلندر اولالم ، ترک دیار ایلیم

دیو آج ، چیپلاق ، یالین آیاق صحراودشده سیران وکشته دلشکسته خدمته میان
بسته اولوب :

بم برلاله رخ دردیه کیم سینه مده داغم وار
دمادم خاقاه دله یاناز برچراغم وار

دیو طوق لعنت کبی خلقه حماقی کردن وکوشنه ، سلاسل و أغلال کبی جلاجل
خلخالی سینه ودوشنه طاقوب :

طاقار بوشونه خلقه لعنت
یدر اول قلاده به نفسی ایتن
الده مغان ایدر ذیلاری
طولاشمش میانی سلاسلاری

ترانه سیله رقص دورانه کبردرلر . اول طائفه هوش (بزبنده خلقه بکوش اولدق .
دنیا یی ترک کوکلزده برک اولمش . برآلای اهل حال وپریشان احوال :

درویشلر ، بلازده ، میتلارز
عالمده برحیثه قالمش کدارلر .

دیو دعوای یی معنی ایدرلر . بونلر کبی زمره شقاوت پیشه وفرقه خیانت اُندیشه ؛
عقول قاصره ، نفوس خاسره لرندن صورتا موحدرلر ، سیرتا ملحدلر اولوب اشعار رفض
واباحتی اظهار و آثارالحاد و ضلالتی آشکار ایدوب اعتقادلری سست و عقیده لری نادرست
اولمغین مطاوعت شریعتدن متابعت هوای طبیعتی ترجیح و تصریح ایدرلر :

در بزم قلندران قلاش
بنشین و شراب نوش و خوش باش !
درجام جهانم نظرکن
سردو جهان ولی مکن فاش !!

دیو کلمات ناسزالرندن ماعدا فی الیل والایام اقامت صلاة و صیامدن عاریلر ، اطاعت
شریعت و سنندن بریلر اولدق لرندن غیری سادات صحابه ارباب اصابه حقنده حاشا زبان
خبثات نشانلرندن بعض کلمات ناسز او ترهات ناروا صادر و ظاهرا دلور ایمش که آنک کبی
قول پرهول کفر صریح ایدوب علما نصیح ایدرلر . لاجرم بونک کبی ذوات شیاطین

ساتك رجم و زجرى كلې اجرى متضمن اولمغين اهل الحساد و ظاهرا الفساد اولان فريق
زنديق (اشيق) طائفهسى مصاحبان خيرا البشره ، هنى حضرت ابوبكر و عمره اظهار بفض
و عداوت ايندكلى مثبت اولدنى اجلدن (من بعد ديار عثمانیه ده قرار ایتمه سینلر) دیو
بویورلمغین زاویه لرده و خانقاهلرده بولنان ملحدلری سوردیلر، چیقاردیلر. اقلیم ارغرینه
یاشلی باشلی قاپوسی اولدی. هر بری بر طرفه کیتیدیلر. الحمد لله که حضرت پادشاه دین پناهك
ایام دولت و هنگام سلطنتلرنده مخالف اهل سنت و جماعت اولوب ، دخی :

مهرومه ایکی اشیقدر تکیه افلاکده
تکیه نك قربانیدر کشت الله یئلر خاکده

دین فرقه اهل زندقه کلیاً متهور و مزحور اولوب حفیض مذلتده خوار و زار ،
قعر زمین نکبتده مانند خاک حقیق و بیقدار اولدیلر :

قلندر موت اشیق خود خراب
اوغورسز یوزین کورمه مکدر ثواب

بیر ثواب عظیم و صواب جیم در که دنیا ده کسب ذکر جمیله ، عقبا ده تحصیل اجر
جزیله و سیله اولور . ،

آیاقلی قلندری — مستزاد

قلندری وزنیله یازیلان بر شعرک هر مصراعنک نهایتنه (مفعول مفاعیل) ، یاخود
(مفعول فمعلن) کبی بر (زیاده) علاوه ایدیله رک وجوده کلن شکله عروض و خلق
شاعرلری (مستزاد) و ساز شاعرلری و خلق (آیاقلی قلنداری) دیرلر . چونکله
(قلنداری آیاقلی ، آیاقلی قلنداری) شکللرندن ریله کچره . خصوصی بر آهنگله او قونور.
مع مافیله (مستزاد) اسمی ساز شاعرلرنجه ده معلوم و مستعملدر .

مشهور طاکف پاشانک خصمی ملکیه ناظری پرتو پاشانک ، ندیمک ، فطنتک ،
امرا حاکم مستزادلری همان هر چونکده موجود کبیر . پرتوک :

حسرتله بوشب کاه او یو دم ، کامی او یاندم ،

هپ اول می آندم .

اکلنجه ایدوب خواب و خیال او یالاندم

تاصبه طایاندم !

بیتی ایله باشلایان مستزادی ایله أمراحك :

عشق ازل طاشنه الهام خدادر برنشوه نمدار
تحقیق کوکل شهرینه برنور ضیادر منهاج همدادر

مطلعلی و :

زاهد بنی طمن ایله مه کیم مسجده کله ز ، راه حق بیلمه ز !
بن متمکفم کوشه میخانه بکادر ، مسجده سکادر !

بیت لایالانه سنی حاوی مستزادی طاشق فصللرنده ، جانقیریده و بعض محللرده ساز
طللرنده ترجیحاً اوقونقمده در .

أمراحك شو آیاقلیسی بین الشعرا مشهوردر :

ای کلشن جنتده بیتن ورد طراوت ، وای بولطافت !
جنتده می سرچکدک آیا سروی قلم ، بیلمه نه علامت ؟
سن پادشه کشور محبوب جهانك ، سلطان زمانك ،
دل ملکی سنك ، تخنه جلوس ایله ، عدالت ای شاه ولایت !
بندن صاقینوب روبکی زلفیکه بورونمه ، آغیاره کورونمه !
حسنکده که وار بونجه تراکته صباحت ، الله امانت !
جانا بو تراکت ، بولطافت ، بونه زیبا ، شول نوعروس آسا ؟
بوقسه که بزمه عش سنی مشاطه قدرت ، ویرمش سکا زینت !
(أسراح) سکا بلبل کی ای رخلری کلکون بیک جان ایله مفتون !
کل بادشهم باشیک ایمون ایله عنایت ، قیل نائل وصلت .

مستزادك برشکلیده شودر :

خط رخی دلبرکه جمال باغنه چکدی اول نور مجسم ،
جذب ایله دی طالمری آباغنه چکدی ، سان بیت مکرم !
هقلم طاغیلیر دیو بکا ابتد خیاب ، ادراکنی کوردم
جمع ایله دی کیسولری کل باغنه چکدی ، طاغیلیمه برجم !
چوق یارم لرم وار ، دیدم اول یاره ، طلیبم أحواله برباق ؟
مژکان اوقن اول دمه جیکر باغنه چکدی تا که اولا سرهم !
امرکده دیدم انس و وحوش ، جن و طیوران ای ملکه سلیمان
آنکشته سنی ناز ایله پارماغنه چکدی رشك آیلردی حاتم !

خاك قدمك كل ايدەرك چشمينه (ماهی)
 ضمف بصری وار ،
 بیرین صولنه ، بیرین آنک صاغنه چکدی
 روشن کوره دیدم !

چاقیریلی ماهی [1]

عروض شاعرلری مستزادی یالکیزروزنه حصر ایتدکری حالده - شایان دقتدرکه - ساز و خلق شاعرلری سماعی وقوشمه لرده (زیاده) تردیب ایتمشلر و بوکا (آیاقلی) نامی ویرمشلردر .

عروض شاعرلرندن فطنت خانم ایلک دفعه باشقا وزنله بر مستزاد قصیده یازایلیمش ، تا فکرتیه قادر بو حال دوام ایدەرك کندیسینی هیچ بر شاعر تعقیب ایتمه مشدر . چونکه موجود شکلدرن برینی تعدیل ، یاخود یکی بر شکل ابداع ایتک عروض اوقوتان مدرسه علماسنک تکفیری موجب اولوردی . (أدبیات جدیده) شاعرلرینک اوزمان دوچار مؤاخذه اولمالرینک باشلیجه سبیلرندن بریده یکی شکلرمیدانه آتمالریدر. ابتدا (فکرت) مرحوم (أی قیز!) عنوانلی منظومه سنده برر کوچوک (زیاده) علاوه ایدەرك مستزادک عروضک بوتون وزنلرینه تطبیقی خصوصنده بررهبر ، بویله لکله أسکی «شرع بلاغت» ک «فتوای سخن» نه اهمیت ویرمه یەرك - یکی بر طریقت أدبییه تأسیسی عزیمله آجدینی تعجدد جهاندنده موفق اولقله - یکی أدبیات طرفدارلرینه پیغمبر اولمشدر . شو حالده فضل تقدم ساز و خلق شاعرلرینه هائید دیمکدر . بونکله برابر عروض طالمرینک بوقادار شدید تعصبنه رغماً خلق شاعرینک هر شکلده مستزاد یازایلیمه لری شایان دقت بر حادثه أدبییه دره .

[1] ماهی : علمادندر . (1120) ده وفات ایتمشدر . چاقیری جامع کبری شاد پرواننده تاریخی ، جونکلرده مرغوب أشعاری واردر . شو قلندریسی چاقیریده شعر آشنا اولانلرجه پک مشهوردر :

طوغ بزمه یوز شوق ایله ای ماه دونه رکدن
 برکون کوربرز اوغرایه اول راه دونه رکدن .
 کبرمه زی عجب کوشکه ای خوب ملک رو
 افلاکه چیتار آم سحرگاه دونه رکدن !
 قدیکی منار اوزره کوروب شاشدی مؤذن
 تکبیر ایله نالان ، ایدەر الله دونه رکدن !
 قدم بوکولوب آهم اوق چیقدی سایه ،
 گاه طوغری کیده ر قاشی کآن ، گاه دونه رکدن !
 طمن ایلمه بایکده کزن شمس ایله ماهی
 اُکسبکن آرار اول ایکی سیاح دونه رکدن !

بوجهتک تدقیق ونعمیق ادبیات تاریخیمز ایچون چوق فائده لی اولور . چونکه شعرلرینک شکلرینی قدیم عنعنهلردن ، نمونه لردن آلان بوشاعرلرک شو حرکتلری خلق کتله سنک آرزوسنه توافقی ایتمه سیدی شعرلری جونکلرده یربولامازدی .

§ بعضی مجموعه لرده هریتی بر (زیاده) آلان دیوان ، سماعی ، قلندری ایله هر بندی بر زیاده لی اولان قوشمه لره (تک آیاقلی) ؛ هر مصراعی زیاده لی اولان دیوان ، سماعی ، قلندری ایله هریتی زیاده لی اولان (قوشمه) لره (چیفت آیاقلی) عنوانی ویریلدیکنی کوردیم ایسه ده بوتصنیفی احتیاجه صالح بولمادم .

تکرله مه

ساز شاعرلرینک (فصل) نامنی وردکلری مشترک اجرای آهنگ اُناسنده مسابقه ماهیتنده ایندکلری مشاعریه خلق (تکرله) ، شاعرلر (تکلم) دیرلر [۰] . تکلم ، یا تلفظی مشکل کله لردن مرکب شعر تحریری ، یاخود طار برقافیه ایله تعریض شککنده اولور ؛ جواباً بویله بر شعر ایراد وانشاد ایده مه یں مغلوب صایلیز . فصل آراسنده طار قافیه ایله تکلمه ابتداره (آیاق آچق) دیرلر .

مثلاً (عینی) اسمده کی شاعری ساز چالار بر عاشق فرض ایده لم . شو شعرینی - آیاق آچارق - انشاد وارنجالاً جواب اعطاسنی طلب ایده رسه مخاطبی جواب ویرمک ضرورتنده در . حال بوکه قافیه طار ، شعر مصنع اولدینی ایچون دوشونمکسزین جواب ویرمک کوچدر ؛ ویریه مه یه جکی ایچون مخاطبی مغلوب صایلمق طبعیدر :

سخن بیهده نک ثابت و محذوفنه یوف
جمله زانده نک عاطف و معطوفنه یوف
غیبت و کذب و نفاق اوزره اولان احبابک
صحبت و مجلسنه ، الفت و مالوفنه یوف

[۰] حال بوکه بنم بیلدیکم (تکرله مه) بالاده بحث اولونان (اوچله مه) نک تعبیر دیکریدر . قوجه قایلر تاندیرباشنده بویله تکرله مه سویله یه رک مجلسی منبسط ایدردی . بده حاضر جواب آداملرک وردکلری منشور جوابلره ، اکثریا بکتاشیلرک مبالا تمز جوابلرینه بیلله (بکتاشی تکرله مه سی) دینیر اولدی .

وله طیبی

خانقاهى بوريادن دوشه نى شىخانىك
 جامه ازرقتى ، البسه صوفته يوف .
 بويله ناحق بره دعوى كوريله نى محكمه نىك
 قاضى ومخضر وحلافته ، مخلوفته يوف .
 اويله برسر نهان كيم اولاهى برده عيان
 سامم وناقلمه كاشف ومكشوفته يوف
 وردىكى قهوه ده كيل ، برقاره صودربانته
 قهوه جى باشيمزك ظرفته ، مطروفته يوف
 ايدمه مز برشي عسرك عرفاسى تعريف
 عرفته ، عارف وعرفانته ، معروفته يوف
 دعوى ترك سوا ايله بنى ابدالاتك
 چالدينى بوريسته ، ايله ديكى يوفته يوف
 اوليجق بى صله تاريخ وقصيده (عينى)

شاعرك شعرينه ، وصف ابتدكي موصوفته يوف

أرضروملى (أمراح)ك چيراقلرنندن توقادلى عاشق نورى چانقيرى يه كلديكى [نوط : 1]
 وشاعرلره ميدان او قودينى زمان (قلم شعراسى) نندن (زخمى) ، نورى فصله باشلامازدن اول:

طالب حق ارمىك ، يا ارله نه نلردنميسك ؟
 يوقسه كيم رهبرميسك ، رهبرله نه نلردنميسك ؟
 بوته سر حقيقتدن صيريلش اهل دل
 مايه سى كوهرميسك ، كوهرله نه نلردنميسك ؟
 نجه ذات راه على به جمله بيعت ايتديلر
 بنده حيدر ميسك ، حيدرله نه نلردنميسك ؟
 بعضى منكر صورتا ارگان حقندن دم اورور
 زمرة جعفر ميسك ، جعفرله نه نلردنميسك ؟
 بويله اشعاره نظيره ديل طولا شديرمقلعه
 (زخميا) سويله رميسك ، سويله نه نلردنميسك ؟

شعري يازوب كونده رير ، مقابله طلبنده بولونور . لساننده ركاكت بولونان نورى ،
 بوشعري ساز فصلنده نه او قومش ، نه ده ارتجالاً جواب ويرمشدر . بناء عليه مغلوب
 صايلدينى ايچون كيجه قاجش !

§ تكرله مه لرك برنوعى ده لفظ اويونچاغندن عبارتدر :

كه كه كل يانمه دلبه ، سنى سه وه يم
 آ آ تشره يافدك ، فى فراقكلى بنى .

(مظهر) اسمنده برشاعرك بويولده كي (كه كهلهمه) سندن برقاجني كوردم :
 § تكرلهمه لرك ديكر برنوعى واردركه اولدقجه مشكدر و حقيقى تكرلهمه لر بونلردر .
 چونكه مشاعره آراسنده بربريني امتحان و هجو ايتكم عاشق لرحه عادتدر . سوز آلتنده
 قالان مغلوب عد اولونور . بمضاً عاشق لرك اولجه سوزله شهر ك و تكرلهمه لرك موضوعى
 قرارلاشد يرارق مشاعره ده بولوندى قلرى اولور ، كه خلقك (قويلى دو كوش) ديدكلى
 حيله لرندر .

مثلا : رقيبك اسمى (رمى) اولان برشاعره خطاباً ديكرى شويله برقطمه ايله ؛
 هجوم ايدمر :

شاعره ك كل ايسته حاضر در ميدان
 بونده بلى اولور ناسر ده مردان
 طومق ايستر ايسه ك بو يرده مكان
 سرم فرقدر ، يام آلى رمزيا !

قطمه ده كي (ميدان ، مردان ، مكان) كله لر ينك ايلك حرفى اولان (م) لر اُبجده حسابيله
 قرق ، نهايتلرنده كي (ن) لر اُليدر . بناء عليه مخاطبك ده بويله قافيه لرله جواب ويرمه سى
 و هجوده بولونماسى شرطدر . مثلا :

ديك زهرايدر مثال ماران
 لسانكى بوقسه لشكر مروان
 سن كي بدمستى جوق كوردى مفان
 سرم فرقدر ، يام آلى صدر يا !

جوابى ويرر وبالطبع مكالمه دوام ايدمر ؛ الك صوكننده بويله برقافيه ي بولامايان مغلوب
 اولور .

زمانمزده قدرتلى سازشاعرى قالماديني ايجون تأسف اولونور كه يارينكى وحتى بوكونكى
 نسل ، عاشق لرك مشاعره لر ينى ، سازلرينى كورمه ميه جك ، ديكه يه ميه جكدر .

§ تكرلهمه : (تك) كله سنك عدد توزيمه سى اولان (تكر) كله سندن آلندينى
 قوتله محتملدر . بو حالده (تك ، تك) ، (تكر تكر) معناسى ، يعنى متقابلاً و صبراً ايله
 سويله مك مفهومى افاده ايديبور ديمكدر . آرابا تكر لكر ينك يو وارلانماسى كي خصمك ده
 مغلوباً فصلى بيراقاسى ، سدير اقبالندن يو وارلانماسى واقع اولديغندن (آرابا تكرى)

کله سندن آئیندینی ده وارد خاطر اولابیلر سه ده بو چوق بعید برتاویل اولور . خلق شاعرلرینک (تکلم) دیدکلیرینه باقیلیر سه خلقک بو کله بی (تکرله مه) کله سیله مبادلله ایندکلیری ، یا خود تورکجه لشدیردکلیری و پک مصیب بر حرکتده بولوندق لری ده درمیان اولونا بیلیر . آنجا ق (تکلم) ک (مکالمه) معناسنده قوللانیلدینی و (تکرله مه) نک ده عینی معنای افاده ایندیکی دوشونولور سه کله مبادلله سی اولمادینی ، بناء علیه (تکرله مه) کله سی خلقک محصولی اولدینی و (تکلم) کله سنی آرز چوق تحصیل اولان شاعرلرک بر ظرافت ابراز اتمک مقصدیله اورتایه آتدق لری بحق ادعا ایدیلر بیلیر .

(آياق آچق) تعبيرنه کلنجه : (آياق) کله سنک (قافیه) معناسنه کلدیکنی عرض ایتشم . (آياق آچق) تعبيری ایسه (سوزه ابتدار) دیمکدر : بمشه آياق آچق ، غوغایه آياق آچق کبی که اولک آياق اولدی دیمکدر .

[نوت : 1] نوری اسمنده بیلدیکم اوج عاشق وارد : توفادلی ، طوسیه لی ، چاقیریلی . ایلك اکیسنک مشاعره لری ، مشترک (معراجیه) لری وارد : نوری قدیم اولدق حسن طبیعت واستمداد صاحبدور . ایکنجیسی اولار عاشق نوری ایسه بم چو جوقلغمده چوکور چالار ، داهایه اوسته مالی او قوردی . توفادلی نوری :

کشف اولدی بهار چنستان نژاکت
کوسته ردی ینه کاشنه کل بوی لطافت
باشدن باشه دیایی سرور آلدی تمامت
اوردکده جهان باغنه ازهار بشارت
آلدی دل بلبلری بر ناله حسرت
بیلیم نه علامتدر ، آیا سروی قامت !

مطلعلی ویدی بندلی (مسدس) « ربیعیه » سنک صوک بیتی اولان :

دلجوی مجوهر کبی بوتاریخ سالی
(نوری) نه کوزل سوبلش استادنه رحمت 1277

بیتندن وبر (رمضانیه) سنک مجوهر تاریخی کوسته رهن :

عارف (نوری) حقیقته اقامت ایدلم 1267

مصراعندن آکلاشیلدینی اوزره کچن عصرک بقیه السلف عاشق لرندندر . وفاتی 1290 سنه سندن صوکرادر . چاقیریده آدا و آهنکلی آلآن خاطر لایان ذوات چوقدر . چاقیرییه تکرار عودتنده (زخی) نک جنازه سی بولنک اوزره نندن کچمکله حیوانندن اینرک راسمه حرمتی ایفا ایندیکی مرویدر .

نیتی

آنه‌لریمزك چوجوقكن اویوتقی ایچون سویله دکلری تور کولردر، که ثابت شکلی وبر قیمت ادبیہ سی یوقدر . بونلر چوجوغه قارشى شفقت و محبت ترنم ایدن کفته‌لر وداها طوغریسی چوجوغی موسیقی ايله سرمست ایدیجی نغمه‌لر، بسته‌لردر . بو بسته‌لر متنوعدر . (بولی) ده چوجوق طوغدقدن یدی کون صو کرا (بیشك دوکونی) نامنده کی بر مراسم یاتقی عادتدر . بودوکونده کی مراسمه سویله نهن عنعوی برنینیدن بعضی پارچه‌لر، که هر پارچه سی اُبه طرفندن سویله ندکجه اسمی سویله نهن پاره آتقی عادتدر :

چالقان قارا دکن چالقان	نینی
کیلر ده اولور یلکن	»
استابولده ایوب سلطان	»
همت ایتده اوغلم بوپوسون	»
سویله اوغلم باباک کلکین	»
مولام سکا بر دیل ورسین	»
بولدن کلبر بولجی بابا	»
اُکننده کی اُسکی هیا	»
قونیه ده کی قوبون بابا	»
همت ایتده اوغلم بوپوسون	»
سویله اوغلم آناک کلکین	»
مولام سکا بر دیل ورسین	»

بسته کار مرحوم ازمیرلی اسماعیل زهدی حرب عمومی سنه‌لرنده ازمیرده برینتی بسته‌له مش ، قیز مکتبلرنده طالباته اوکره تمشدی . جدآ لطیف اولان بو بسته‌نک بوتون قیز مکتبلرنده کوستریله سنی کوکل ایسته یور .

خلق شعرلرینک انواعی

دینی شعرلر

دینی وروحانی اولان شعرلر باشلیجه : (الهی ، مناجات ، نعت ، مدحیه ، فطقی ، دوریه ، نفس) کی اقسامه آریلرلر .

آلهی

۱ - آلهی : تا کرینک وحدایتی ، عظمت و قدرتی ناطق شعرلردر . عروض
شاعرلرنجه اسمی (توحید) در . (بونس) ك وحدت وجودی ترنم ایدهن شو آلهیسی
لك دلبردر :

بر شاهه قول اولمق كرك ، هرگز مغرور اولماز اولا .
بر نه شيك باصدائق كرك ، كیمسه آندن آلاماز اولا .
بر قوش اولوب اوچق كرك ، بر كناره كوچك كرك ؛
بر شربدن ایچمك كرك ، ایچه نلر آیلماز اولا .
وجود بحر اولمق كرك ، بر ده کیزه طالمق كرك ،
بر کوهر چیقارمق كرك ، هیچ صرافلر آلاماز اولا .
بر باغچه کیرمك كرك ، خوش تفرج قیلیمق كرك ،
بر کلی بسله مك كرك ، هرگز اوكل صولماز اولا .
کیشی عاشق اولمق كرك ، معشوقنی بولمق كرك ،
عشق اودینه یانمق كرك ، آیریق اوده یانماز اولا .
(بونس) ایددی وارشا و طور ، یوزیکی حضرتنه کوتور ،
أوزك کبی بر اركتور ، هیچ جهانہ کلهز اولا ؛

آلهلر بعضاً تلقین شکلنده اولور :

هردم ذکر عرض ایت کوکل شهرینه ،
سه و بلك ایسته رسه ك عالم فخرینه ،
هردم غواص اولوب رحمت بحرینه
طالمق ایسته به نلر توحیده کلسین !
توحید خواص ایمش جمله قولینه ،
انشالله بزده کلدك بولینه ،
راتنی یارین اول صاغ آلینه
آلمق ایسته به نلر توحیده کلسین !
(توحید) بکزه ر ایمش نوردن چراغه ،
ضیاسی یاقیندن ایره ر ایراغه ؛
آلتون ایکرله نمش نوردن برافه
بینمك ایسته به نلر توحیده کلسین !

باد صبا آه سر دوست ایلرندن ،
 کوزه ل قوقو کلیر سنبلرندن ،
 مولانا ک یاننده خاص قوللرندن
 اولق ایسته یئلر توحیده کلسین !
 (عاشق قول) رجا سن کسمه ز آلله دن ،
 کیجه کوندوز رجا ایسته ر درگاه دن ،
 عمری اولدیفنجه کیزلی کناهدن
 یونق ایسته یئلر توحیده کلسین !

مناجات

2 - مناجات ؛ جناب حقلک عفو و مغفرتی نیاز ایدن شعرلردر !

عشقکه جهان بسته لطف ایله عنایت قیل ؛
 دردکه بو جان خسته لطف ایله عنایت قیل !
 رحمان الرحیم سک ، غفران کریم سک ،
 ستار المیومسک لطف ایله عنایت قیل !
 اوی رحمتی چوق رحمان ، عالم کوزیمه زندان ؛
 اوچارسه قفسدن جان لطف ایله ، عنایت قیل !
 اوی دردیمه درمانم ، قربان یولیکه جانم !
 نهم واردخی سلطانم ؟ لطف ایله ، عنایت قیل !
 بیچاره لری یاد ایت ، (فوزی) قولیکی شادایت ؛
 ویراهی آباد ایت ، لطف ایله ، عنایت قیل !

مناجاتلره خلق (مهنه جیم) دیرلر . اسکی محله مکتبی مداوملری بعضی مراسمه
 بر آغیزدن مناجات او قورلر ، پاره وهدیه آلیرلردی . بوندن کنایه اولارق (مهنه جیم
 چوجوغی کبی) تمیزی ، برکیمسینی آلاجق و سائرمدن طولایی تمقیب و تعذیب ایدن
 معجز انسان حقنده ایراد اولومقده در .

نعت

3 - نعت ؛ حضرت پیغمبرک أوصاف طالیه سی افاده و شفاعتی نیاز ایدن شعرلردر .

عاشق و شاعر لرجه ده اسمی (نعت) در :

جانم قربان اولسون سنک یولیکه
 آدی کوزمل ، کندی کوزمل محمد !

كل شفاعت ايله كتر قوليكه
 آدى كوزهل ، كندى كوزهل محمد !
 يدى قات كوكلىرى سيران ايله بهن ،
 چيقوب عرش اوستونه جولان ايله بهن ،
 معراجنده امتنى ديله بهن
 آدى كوزهل ، كندى كوزهل محمد !
 مؤمن اولانلر ك چوقدر جفاى ،
 آخريته واردرد ذوق و صفاى ،
 اون سكز بيك عالمك مصطفىاى
 آدى كوزهل ، كندى كوزهل محمد !
 سكا اينانماياد دىنيز . ايمانيز !
 (عاشق) يونس نيتسين دنيانى سنيز ،
 سن حق پيغمبريك شكيز ، كاليز
 آدى كوزهل ، كندى كوزهل محمد !
 موضوع اعتباريله (مولد و معراجيه) لرده بوقسمه داخلدر .
 ديكر برنعت :

أى شاه نبوت ، كان سروت ،
 سن سك مه برج زبور افلاك !
 اولدك طللره باعث رحمت ،
 فيضك تحقيق ايدهر « وماأرسلناك »
 نقش اولمش سرآت دهره صفاتك ،
 اوقونور دبللرده نمت و براتك ،
 خلقه عيان ايدهر برهان ذاتك !
 جامع وصفكده خطبة « لولاك ! »
 (نوري) نيازى بوأى مهفرا
 بنى سكا بنده ايله بهن مولا
 سنيز جنت اوله كلزار دنيا
 كوردنور چشمه هب خس و خاشاك

4 - مدحيه : چهار يار كزين ، أصحاب كرام ، اولياءالله حقارنده مدح و ثنابى
 و روحانيتلرندن استشفاع و استمدادى حاوى شعرلردر . طريقه مؤسسليكنك مدايخنى
 حاوى شعرلرده بو قسمدنذر . خلق بو نوع شعرلره (الهى) ، عروض شاعرلىرى
 خلق شوقبلرى — 7

(استغانه) اسمنی و برمکده درلر . پك اُسكى بر مجموعه ده « ياقاريش » كله سنى كور مشدم .
 بوكله لسانمزده (يالوارمق ، ياقارمق) صورتنده مستعملدر ؛ نياز و تظلم معناسنى مفيددر [1] .
 معمى آرزو اولونور بر كله در . استغانه يه ساز شاعرلى (مدحيه) دييورلر :

ابتدادن يول صورارسك ، يول محمدعلى نكدر .
 يتمش ايكي ديل صورارسك ، ديل محمدعلى نكدر .
 وار عقلك باشيكه ده و شور ، رهبرك او ككه دوشور ؛
 بحر عماره قاريشور ، سيل محمدعلى نكدر .
 كجه اولور ، كوندوز اولور ، جله عالم دوب دوز اولور ،
 كوكده قاج بك ييلديز اولور ؟ آي محمدعلى نكدر .
 على زلردن صابيلور ، مؤمنه رحمت صابيلور ،
 اول بهارده آچيلور ، كل محمدعلى نكدر .
 وارماز يدك يانينه ، تنى طوقونور نيكه ؛
 لغت يز يدك جاننه ، جان محمدعلى نكدر .
 (شيخ عطاي) طورماز آغلار ، ديدينه كلهنى سويلر ؛
 بزور اولمش عالمه بر ، نور محمدعلى نكدر .

نطق

5 — نطق ؛ مرشدلرك طريقه سالنك رينه تهذيب اخلاق ، آداب طريقه حقندنه
 ايراد ايتدكلى ، تكيه لرده اوقونان شعرلردر :

اول (توحيد) - وره مرشد ديلكدن
 ايريشير جانكه فضلى خداك ؛
 قورتولورسك اماره نك آلندن
 ايريشير جانكه فضلى خداك .

ايكينجيدنه ورير (افطه الله) ي ،
 آنده كشف ايده درلر (صفا الله) ي ؛
 حسنات يتر ، ديل ايده ركنه
 ايريشير جانكه فضلى خداك .

[1] توركيات طاللردن - سامع رفت بك افندي (ياقارمق) نصيرنى (يانقى) اصلندن مأخوذ
 كورويورلر واسكيدن عجملرده يول اوززند طورارق آلسه - نى ياقق صورتيله حكمدارك نظر دقتنى
 جلب ايتك حادث اولدينى واسكى توركلرده ده (باشده حصير ياقق) عادتق بولوندينى ، (عبايى ياقق)
 توركو ياقق ، برينه يانقى كې نصيرلرك بو عادتله مانا - بتدار اولسى لازم كله يكنى بيان بيوروپورلر -
 هر حالده تحقيق و تعميق لازمدر .

اوچونچیده (یا هو) اسمی اوقو ،
غریب بلبل کی طورمایوب شاق !
کندی وجودکده بولا کورحق !
ایریشیر جانکه فضل خدائک .

دوردنچی آسیایه نائل اولاسک .
(اناالحق) سربته واقف بولاسک
دخی تولزدن - سن ، اول تولهسک [1]
ایریشیر جانکه فضل خدائک .

کل ایمدی سن دخی شیخک حاله
قاریشاسک اولایانک بولنه ،
طالاسک سن آب حیات کولنه
ایریشیر جانکه فضل خدائک .

آلتنجی مقامدر ، (مقام حیرت)
آنده سیر ایده رلر بیک دورلو حکمت ،
(جمع الجمع) اولدی فرصهسنت
ایریشیر جانکه فضل خدائک

یدنجی (قهار) در ، واحد قهار
قالدیر بر حجابی ، قالمایه اغیار ،
ذاتنه تمجلی ایله یوب اول یار
ایریشیر جانکه فضل خدائک .

پک اسکی بر مجموعه ده کوردیکم بو (نطق) ، بر جوق عجمی کاتیلرک پاکلاش نقل .
ایتمه لری ، یاخود امی درویشلرک اوقورکن تحریف ایلمه لری یوزندن هر حالده آرز جوق
تغیراته اوغرامشدر . چونکه بوندن صوکر اکی بندلری اوقومق ، معنا چیقارمق قابل
اولمادی : وزنلری بوزوق ، معناسی موضوعه یانانچی ایدی .

§ هر طریقتک کندبسنه مخصوص بر طاقم اسول و آدابی ، آیین و ارکان تلقینی
واردر . بو جهته هر طریقت ایچون ر ادیات تشکل ایتمشدر ، دییه بیلیم . بوتون بو
دخی شعرلری تدقیق ایده رکن شاعراک هاسکی طریقت تأثیری آلتنده قالدیغنی کوزا وکنده
بولوندیرمق ایجاب ایدر . بو صورنه آناطولیده یاشامش مذهبلی ، طریقتلری میدان
چیقارمق ممکن اولور .

[1] « موتوا قبل ان تموتوا » حدیثنه نلیعدر .

دوریه

6 — دوریه ؛ فلسفه صوفیه ده کی « صدور و تجلی » نظریه سی موجب نه طالم مادی اولان شو دنیا به دوشه ن بر موجود ؛ ابتدا جاده صوکر ا نبات ، صوکر ا حیوان ، صوکر ا انسان شکلرنده تجلی و نهایت « انسان کامل » شکلنه انقلاب ایدهر ؛ حقه و اصل اولور . یعنی « قوس عروج » نظریه سنه کوره یینه اصلنه ، « وجود مطلق » . رجوع ایدهر . یا خود وجود مطلقدن عناصر طالنه اینهر که « قوس نزول » دینیر . ایشته « مبدأ و معاد » دن باحث بو حرکت « دور » ، بوکا دائر بازیلان شعرلره « دوریه » دیرلر .

اخطار : (دور) نظریه سنک لایقوله آ کلاشیلما سی « وحدت وجود » فلسفه سیله اشتغاله متوقفدر . عکسی تقدیرده بونلردن بر معنا آ کلامق پک ممکن اولمادینی کی تصوفک خوقنه وارمایانلرک خوشنه کیتمه مسی ده پک طبعیدر .

(دوریه) لره داها زیاده (بکتاشی) شاعرلرینک اثرلری میاننده تصادف اولونور ؛ دیگر شاعرلر (رجوع و نزول) دن سطحی بحث ایدرلر .

شو (دوریه) بر (قوس عروج) ی تصویر ایدهر - که اون طوقوز بندینی حذف ایتم :

آق سوت ایکن فزیل قاته قاریشوب
أمر حقه جوشوب جولانه کلدیم .
ماء جاری کی آقوب ، یاریشوب
قطره ناچیزدن عمامه کلدیم .

طوقوز آی ، اون کون بطن مادرده
قدرتدن کوزیمه چکیلدی پرده ؛
وقتم تمام اولوب آخری پرده
چیقوب تن طوشندن جهان کلدیم .

حقیقت (می) ندن نوش ایدوب قانوب
جان کوزلرم اوغفلتدن اویانوب
قدرتدن هر دورلو رنکه بویانوب
بوعالم نقش و آلوانه کلدیم .

بر ذره می ، آفتابمدن دورم ؛
عشقه مسرورم ، قلبی بر نورم ،

تا ازلدن ذوق (سیر) • مجبورم
سیر سلوک ایدوب سیرانه کلدیم .

أل طوتوب طریقت راهنه کیردم ،
چوق اولیالره خدمتله ویردم ؛
صدق و خلوص ایله بن حقه ایردم
بوجهانه کشف برهانه کلدیم .

(آر) دن آل آلمسم ، بن ده برأرم !
راه حقیقته اهل هنرم ؛
حقدن کلدیم ، پینه حقه کیده رم ،
همان بومثانه مهمانه کلدیم .

طفن اجمجد خوانم روز « آلت » دن ،
هدایت ایریشوب فیض قدرندن
حکمتله اوقویوب علم حکمتدن
اول مکتب سرعرفانه کلدیم .

عشقه اکنیمه ییچدم کفتم
طولایوب بوینومه طاقدم رسم
واردور اصلیم (منصور) دن نیم
آصیلغه دار دیوانه کلدیم .

آ کلادم اصلی ، بیلدم کنیدی
أرنلردن آلدیم نصح و بندیدی ،
یبرلردن قوشاندیم کر بندیدی
سرد شهباز اولوب میدانه کلدیم .

دین محمدی اجرا قیلمايه
امام - حسین انتقامن آلمايه
اول یزید قومه قیلج چالمايه
براولوب (مهدی) له بریانه کلدیم .

منکرله بئنك ابله دم بونجه دم
چکدم آلرنده چوق رنج و آلم
تولدیرسه بنی منکرله نه غم !
بن (حسین) عشقنه غربانه کلدیم .

نیچه قهرمانانی ایدرب میدانده
 قویما یوب انتقام آلدیم دوشمانده
 سویله نوب شهرتم ، شاتم جهانده
 سوروب چوق دملر بودورانه کلدیم .

کلوب اختیارلقی دوشدی سریمه
 اوطوروب قالدماز اولدم یریمه
 لرزه اینوب بوتون هر برلریمه
 برخالف وقت وزمانه کلدیم .

کلوب اول عزرائیل آلدی جانمی
 برنیچه ده دوکدی یوز بیک قامی
 کسدی نفسی ، هپ درمانمی
 ابواه ، بن اول موت خزانه کلدیم .

هریان ، بریان ایدوب بی صویدیلر
 نازک تنم تنه شورده یودیلر
 آلوب کیدوب قبرستانه قوبیدیلر
 حیف ، بن اوسس سیز ویرانه کلدیم .

کوشمه برصد اکلدی هتی ،
 کوردیم که برمک ، سویله عربی ،
 تیزه در برلری خشم و غضبی
 خوفله غفلتدن اویانه کلدیم .

کلدی برخشمه اول عرب ملک
 دیدی بکا اول دم : « دینک ویک ؟ »
 « آمان ، یاعمد ، نبی ! » دییه رک
 کچدم اوسوالی ، آساء کلدیم .

نیچه بیک ییل یاندم تراب ایجره ، ییل
 بویله آسر ایلشمش اورب جلیل
 چالینوب نیچه برصور اسرافیل
 اویانوب قبرمدن بن چانه کلدیم .
 کوردیم اول دم مرده لر هپ دیریش
 جله عالم عرصاته ده دیریش

باقدم که ترازى ، میزان قوریش
باش آجیق یاریشوب میزانه کلدِم .

ایکی ملک یاقمه آل صالدیلر
چکوب بنی میزان اوزره آلدیلر
بوقول (مغفور) دیوب ندا قیلدیلر
شکر ایدوب بن شاد و خندانه کلدِم .

دیدیلر اول وقت بکا « قَم ، تعال ! »
کوسته ردیلر برخوش مکان و محل ؛
نقشی کوزهل ، یاقوت ، لعل ، یشیل ، آل
شکر بن جنت رضوانه کلدِم .

سیر ایتدم او کوزهل کلزاری برآن
دیدیلر یتیشیر بوقادار سیران !
کتیردیلر بنی اولدم اورادن
پینه بر عجایب مکانه کلدِم .

او مکاندن رآز کلدِم بری به
راست کلدِم آنده اولوچری به
دیدیلر : بکا ، کل کیر! ایچری به
عقلر مات ایدمن دربانه کلدِم .

عقل و فکر و نفس کیردم ایچری
کوردم آنده واردرد دبو و پری
قورقوب عقلم آلدی ، اولدم سرسری
حیف بر بلالی زندانه کلدِم .

آدم یوقدر کیمدن آلام خبری
آنده واران چیقماز دیرل اکثری
اوصول دوندم اول محلدن بن کرى
چیقوب اول افلاک دورانه کلدِم

افلاکدن نجمومه واروب قاریشدم
نجومدن عناصر بحرینه دوشدم
هان اولدم جاماته اولاشدم
اول حکمت سرینی سیرانه کلدِم .

كورك بنی نهردن كلوب كيتشم
 جاداتدن نباتاته يهشم
 ير يوزنده يشيل يشيل يتشم
 سفيل دوشوب بطن حيوانه كلدم .

صفات حيوانه دوشدی منزلم
 آغزم مهرلهندی سويله مهز ديلم
 دیدم : یارب ! بنم نیجه اولور حالم ؟
 زار و فغان ایدوب آغزانه کلدم .

صفات حیوانده کزدم بر آیام
 کچوب منزلم اولونجه تمام
 بیلدم اصلم (آدم) علیه السلام
 احسن صورته جهانه کلدم .

چوق سیردور ایدوب کلدم بن ای جان
 بیلدم جهان یینه اولکی جهان
 بوند اونه سنی اتمه زم بیان
 بو سری صاقلایوب پنهانه کلدم

دورت کتایده یوقدر بو علم ، اینان
 « علم دوریه » در بو ، بر سرکان
 بولوب بر مرشد کامل و عرفان
 اوقویوب بودرسی عیانه کلدم

هغو ایله کناهم غفار الذنوب
 ستر ایله عیوب ستار المیوب
 بو (حسنی) جرمی بیلوب ، اوتانسون
 یاری ! رحمت و غفرانه کلدم .

§ شو دوریه ده « قوس نزول » ی تصویر ایتکده در وبکناشیلرجه پک مشهوردر

« کاف و نون » خطاب اظهاری اولمادن
 بز اول کائناتک ابتدایی بز .
 کیمسه لر واصل دیدار اولمادن
 اول « قاب قوسین » ک « اودانا » می بز .

بوق ایکن آدمله حوا طالده
حق ایله حق ایدک سر مېهمده ،
برکیجه جک مهمان قالدق سریده ،
حضرت عیسائک توز باباسی بڑ !

بڑه پدر دیدی طفل مسیحا ،
« رب ارنی » دییه چاغیردی موسا ،
« لن ترانی » دییه بڑ ایدک آکا
بڑ طور سینائک تجلاسی بڑ .

« کنت کنز » سرینک اولدق آکاهی
عین الینین کوردک جال اللهی
ای خواجه بڑده در سر السهی
بڑ حاجی خنکارک ققراسی بڑ .

زاهدا شامز « انافتحننا »
(خرائی) کتیری سرسری صائما ! [1]
برقبلی فرق باران عارفز اما
(پیر یالم سلطان) ک بدلاسی بڑ .

دوریه لرك اُکثریسی « نزول » ی مصوردرد . بوده « صروج » ک پک نازک بر موضوع
اولماسندن ایله ری کلشدر ، صانیرم . اصراح [نوط : 1] ک :

حقیقتده زمان ، مکان بوق ایکن
زمانیز ، مکانیز مکانده ایدم ،
عالمدن ؛ آدمدن نشان بوق ایکن
جبال عدমে برکانه ایدم .

بندیله باشلايان یکریمی آلتی ؛ (شیری) نک :

جهان وار اولادن کتمه عدمه
حق ایله برلکده حقداش ایدم بن .
یاراندی بو ملکی چونکه اودمه
یازدم تصویرنی قشاش ایدم بن !

[1] بعضی جونکرده (ترانی) یازیلیدر .

بندیله باشلايان اون آلتی بندی دوریه‌لری : عاشق توقادلی نوری ، شاهی ، کوونج
آبدال ، غیبی ، شیخ ابراهیم ، قایقوسز آبدال ، زحیمی ، حمیدی بابا ، مفخری ، کدایی...
کبی شاعرلرک کوردیکم دوریه‌لری کوزله و مشهوردر .
دوریه‌لر هر وقت بویله داستان شککنده اوزون اولماز ، قوشمه شککنده اولور .
(نوری) نك شو اثری کبی :

ظهوره کله‌دن وجود آدم
حق بکا بو عشق قبلدی نیلا ،
مرکز آماده خلاق عالم
ایندی وجودیمی مصدر اشیا .

وار اولمازدن اول بوکون و مکان
« کن » اُسرن بویوردی حضرت منان
بودر « کافونون » ک اصلنه برهان :
« کل من علیها فان » و یبق .

(نوری) سر حقه ابریمه‌ز غافل ،
اگر عاقل ایسه ک بو اسراری بیل !
اولونجه مراد حضرت جلیل
ایدهر برآنده بیک مهلقا پیدا !

§ دوریه‌لرک دیگر برنومی ده طریقه دخولی ، « تسلیم و اقرار » ی کوسته‌ریر .
بر نوع (نزول و صعود) ماهیتندهدر . (شاهی) نك شو دوریه‌سی [نوط : 2] بونوعک
کوزله‌لرندن ، بکتاشیلرجه مشهور اولالرددر . (حسی) نك (قوس عروج) ی
ناطق دوریه‌سی بوکا مقابله و نظیره‌در :

فریانلر تیغلانوب ، کلپانک چکیلدی
غفلت او یقوسندن اویانه کلدیم .
دورت قابو سنجاغی آنده دیکیلدی
جان ، باش فدا ایدوب قریانه کلدیم .

اول نه‌شیککنده قویدم باشمی ،
آلدیلر ایجری ، دوکدم یاشمی ،
آرنلر بولنده کور صاواشمی !
عریان ، بریان اولوب میدانه کلدیم .

اول دمدہ اویاندی باطن چراغی ،
 دہرم بونومہ بند ابتدی باغی ،
 اوچر آدیم ایله آتدم آیاغی ؛
 « قوج قربان » دیدیلر ، ایشانه کلدیم !

دورت قابویہ سلام ووروب آلدیلر ،
 پیرم حضورینہ یہدوب کلدیلر ؛
 « آل آلہ ، آل حقہ اواسون ! » دیدیلر ،
 هنوز معصوم اولوب جهانہ کلدیم .

پیرم قولانمہ ایلہدی تلقین
 شاه ولایت اولشم قرین
 مذہبم جعفر صادق المتین
 « الله ، دوست ، ایوانہ ! » پیرانہ کلدیم [۱] .

یوزم یرہ ، یوزم دارہ طوعشم ؛
 (محمد علی) یہ اقرار ویرہشم ؛
 « سقام » شربتن آندہ کورمشم ،
 ایچوب قانہ قانہ مستانہ کلدیم .

یولاز اون ایکی امامہ چیقار
 دہرم (محمد) ، أحمد مختار ،
 سرشدم (علی) در ، صاحب ذوالفقار
 قولکدر (شامیا) دیوانہ کلدیم .

شو دوریہده بو نوعك کوزہ لرننددر :

یاتاردم غفلتہ ، برکروہ پیران
 طوتدیلر دستمی (قاتی ، قاتی !) دیدیلر .
 نہ یاتارسک بویہ ؟ کوزک آج برآن !
 حیرتہ جهانہ باقی ، باقی ! دیدیلر .

صرف ایتمہ هواہ الدہکن واری ،
 فرق ایلہ نہ ایمش یاری ، اشیای ؛

[۱] بعضی جونکرده بومصراع شو صورتده محرردر :
 « هو ! ایوانہ ! » دیوب پیرانہ کلدیم .

أرنلر پیرینه وروب اقراری
شمعه ایمانك یاق ، یاق ! دیدیلر .

أركان قابوسندن ایجری کیردم ،
أرنلر پیرینه بن أقرار ویردم ،
مرادیمی آلام ، مقصوده ایردم ،
(کمر بست اول ، منکوش طاق ، طاق !) دیدیلر .

مصطفی ایکن اسم (مفخر) دیدیلر ،
په نیشدی ساقیلر ، صوندیلر کوثر ،
نوش ابدوب چاغیردم : (یاهلی ، قنبر !)
مست اولوب جمله سی (حق ، حق !) دیدیلر .

چانقیریلی مغزی

[نوط : 1] أسراح : أرضروملیدر . تحصیل اولدقجه آیدر . ساز شاعرلی ایچنده ارنجالاً
قونلی شمر سوبله به نلرک پیشوالزندنذر . طریق نقیبندی به منتقب ایسه ده . آشمازندن ، بکتاشیلکه ده
عجب اولدی آکلاشیلیور . برهشق نتیجه سنده اختیار سیاحت ابتدکی مرویدر . هرکتندی برده
تاهل ایتمک عادت اولدیندن آناتولینک برچوق قصبه لرنده (أسراح اوغلری) نه تصادف ایدیلر .
(1293) سنه سنده (نیکسار) ده وقت ایتمشدر . آشمازی مطبوع ایسه ده نوون شعرلری حاوی
ده کیلدر . مشهور نوقادلی نوری أسراحک چیراقلرندنذر . سلاست ، وضوح ، حسن تبلیغ اعتبارله
نورینک قدرت شاهراهه سی استاندن یوکسکدر . مع هذا نوری :

سه و دیکم حنکه فاشک کیمدر ؟
بندن اوزکه وصفه لایق کیمدر ؟
صورسل عاشق صادق کیمدر ؟
(نوری) واردر (أسراح) چیراقلرندن !

و :

(أسراح) کبی ذاتی ذیشانه نوری ،
خدمت ایتمش اولله سلطانن نوری ،
کلک تملقده دیوانه نوری ،
شایسته قید دقتلر بز !

و :

آچیلدی مرآت قوه قدرت
جال جانانی ایندیروب رؤیت
(أسراح) ده کی فیضی (نوری) تمامت
بکا بخش ایلهدی حضرت مولا !

دیمکله استادینه مربوطیتنی کوستردیکی کبی . امراح ده شاکردی حقنده :

طفل ایکن (امراح) و برمشدم أمك
مرآت مجازن ابله مش کرچک ؛
نه حدك (نوری) یه پسند اتمهك ؟
آنی یوز بیک اهل منا بکندی .

تقدیرنده بولونمشدر . أمراحك ، برقاج سنه أول وفات ابدن (قسطنونیل فریده
خانم) له مشاعرهلری وحقنده :

ای اسمی کبی بهجی آزاده فریده
یوقدر سکا بکزه رهله حوریده ، پریده !

مطلعلی برده قلندریسی وارد .

[نوط : 2] شعرلنده « خطابی ، شاه خطابی » تخلص ابدن شاه اسماعیل صفویك برخلصلنك ده
« شاهی » اولدیفنی بعضی یرلرده کوردیم ، ایشتدم .

شاه اسماعیل ، ایرانده حکومت سورن (صفوی) سلاله سنك برنجی حکمداریدر . آلتنجی
بطلنده بو یوک بابلی (شیخ صلی الدین أبو اسحاق) در . شیخ اسماعیل پدردی شیخ حیدرور .
حیدرک پدردی (جنید) دیاربکر حکمداری (اوزرن حسن) ك همیشه سی (خدیجه بکم) ابله
تاهل اتمش ، بو ازدواجدن (حیدر) طونمشدر . حیدر پدربنك وفاتندن صوکررا اوزون حسنك
همسیره سی (عالم شاه) ابله تاهل ابتد . بو قادیندن شاه اسماعیل 892 ده طوغدی . (906) ده
باباسنك مریدلرنی طویلا یارق صاغه صوله مجومه باشلادی و تبریزی پایتخت انخاذا ابدرك حکمدار
اولدی . آرمندنه نفوذی آزدی ، مملکتی توسع ابتد . شاه اسماعیلک آناطولیده ده نفوذی
آرتیوردی . باووز سلیم بو بو یوک تهلکینی کورمشدی ؛ چونکه شیبیک آناطولینك هر طرفنه
یایلامشدی . بو خصوصده شاهك دینی پروپاگاندازی ، بالخاصه شعرلری ده رین تأثیرل اجرا ایدیوردی .
نغریبدرکه بو زمانده تورک پادشاهی و بو یوک بر شاعر اولان سلطان سلیم شعرلرنی فارسی یازیور
و تورکجه یازما بی برشین یلیوردی ! شاه اسماعیل ایسه تبعه سنك قسماً عجم اولدیفنه اهمیت ورمه بور ،
تورکجه شعرل یازیور و جهانده کی تورکله تورک لسانله خطاب ایدیوردی . نهایت (چالدران)
محاربه سی وقوعه کلدی . شاه اسماعیل ایکی یرندن یارالاندی . (میرزا سلطان علی) نك فدا کارلنی
سایه سنده (خضر) اسمنده برنك آتیه پنهرك قاچه بیلدی [920] . بو حربده زوجه سی أسیر و معهور
تختی اغتنام ایدیلدی .

شاه اسماعیل 930 سنه سنده (38) یاشنده وفات ابتد . نمشی (اودیبل) ده مدفوندر .
24 سنه سلطنت سورمشدر .

شعرلری اولدقجه قوتلی ، هله نغسلری بک تلفیقکاردر [۰] .

[۰] بودوربه دیدیککنز منظومه نك شاه خطابی یه اسنادی خطدر . بو منظومه چوق صوکررا

§ وقتيله قصوفك ووردىكى نشئه ايله يازديغىم (دوره) نى نقل ايدىيورم. بونك ،
مثاللىرى اُسكى توركولره ، ساز وخلق شاعرلرينك شعرلرينه حصر ايدبلهن بر اُترده
بولونماسندهكى غرابى تقدير ايتكله برابر ماضى به منسوب بر نظم اولدينى ايچون خوش
كوريلور ، اميدندهيم :

ملاء اعلادن اولدى هلاين
خطاب « ألت » صوكرا مكانم .
صورت آدمده رب العالمين
« أسما » به آشنا ابتداى لسانم .
(عشق) اولوب سبب ايجاد عالم ،
برآنده رفع اولدى حجاب عدم ،
« كنت كثر » سرى فاش اولدينى دم
مظهرى ايله دى بنى سبحانم .
زبدۀ عالم ، نسخه كبرى ،
مبدأ اشيايم ، صورت حسنى ،
بن اولدم اساس (درۀ بيضا) ،
« نفخت » سربته وارير بيانم !

اتناد ايدىلشدر . بكتاشيلقهكى درون منظومه ذكر اولونان انتساب اصوللى چوق صوكره دن
وضع ايدىلشدر .
شاه خطايى بالطبع كندىسندن چوق صوكره كلن خواجه بكتاش ولى به انتساب ايدمه من و بكتاشى
تكيه سنده بويله اركان كوره من .
(خطايى) نك (شامى) ديه ديكر مخلصى اولدينى معلومز دكىلدر . بو ذات فقراى بكتاشيه دن
بركيمه در . (شامى) مخلصندن مقصوده (شاه ولايته منسوب) ديمك اوله كر كدر .

ولد چى

حاجى بكتاشك حضرت مولانا ايله معاصر و آرازنده ضديت بولوندينى و حاجى بكتاشك
(بابا اسحق) ك خليفهسى اولدينى دوشونولورسه افندى حضرتلرينك « شاه خطايى بالطبع كندىسندن
چوق صوكره كلن خواجه بكتاش ولى به انتساب ايدمه من » مطالعهلى حقيقت تاريخيه اطابق ايتدىكى
كوريلور . چونكه حاجى بكتاش آلتىجى ، شاه اسماعيل طوقوزنجى عصرده باشامشدر . بناء عليه
بو زمانده انتساب اصوللى وضع ايدىلشدى . او حالده بو (شامى) شاه اسماعيل دكىله آزر بايجان
شاعرلندن شيعى (شامى) اولقى ، ياخود باشقاسى اولارق قبول ايدىلك ضروريدر .
قانونى سلطان سلجوك شهمزادهسى بايزيدكده مخلصى (شامى) ابدى .

وجودم (عالم صغری) در ، ابنان ،
باشم عرشدر ، یوزم دیدار رحمان ،
سینه‌م کرسی ، قلبم ریاض رضوان ،
بروج اولاکه کوچوک نشانم !

بدنم قلمه‌در ، روحم حکمدار ،
أعضا رهیم ، قوا خدمتکار ،
برمصر جامم ، هرشی بنده وار ،
مالك خواص کروییانم !

عالمك نقشیدر : افسانه ، ظلال ..
مرآنده جلوه‌گر مثال خیال ،
موجود اولان اودر ، ایلهمم جدال
کندیمی سایه‌سی بیلن انسانم !

ملسکر « لاهلم » دینجه بکا
« انبهم » فرمانی ایلهدی خدا ،
حقمده اولونجه صادر « کرمننا »
شیطانی غروری ایتدی دوشمانم !

چکیلدم باسر حق امتحانه ،
بربوغدای دانه‌سی اولوب بهانه
آندی تقدیر بنی بوخاکدانه ،
کچدی فریاد ایله خیلی زمانم !

نهایت خالقم ایدوب مرحت
(حوا) بی ایلهدی آنیس وحشت ،
(هابل) اولوب اوکدم خون شهادت ،
(ادریس) له سماده کچدی سیرانم !

(نوح) اولدم ، سفینه ایلهدم انشا ،
طالبدم آذر ایله اُسنامه - حاشا ! -
(ابراهیم) له ناره ایدیلدم القا ،
روضه‌عدن اولدی آتشتانم .

(اسماعیل) صورتنده اولوندیم قربان ،
بن اولدم (بمقوب) ك كوزنده کریان ،
(یوسف) اولشدم رفیق زندان ،
(ایوب) اولوب ویردم کفندی درمانم !

(موسی) ایله طورى ایلهدك آباد ،
 « لن ترانی » بكا اولوندى ایراد ؛
 (طالوت) لك جیغنی بن ایتدم بر باد ،
 (یحیی) صورتمده دوکولدی قائم !
 (زکریا) ایله ییغدیلم تئم ،
 حال بوکه (مریم) « نفخ ایدن بن ایم !
 (عیسا) ایله سبا اولدی مسکنم ،
 (أحمد مختار) له آرتدی ایمانم !
 (قرآن) ی انزاله بن اولدم مأمور ،
 (صدق) له اسلامی بن ایتدم مأمور ،
 بندن خارج ده کیل (عمر) له (ذی النور) ،
 (حیدر) له کشف اولدی علم نهانم !
 شهر علمك باب بلندی بن ایم ،
 « یا » دهکی نقطه لك مانندی بن ایم ،
 حقیقت رزمك لوندى بن ایم ،
 باطنی ایمانم ، طبعی کائنم !
 (منصور) له بو بوزدن اولوندم بردار ،
 (جنید) له « مامده ، دیدم ، خداوار ! »
 (بائزید) له شونی ایلهدم تکرار :
 « سبحانی ! نه قادر بو بوکش شانم ! »
 حی وقیوم اودر . ییلدم (طلعتا)
 هرشیده جاریدر بوسر اخفی :
 شاهدیم آیت « تازه آخری »
 بیهوده ده کیلدر ایسته دورانم !

نفس

7 — نفس : بکتابشی تکیه لرنده خصوصی بسترله اوقونان نکته لی ، ظریف ،
 آرزوچو لایهالی و مستهزی شعرلر در . بونلرک تدفیقی بزه آنا طولیده یاشامش و یاشایان
 اعتقادلری ، طریقت تلقینلرینک ایزلرینی کوسته ریر . نفیس نفسلردن برقاج نمونه :

شراب لنددن ایجهن چکر دم
 تا « ألت » بزمندن مستاهل وار ؛

بادۀ عشق نوش ایدن آدم
 کیره دی مسجده میخانلر وار!
 میكدۀ عشقه کیره آیلماز ،
 (وارلق) قوماشی میدانه یایماز ؛
 دنیایی ، طلی ذره به صایماز
 زنجیر غم چکن دیوانلر وار!
 کانتکش اولانک یایی یاصیلور ،
 پهلوان طلمده باصار باصیلور ،
 ارنلر قیلیجی مرشه آصیلور ،
 بومیدانده بونجه سردانلر وار!
 طلی حاضر بیل ، باطن و ظاهر ،
 اولایم درایسه ک بوبولده ماهر ؛
 خرابات اهلنه خور باقه (. . . .)
 دینه به مالک و برانلر وار [4] .

§

«ألت» دن نوش ایدن شراب عشق ،
 مست اولوب بودار عتندن کچر .
 اوقوبوب آ کلایان کتاب عشق
 قلمیم علوم کثرتدن کچر .
 فهم ایدر (عارف باقه) اولانلر ،
 بنده مرشد و درگاه اولانلر
 « من عرف » سرینه آ کاه اولانلر
 سیرت پذیر اولور ، صورتدن کچر .
 (أمرأی) رتبه والا ایستهین ،
 نیله سین لیلایی ؟ مولی ایستهین ،
 حاکم مطلقدن رضا ایستهین
 آرزوی ذوق جنتدن کچر !

§

[4] یوکوزهل شمری بولیده اسکیریمجوه دن استنساخ ایتدم . مترضه ایمنه یازیلاجق کله نک
 شاعره ک مخلمی اولدینی ، شبه سزدر . اصلندن اوقومق ممکن اولمادی ، (شاکر) اولدینی ظن
 ایدیورم .

عشق جره سنی ایچشم ساق !
 نزل ایلمه م آب آنکوره .
 پیر حقیقت اولان ملاق
 منت ایتمز هو اهل غروره !

دل و پروب اولانلر بنده کرار
 جاندن کچر . یاربن ایلمه ز تذکار ،
 ازلدن اولانلر عاشق دیدار
 نیم نکه ایلمه ز جنات و حوره !

عشق و شوق بحرینه اولوب مستغرق
 (مفخری) « أنا الحق ! » دیرمیدی مطلق
 کشف اولونماسهیدی سر « أنا الحق ! »
 عالم قدسیده گوش منصوره ؟

§

« آما ! » سوله بوب ، حق ایمان ایتدک
 ارنلر بزمده لاشکجه سنه .
 باغ محبتده به پیشدک ، یتدک
 بوی آلدق هر کدن چیچکجه سنه .
 سوله سیم کلام صیغماز تفسیره ،
 مثنای (نقطه) مز کلز تقریره ،
 اقرار و یردک ، ایمان ایتدک بر پیره
 اراولدق ، ارایله کر چیچکجه سنه !
 وجود مطلقدر هر برده حیان ،
 کورلر ظن ابدہ دلر دیداری نهان ،
 « الحق اظهر من الشمس » ایکن
 صوفی عناد ایدر آشکجه سنه !
 (مرآت) سوزلرم کیزلی معما ،
 اولی الابصار اولانلره هویدا ،
 آلزیر ، دیلسرز ، بلسرز اما
 کزه رز طالده آرککجه سنه !

قلم جیکلی مرآت

§ صوک سنه لرده مطبوعاتده پک چوق ییکی نفسلر انتشار ایتشدیر . بونلر آراسندم
 نصوف و طریقت تلقینلری بیلمه مک یوزندن (نفس) دینیلمه سی جائز اولمایانلر چوقدر .

بویوک سوزلر

حیاتده تجربه و تفکر اوزدیرینه سویلنمش اویله سوزلره تصادف اولونورکه بونلر اصلنده بزر (حکم) دن عبارتدر . ایکی قسمدر : بویوک سوزلر، ضرب مثلر .

1 — بویوک سوزلر : عالم و شعرلرک سوز آراسنده بالناسه سویله دکلری، یاخود نظمله خلل اولارلق بیراقدقلری حکیمانه سوزلردرکه قائللری قسماً معلومدر . بو سوزلر منظوم و منشور اولور . مدرسه عالمینک « کلام کبار » ، یاخود « حکمیات » دیدکلری بونلردر . منشور اولانلر :

بشیک ... الایان آل ، جهان حکم ایدر !

بیراقدق حقیقت مصادمه افکاردن چیتار !

نامق کمال

منظوم اولانلر :

بیراقدق کجاست - بیر نومولورمی سحرندن ؟

بیراقدق ... طای هیئتدر امتک سی !

بیراقدق ... کویکی تولدیره نه !

بیراقدق ... رکادیرنرکه آننده جهلانک

قهر اولقی ایچون کس کمال و هنر ایلر !

شناسی

بیراقدق ... خاک اولکه خدا مرتبه کی ایلرله عالی ،

تاج سرعالمدر اوکیم خاک قدمدر !

روحی بنفادی

بیراقدق ... آل آلدن اوستوندردن کورکه کجک ،

آته بها اولماز طای اولمايجه

و : طاشیمه صو ایلر دکرمن دونمهز

آ کا برباشلیجه چای اولمايجه !

مرآت

§ باقاز آتش اولماز پروانه سنی !

نوری

§ کندی مقدارن بیلمه زسه کیچی
کل کبی مکانی خار اولور کیده

زخمی

2 - ضرب مثلر : آتالریز ، کون کورمش جدلریز طرفندن بالمناصبه سویله نمش ، سوز آراسنده خلقجه تأیید مدعا ایچون سویله نهمسی عادت اولمش سوزلردر . بوزلری ایلك سویله نلر همان همان مجهولدر . معلوم اولانلری ایسه « الله رحمت ایله سین ، فلانک دیدیکی کبی ... » طرزنده بر مقدمه ایله ضرب ایدیلر ویاواش باواش اسملری مجهولاته قاریشیر . خلق بونلره « بویوک سوزی ، وبالخاصه « آتالر سوزی ، دیرلر ؛ لسان علمده اسمی (امثال) در ؛ (ضروب امثال) ده دینیر .

ضرب مثلره اُسکی منشیلر ، طالمر (حکمت العوام) تعبیرله بر قیمت ویرمشلردر . برملتک حیات اجتماعیه وسویه فکریه سنی ، عادات و عنعناتی ، حتی اُدوار تاریخیه سنی اُک واضح صورتده کوستره جک ضرب مثلری اولدینی دوشونولورسه بوتقدیرک مصیب اولدینی تظاهر ایدمر .

تورکک اجتماعی حیاتی تدقیق ایتمک ایسته یه نهر متببع ایچون اُک سالم رهبر ضرب مثلرلدر . بوجهتله مکمل و تمام بر ضرب مثل مجموعه سی وجوده کتیرمک هر متببع تورک ایچون برفریضه در .

ن ، وقیله بوتون خلق اُدیباتنه ، ماملره ، بیلمه جهلره ، ضرب مثلره دائر برجوق شعیرلر طویلامش و ضرب مثلرلدرن باشلا یارق اوزون بر سلسله حالنده ویکي بر تصنیف داخلنده ازمیرده نشر ایدیلن (خلقه طوغرو) مجموعه سیله نشره باشلامشدم . ازمیرک یونانیلر طرفندن اشغالی اوزره رینه نوظلم تماماً - بوتون اشیا و کتابلرم ایله برابر - ضایع اولمش ، یکیدن طویلا یاییلدک لرم ایسه اُسکی سنی اونوتدیراجق بر میذولیتنه هنوز واراماشدر . ضرب مثلرلره یا منشور ، یا منظوم اولور . منظوم اولانلری ده بر مصراع ، یا خود بر بیت حالنده در وعدد هجاسی اصغری اوج ، اعظمی اون آلتیدر . منشور اولانلر :

بوش طوربا ایله آت طوتولماز !

§ اوزوم اوزومه باقار قارار !
 § قازان ياشنه وارما ، قازاسی بولاشیر !
 منظوم اولانلر ویر مصراع حالنده بولونانلر :
 قیزی دوکمه بن دیزی دوکەر !
 § سیل کیده ، قوی قالیر .
 § هیب ده کیل ، کندی دوشه ن آغلاماز !

ییت حالنده کیلر :

کیمک اوده قیزی وار ،
 بوره کنده صیزی وار !
 § صاقلا سامانی ،
 کلیر زمانی !
 § دونه ر طاشم یوق ،
 اوچار قوشم یوق !

ضرب مثللری تدقیق ایده رکن بونلرک هانکی دورلره ، هانکی محیطلره طائد اولدیغنی کوز اوکنده بولوندیرمق لازمدر . چونکه بر قسمی واردرکه عثمانیلردن اولکی تورکلره ، بر قسمی ایلک عثمانلی دورلرینه ، بر قسمی استانبولک فتحندن صوکرایه طائد اولدیغنی کبی بعضیلری ده بر شهره ، بر قصبه یه طائد اولدیغنی حالدہ نعمم ایتمش ، بر قسمی ایسه هنوز محلی قالشدر . مقصدیمی مثاللره ایضاح ایده ییم :

- 1 — عثمانیلردن اولکی دورلره طائد اولانلر : « آل جنکیز اویونی . »
- 2 — ایلک عثمانیلره طائد بولونانلر : « قاضی قیزی کبی قورو ملی . قازه مانک قویونی ، صوکر ا جیقار اویونی . بکلک ویرمکه ، یکیتلک وورمقله . »
- 3 — استانبولک فتحندن صوکر اکیلر : « اکر ی قاپونک اکر یسی ، محله نک طوغریسی . اورومدن دوست اولماز ، کوپک دریسی پوست اولماز . آتی آلان اسکداری کچدی . »

- 4 — بر مملکته طائد ایکن نعمم ایده نلر : « کچدی بورک بازاری ، سور اشیکی نیکده یه ، کوروندی سیواسک باغلی . بولونماز بروسه قوماشی . »

- 5 — محلی قالش اولانلر : « جاقیری یه بر ساعت مسافده (بویالیجه) اسمنده صوی طوزلی برکوی واردر . کویلیلر چامدن اویولش ، (سهنه ک) دهنیلن صو قابریله شهره

صو آلمایه کلیرلر . ایچی بوش ، شکلی بوبوک اولان بو صو قابندن کنسایه اولارق بوش قفالرده « بویالجه سینه کی ، دینیر .

کذلک چاقیرینک ایلغاز قضاسی مرکزی اولان قوچحصار قصبه سینه اون بش دقیقه مسافده بر (یازی کوی) واردرکه اطرافی برچوق کویلرک تارالاریله محاط اولدینی ایچون حیوانلری یایلم بولاماقده در . بوجته « یازی کویک صیغیری کی طوق کیده ر ، آج کلیر . ، سوزی قصاده مشهوردر .

بوراده یکی برایکی مثال ویره جکم . مقصدم بونلری یایمق ، ضرب مثللرک ناصیل وجوده کلدیکنی آکلاتمق در :

قاین پدریمک اون بش سینه اول وفات ایدن اختیار والدیه سی کوچوک اوغلی نجیب افندی مرحومک اسرافنی تنقید ایدرکن :

عقلی اولور قاتار قاتار ییر ،
هقلسز اولور ساتار ساتار ییر !

سوزخی سویله مشدی . اسیکی برتعیر ایله حدآ (عثمانلی) اولان بو طوق سورلی قادین ، برکونده اوغلرینک تجارتده بحریکسز لکنی تنقید ایچون : « ایلک اینه کاری کیده ر قارنده صوت کتیریر ، بزمکبلرده کیده ر اوت کتیریر . ، دیمشدی .

بو سینه دائرة انتخابیه مده کزهرکن (اورتا) ناحیه سنک « خلفت » قریه سی - که مشهور علی کلاک باباسنک کویدر - اشرافندن چوق ذکی ، ومنور اختیار برتورک اولان حاجی ممش زاده علی افندی رفاقتمزده بولونان ناحیه مدیری عزیز بکه عزیزلک یایمق ایچون : « دعوتسز کلن میندرسز اوطورور ! ، حکمتی صاورومشدی .

بر ذاتده باشقا بریسندن بحث ایدرکن اونک خیره ، شره یارامادیغنی آکلاتمق ایچون : « اجد کی نه نمازده اوقونور ، نه آبدسته ! ، دیمشدی .

بوتون بو مثلر یکیدر . ائمین قئللریده کندیلیدر . برطاقم خودپسندلرک بویله بوبوک روحلی ، یوکهک دوشونجه لی ، امی و فقط تجربه کار ، زماندیده و جدآ یوکهک فطرتده یارادیلش تورکاری قبا صابا کوزمه لرینه رغماً اونلرده کیزله ممش اوپله جوهرلر واردرکه آمرلر ، فرمانلر میدانه حیقاراماز . مکرکه روحلرینه نفوذ ایتک بختیارلنی نصیب اولسون ؛

§ بعضی قیسه جمله‌لی ، معنیدار (وجیزه) لری ده آتار سوزی میانته ادخال موافق اولور . مثلاً : « انسان بر کمی ، عقل یلکنی ، فکر دومنی ، قولان کنیدیکی ، کوره‌یم سنی ، و « آياغکی صیجا ق طوت ، باشیکی سرین ، کولککی فرح طوت ، دوشونمه دهرین! » کبی .

§ بن ، ایسته‌ردم که بوتون « آتار سوزی » فی حاوی بر کلیاته صاحب اولایم و ایسته‌ردم که بولری علمی ، اخلاقی ، اجتماعی نقطه‌لردن ؛ سفاهتی ، اسرافتی ، اقتصادی ، قباداییلنی ، کوزمل خویلری و خلاصه هر خصوصی نظر دفته آلارق مکمل بر تصنیفه تابع طوتمق صورتیله تدقیق و تورکلرک اُدوار تاریخیه‌سنی اَل ابله طوتارجه‌سنه تعقیب ایدیم . نه یازیق ، که وسائلم کبی قدرتمده نقصان !

اخلاقیات

(آتار سوزی) موضوع بحث اولونجه بو میانده اخلاقی شعرلری ده خاطر لایمق لازمدر . بو شعرلر قومک تلقیات اخلاقیه‌سنی کوسته‌رمک اعتباریله شایان تدقیقدر ؛ بناءً علیه بویه برسرنامه آچق ضروریدر .

خلق شعرلری و خلق شاعرلرینک اثرلری آراسنده منحصرأ اخلاق تلقین ایدن شعرلر اولدینی کبی تورکولر ، شعرلر آراسنه سرپشدیریش اولانلری ده وارد و پک چوقدر . نجه ، اخلاقیاتی مانی و تورکولرده آرامق ، بویه لکله خلقلک روحنه نفوذ ایتمک ممکن اولدیقندن تدقیق ایدهرکن اُک زیاده بو خصوصه اعتنا ایدیله‌لیدر . تورکولرده بالخاصه مانیلرده قومک اخلاق تلقیلرینی آرامق ایچون بندلرک صوگ بیتلرینه دقت ایتمه‌لیدر . خلق و ساز شاعرلری هر حالده مختلف تاثیرلر آلتنده قالاچقارندن اثرلرنده کی نصیحتلر ، اخلاق تلقیلری ده بوتائیرله علاقه‌دار اولمق ؛ بناءً علیه قومک اخلاقندن ، اخلاق تلقیسندن اوزاق بولونمق پک طبیعیدر . بعضی مثاللر :

نفسنی بیلیمک انسان ایچون مدار سعادت و اُک بویوک علمدر :

سلطانلق ایسته‌یهن دوجهان ایجره
ابتدا نفسنی بیلیمک منر .

هر ڪلاڪ بر زوالی واردر ؛ مال انسان ايجون ڪوونهلن بر استنادگاه ده ڪيلدر :

قائده ڪال اولسه آردنده زوال
واردر آفته ڪاله ڪوونه !
سنڪله ڪيده ڪج قبره (منخري)
بر طوب بزدر ، غيري ماله ڪوونه !

فئارله دوست اولق جائز ده ڪيلدر :

ڪوتول آدمي صاريه دوشورور
لطف ايدوب حالڪه باقانه دوست اول !

قصري

ڪوزه له محبت ، چير ڪيندن فطرت :

ڪوزه لي حق صافلاسين
چير ڪينه ڪلسين تولوم !
هر ايش پاره ايله ڪوريلور :

ب دلبري سه ووهه
جيسڪ خرجلعي يوق !

تقدير ڪ نظيري ممڪن ده ڪيلدر :

فڪ بيلديڪن ايشلر
ايشته سه ڪ بيڪ طلب ايت !

فرصتدن استفاده لازمدر :

قبر مزي ڪل قيزيل اولور
وقتي ڪلوب ده رهنجه .

قومشويه خيانت ايتمه ليدر :

انسان ميلي ايددر
قاي بر قومشونه ؟

شو بنداڪ برنجي يتي شاعرانه ، ايکنجيسي مملڪتڪ منظره سفالتي ڪوسته رر :

بلبل ايددر ڪله راز
ڪل ايددر بلبله ناز
بوڪون برشهره واردم
آغلايان چوني ، ڪولن آز !

محبوسخانه لر برر مقتدر ، محبوسلرک فراری طبعیدر :

قامه نك قابوسن كبتلر [كلیدلر]
 باغریزی بیدی بتلر ،
 زندانده کی قوچ ییکیتلر
 قاچار سیلاسنه کلیر !

دوشکون برانسانك چالیم صائماسی غرابی موجبدر :

طلاغه کیده ر پشه نیر
 چوروك اودون بوکله نیر ،
 حدیخی بیلمه ز کوپك
 نه یامان بو بوکله نیر ؟ !

شایان دقت پارچه لر :

آلبسه و آت مراتی :

توقات بولی فیرطنه
 چیکن کیه ر صیرتنه
 یوز غروشلق بر طایك
 پینلیرمی صیرتنه !

هرکس اقبال دوستیدر :

کبدیورم ایفته کور
 خیالی دوشده کور
 دوشه نك دوستی اولماز
 هله بر بول دوشده کور !

ییاغچی به قیز ویرمه ملی :

کوپری باشی اسکله
 جینده در تذکره
 بتدن وصیت اولسون
 وارمایکیز هسکره !

فنا یره دوشمك فلاکتدر :

کوپ ایچنده وار رچل
 آبی کون کلیر ، کچهر ،
 کوتو یاره دوشه نك
 آه ایله عمری کچهر !

چیرکین زوج ویا زوجہ آقندر :

یاری کوزمل اولانک عمری صفا ایله بکهر :

یاری چیرکین اولانک کونی جفا ایله بکهر !

ناموس وعشق محافظه :

ایل اوغلی بئم نه م ؟

طاملرده چوریدیرم !

خست فنادر :

أحق اولدر دنیا ایچون غم ییه ،

نه بیایرسک کیم قازانیر ، کیم ییه !

قیزی لایقنه ویرمیلی :

دنکینه مراق ایتمهک

دنکینه وبرک قیزی !

قیز لایقنه ویریلنه زسه هرکس تحقیر ایدر :

دکیز دیی قومالار

یشیل پهلای بوسالار

سه و دیکنه وارمارسه

جمله عالم اوخ چادر !

مقابله سز عشق فلاکتدر :

چینی طاباقده ویشنه

کل قوزوم عشقه دوشمه :

بو عشقک صوکی یوقدر ،

نافله دیله دوشمه !

کوزه لک نسیدر :

کوزمل چیرکین آراتماز

کوککل دوشدیکي برده !

قادینه هرکس مجلوبدر :

بوکون بارادرد بارار

صوفتلر اوقور بازار

سوسلی خانم کورونجه

کورسیده کبلر آزار !

قهرمانلق شعرلری

حماسیات ؛ که (قهرمانلق شعرلری) دیورز ؛ حریده قهرمانلغه ، وطن پرورلکه ،
حمیت وشجاعتی تحریکه حائد شعرلردر . حرب داستانلری اُک کوزهل مثاللریدر . 312
یونان حربی اثناسنده سویله نیلن :

چالینان داوولی دوکونمی صاندک ؟
آل ، یشیل بایراغی کلینی صاندک ؟

و :

اکیل طاغیر ، اکیل اوستوکن آتام :
یکی تعلیم چیتمش ، وازام آلیشام !

کبی تورکولره (صاری زیبک ، کنج عثمان ، کرعلی ، آی غازیلر ، پلونه ، جلالو)
کبی تورکولر ، داستانلر بو نوعه داخلدر [۰] .

1202 سفری حقنده کی (یوسف پاشا) ردیفلی ؛ عبدالمجید زماننده کی برحرب ایچون
(سلبی) نک دوار ، ردیفلی و (شعی) نک 1242 ده سویله دیکی (برابر) ردیفلی حرب
دستانلریله چاقیریلی (بذلی) نک 1293 سفرینی یاشاتان حرب داستانلری مشهوردر .
(مراد رابع) زماننده بغداد سفرینه اشتراک ایدن (کنج عثمان) آدنده کی برقهرمانک
شجاعتنی مصور بر تورکو واردرکه خصوصی بسته ابله اوقونور . بو بسته چاقیریده
بر نوع (زیبک اویونی) مقامنده رقص هوا سیدر . کفته سندن بعضی پارچهلر :

ابتدا بن داده سفر اولانده
آنلادی خندکی کچدی کنج عثمان ؛
وورولدی بایراقدار ، قایدی سنجاغی
أبله بدنه دیکدی کنج عثمان !

[۰] یوقاریده یالکز اسمی یازیلان بو شعرلر بو مهم و مبجل کتابه درج ایدیلله ایدی .
قطویدن احترازا اولوندی ایسه آریجه بیر منتخبات مجموعه سی نشر ایتملی . فقیده بر جوق مهم
اشمار ویررم .

ولد چلبی

افندی حضرتلرینک بو آرزولری یرینه کتیره جک مفصل برمنتخبات وجوده کتیرمک قصورنده ایم .
وعدلرینه شیمیدین تشکرلر ایده رم .

م

قیر آتمک حاضر ایدک ابکیسن
 قهر ایلیم دوشمانلرک هیسن
 صباح نمازنده بغداد قاپیسن
 (الله الله) دیدی ، آجدی کنج عمان !

صباحلابن بغداد قاپوسن آجدی
 ایشیدن دوشمانک ، تدیری شاشدی
 کله قولتوغنده اوج کون صاواشدی
 هم شهید ، هم غازی اولدی کنج عمان !
 سلطان مراد ، دیرکه : کلین کوریم ،
 ناصل قهرمانمش بنده بیلیم ؟
 وزیرلک ایستهرسه اوج طوغ وریم !
 وزیرلر مانندی اولدی کنج عمان !

دستان یوسف پاشا

بادشاهم اولسون قیلیجک کسکین ،
 کورمه دم جهانده وزیرک دنکین ؛
 ایشیقون خنکارم (خرشوا) جنکن
 مولام سلامت وبر ، دیر یوسف پاشا .

عزایه فرمانی ابتدی ظل الله ،
 جله حاضر اولدق فی سییل الله ؛
 طالرلر چاغریشیر « نصرمن الله »
 وورک غازیلرم ، دیر یوسف پاشا .

کل (نمه قیرالی) ایلهمه عناد
 هون حق ایله بولمازسک نجات
 کلن یوسف پاشا ؛ قهرمان صفات
 بودویک غازیلر ، دیر یوسف پاشا .

(خزنده دار) م ایله ، (کدیکیلر) م
 دین اوغریته فدا جان ایلهمرم
 بر غزای اکبر سزدن ایسترم
 کوریم سزلری ، دیر یوسف پاشا .

بکرمی دورت کدیگی ، خزنده دار آغا
 بشیوز ایچ آغاسی ، جمله مصفا
 جوشوبده چاغلارم مثال دریا
 وورک شاهبازلرم ، دیر یوسف پاشا .

آغالرم واردر اؤدر مثالی ،
 هریری زمانک رسم زالی ،
 حاضر اول وقتیکه (نهمه قرالی)
 کلیم اوستوک ، دیر یوسف پاشا !

بشیوز توفسکی ، هم بیک آتلی دهلی
 قهرمان صفتلی آرسلان پوره کلی
 چوغی میزراقلی ، طوقاق توفسکی
 وورک غازیلم ، دیر یوسف پاشا

کله مش جهانیه بویله بر وزیر
 بر آنده آلتون ، بر آلدیه شمشیر
 (نهمه) قیرالنی آیلهمک آسیر
 سزلردن ایسترم ، دیر یوسف پاشا

(بیک ابکی بوز ابکی) به وارینجه سنه
 سنجاغ سعادت کلدی (ویدین) .
 نصرت علمنی دیکلدی (بودین) .
 یاردیم اول خدادن ، دیر یوسف پاشا

فتح اولدی (مهاده) شکر بومده
 نیتیم (طمشوار) ایله (بودیم) .
 یاردیم خدادندر ، فلان نه دیمه ،
 الله ایچین ووروک دیر یوسف پاشا .

سرهسکر پاشایه ایله دی فرمان
 (خرشوا) اوستونه اولدیلر روان
 اوغرینه اولیکز دیدیلر قربان
 حق نیاز ایدنه ، دیر یوسف پاشا
 سرهسکر پاشایی ایدینجه تعین
 اهالی اهدادن اولدیلر امین

هم (ممش پاشا) بی ایلهدی معین
ووروک غازیلرم ، دیر یوسف پاشا .

أول ایچ آغاسی اوهرادی بزدن
دین اوغربنه کجدی جاز ایله سردن
یوسف پاشا ابردی تبدیل کریدن
ووروک شاهبازلرم ، دیر یوسف پاشا .

قلیچلر بازلا یوب طولر آتیلدی
ایکی عسکر بربرینه قاتیلدی ،
(خرشوا) بی دیرسهک بردن آیلندی
شکرلر مولایه ، دیر یوسف پاشا .

یکی چری قوللری آتار توفنکی
کورمه دی جهانده کیمسه بو جنکی
هر بر غازی آلدی چیفته چانکی
غزاکز مبارک . دیر یوسف پاشا .

قورولوب بازارلر ، خلق اولدی شادان
ملککر بو جنکه اولدیلر حیران
جنت بابن آچدی حضرت رضوان
حوریلر منتظر ، دیر یوسف پاشا .

بوزیلوب کفارک تدیری شاشدی
طقان بیک کفار قلیچدن کجدی
چوغی اسیر اولوب ، وافر قاجدی
ووروک غازیلرم ، دیر یوسف پاشا .

بو غزا اولمدر عجب مردانه
أر طوغورماز بویله طوغوران آنه
ضبط اولوندی طوبله نیجه جیخانه
مژده پادشاهه ، دیر یوسف پاشا .

یوسف پاشا سنسک صاحب الامور
تدیرکده یوقدر ذرمجه قصور
غیره الله شیمدی ایلهدی ظهور
شکر ، الحمدلله ، دیر یوسف پاشا

شوكتلى پادشاهم نصر ايله فرمان
چله اهل ايمان اولار خندان
اوقوسونلر (غازى عبدالحميد) خان
اسمك بويله اولسون ، دير يوسف پاشا .

عثمانلى حكومتلك مملكتى اهل ، خاقى انسانك غيرى بر مخلوق تلقى ايتمهسى يوزندن
آناطولى و رانیه دونمش ، خلق ظالم و مرتكب مأمورلرک ظلمندن يزار اولارق چوق
دفعه لر مسلح قیاملرده بولونمشدر . یدی یوز سنه لك عثمانلى تاربخنده وقت وقت ظهوره
كله ن بوقیاملری ترنم ایدن نورکوثره آلاَن تصادف اولونمقده در . بعضاً بر ژاندارمه نك
بر تحصیلدارك ظلمی یورندن طاعنه چفیش ، شقاوته سلوك صورتيله اخذئاره قیام ایتش
اولانلر حقنده تورکولر یاقیلدینی ، کندیسنه ملی برقهرمان نظریله باقیلدینی واقعدر .
ایشته (چللو ، کرعنی ، صاری زیك) و سائره بو نوعنددر . خلق بوکي عزت نفس
صاحی انسانلری حمایه وهرمصادمه مظهر جیقمالرینی تأمین ایتکده درلرکه بو حال تورکک
ظلمه تحمل ایدمه دیکنی کوسته درر . چاقیرینک اُسکی قاپاداییلرندن اولوب اَلیوم بر حیات
بولونان (قاجاچه اوغلی حسن آغا) حقنه بَر جو حوق ایکن بر تورکو یاقیلمشدی .
حسن آغا ، بر توتون قاجاقیدی ایدی . فتنه خلق (رژی) قولجیلرندن یزار اولدینی
ایچون اونک غلبه لری آلدیشایوردی :

قاجا اوغلی حسن برجاهل اوشاق
بلینه قوشامش فیشکدن قوشاق
قولجینی وورماسی قاردن بوموشاق

حسن آغا مصلی ، متواضع ، طور و أخلاق اعتباريله قاپادایي اولدینی ایچوندرکه
خلق اونى برقهرمان تمثالی اولارق طانیشلر و مشهور (قیرآنی) نی اُساطیری بر مخلوق کبی
مدح ایتشلدر .

§ چاقیرینک (اوزبك) اسمنده بر علوی کوی واردر . بو کویدن (حسن چاوش
اوغللرندن 301 تولدی علی اوغلی علی) اسمنده اوقویوب یازما بیلمه یه ن ، فقط ذکی
بر عاشق واردر . بواهی عاشق حرب عمومیده عسکر قاجاقانی ایتش ، کوینک بر طاعنده کی
مغاره ده صاقلانمش ، حیاتی قورتاران بو مغاره نی مدح ایتدیکی کبی صوك جدال ملی به
سهوه سهوه اشتراك ایلهمش . صوك بویوک ظفیری ترنم ایدن بر دستانی واردر ، که
اولدجه کوزلدر :

يونانہ طاش

بڑا سلام ، قبلہ کا مہ یونوس
 دین یولہ فدا ایتدک جانمز
 محمد دیندر زم دینمز
 شکر اولسون وطندن سوردک یونانی ،
 کلی ، کثرتلیجه قیردق یونانی !

دینی یوق کافرلر تحته به طابار [1]
 آککنی بیرکن ایلکی قاپار
 کیتمه ز حق یولہ باطلہ صابار
 شکر اولسون . . .
 کلی ، کثرتلیجه . . .

مال سیندکی قارہ حصار قلمه سین ؟
 لونر دین هدوسی بیلمه ز مولاسن
 یونانیلر بولدی باشی بلاسن
 شکر اولسون . . .

پورہ کاردن چیتماز اولدی آجیمز
 شکر اولسون قورتاردق قارداش ، باجیمز
 شیمدی یونانیلر آلدق اوجیمز
 جیقاردق وطندن سوردک یونانی
 شکر اولسون کثرتلی قیردق یونانی

یونان اوردولری بوزولدی قاپار
 طوتدق اسیرلرین ، قالدیلر ناچار
 حق جو صرددر خیر قاپولر آچار
 شکر اولسون . . .

اسیر اولدی قوماندانی ، پاشاسی
 جولده قالدی جیخانہ سی ، اشیاسی !

[1] طاشق علی به بو (تحتہ) نک نہ دیمک اولدیفنی سوردم؛ (کیرمان) جوان آلدیم. کویرده ایلیکی بوکک ، نه کیرمک ایچون قوللانیلان بربرنه کچمش دورت اوچلی آغاچه کیرمان دیرلر . علی بونکله (خاچ) دیمک ایسته بوردی . ایکنجی دئمہ اوقورکن تحتہ یرنه (کیرمان) دیدی .

هنوز كەلدى ھىمانلىك نەشەسى
شكر اولسون

طوللادق اسيرلر طولديرىق طامە
حوادثلر كېتىدى حەلبە ، شامە
فەرب الەھدندىر دىن اسلامە
شكر اولسون

ھې بوزولدى آلايلىرى ، فرقىسى
مىروت بىلمەزلر ، كافىرلر عاصى
مۆمىنلر قىبول اولدى دىعاسى
شكر اولسون

ھىمانلى اوردوسى قورت كې سالار
كافىرلر اوردوسىن يارى بە بولەر
يومانلر ايشنە دولتلىر كولەر
شكر اولسون

بۇشاھىز ، يونان دوندى قارىغى بە [قارىغە]
يارالىسى مائىل اولدى سارىغى بە
يومانلە طوموزك ھىچ بوق فرقى يا !
آشېردىق طاغلردىن سوردىك يونانى
شكر اولسون كىرتىلى قېردىق يونانى

دېغىز لىمىن سېكىردىكى بەلەشى [1]
چوللرە ساجىلدى يونانلر لىنى
اوكىرەندىكى ھىمانلىدىن كورەشى
چىقاردى

برآز مىرتد تابع اولمش يونانە [2]
اونلر كىندىسە ايتىش كېمەنە ؟
لەنت اولسون حق دېغىندىن دونەنە !
چىقاردى

مىراد طاغى تا ازىمىرە اولالى
بويە حرب اولمادى دنيا طورەلى

[1] سېكىرىمك : سومورمىك ، سومورمىق ؛ تاماماً يىك . [2] مىرادى چىركىس وآبازەلردىر .

سامان طاق باشيکه يونان قيرالی
جيهاردق

کچديکي کوبلری بوتون ياقیيور
وردغون طوموز کبی بره باقیيور
شیمدی کوچی آتیه چکیيور
جیقاردق

آتشله مش کچمش شیرین (عشاق)
طوبلامش کوتورمش آتی ، آششکی
یونان ایش کافرلک آلجانی
جیقاردق

(آلاشهر) دیدیک بوچوک قصبه
او ، یانان ماللری کلهز حساب
دینسزک یابدیی صیغماز مذهبه
چوق شکر وطندن ...

(عصمت پاش) اوردومزک پاشاسی
فرقهله ، آلایلره پاشاسی [یاسا]
ازمیر ولایتی تورکک کوشهسی
شکر اولسون ازمیردن سوردک یونانی
کلی ، کثرتلی قیردق یونانی .

دینسز لهبن دخل ایده رسک (کمال) ی [1]
اونک خلوصی پاک ، بوردرد جالی
قیرار کافرلری آرسلان مثالی

قورتاردی دشمندن بوردی ، وطنی
شکر اولسون کثرتلی قیردی یونانی .

خرج ایتدک وطنه الله واریمز

[1] غازی مصطفی کمال یاسا مضرندری .

(كامل پاش) بزم باش سرداريمز

شهيديك ، غازيلك جددن كاريمز
دونغه يوز يواندن سوردك كافرى
كلى ، كترتليجه قيردق كافرى .

مغرور اولدك توفنككه ، طوپكه
يوقى صاندك عئانليده جيجانه
طوپ آتيلدى قدرندن طوپكه [موجوديكه]
شكر اولسون

دينيز بوشى صاندك ؟ بو آناطولى !
بورانك بكجيى واردر دوت ولى [1]
اللهك آرسلاى حضرت على
چكىدى ذوالفقارى ، سوردك يوناني
كلى ، كترتليجه قيردق يوناني .

نصرت اللهيندر مسلمانلره
يونانلى آرادى اولدى مسخره
هسكرلره شايدان اولدى تذكره
شكر اولسون

(سقىل على) آمرحقندن نه ديلر
قصد ايدييور اسلاملره عددلر
امدادد كاديلر قرقرلر ، يديلر
سكر اولسون وطنندن سوردك يوناني
كلى ، كترتليجه قيردق يوناني .

على بوتون شعرلرينى حافظه سنده طوتار ، ديسكارينى ديزلرينه طاي يارق مطرد برنقمه ،
يكنسقى برادا ايله اوقور . (سقىل) گلشنى قوللانق علوى عاشقارجه حادندر ، كه تواضع
افاده ايدەر ؛ بويوكلر كنديلرينه (فقير) درلر . على نك (قومار ديكن - مكر ديكن)
اسمنده كى كويده برده ميرجى به سويله ديكي اورون هجويه سى واردركه ديكر ده ميرجيلرك
على نك ايشلرينى ترجيحاً كورمه لرينه - بب اولمشدر ؛ اوقادار آغير ، اوقادار تزيهدر . على نك
(اويوز داستاني) هجويه بحثنده كوره جكنر .

[1] على به كوره بو دورت ولى : (حاجى بكتاش ولى ، حاجى بايرام ولى ، شجبان ولى ،
اخى الوان ولى) در .

کوزه‌لله‌مه

عشق و هجرانه هاندشعرلرکه (غرامیات) دینیلن قسمدر. تورکولر، مانیلر قوشمه‌لر،
سماعیلر هپ بو نوعدنر. علوی شاعرلری (غرامیات) مقابلی اولارقی (کوزه‌لله‌مه)
کله‌سنی استعمال ایدیورلر. بو شاعرلردن دیکله‌دیکم بر کوزه‌لله‌مه :

وجودم شهرنجی کبر سیران ايله ،
جیق یوزم اوستونه جهانیه دلبر !
سردن غیری سرمایه یوق الیه
صرمدن زیاده داها، نه دلبر ؟

بونجه عاشق‌لرک عقلن آلمشک ،
آنجه‌سنی [1] بوسودانه صالمشک ،
سن هندستاندن قوماش کلشک
سویله متاهکه بها ، نه دلبر ؟

بونجه عاشق‌لرک سنده در میلی ،
کز دیردک جهانی ، طولاندم خیلی ،
بر شیرین کلشدر ، بردخی لیلی ،
برده‌سن کلشک جهانیه دلبر !

یا قوتدر یاناغک، هلالدر قاشک ،
شکر در دوداغک ، اینجیدر دیشک ،
کزدم شو جهانی یوق ایمش آشیک ،
بولامام حسنکه بهانه دلبر !

قاشق‌لرک لام‌الف ، کوزلرک عین ،
حوری قیزلرنده یوق ایمش طابک [1]
برمک باقی‌شلی جاناندر صوبک ،
کوزلرک بکزه‌بور شهانه دلبر !

بن‌بازرکان اولسم ، سنده برأسیر
یه تری بها که شام ايله مصر

[1] آنجه‌سنی ، هپسی .

[1] طای : یوکک دنکی : آش ، مثل .

يوزبك آتون ورسەم داها نەقصور
ايستە قىمتكە دها نەدەلەر ؟

عاشق دېرلر جالكي كوردەنە ،
(اولاد رسول) دى امير سارانە ؛
شو (سقىل قول امت) نەكدەر دېنە
كولەمدر ، دىيەسك سورانە دلبر !

مشهور (يىكى كوى) لى سلىيانك بر كوزەللەمەسى ، كە بر آزبىكتاشى اعتقادى شاملدردە

كومور كوزلم مەرحت ايت حالىمە
جفا چكەك ايسە بۇدە يەتييور .
عشق آتقى شو سېنەمدە قورلاندى [2]
آم ايتىكجە بورام بورام توتويور .

اوج (نقطە) آلتىكەدە آشكار كوردەم [1]
مدىكەدە سورە (فانجە) اوقوردەم
دلبر آق كوكسوكە سجادە دېردەم ،
دوست قاشلارك محراب ، بكا يەتييور !

(انافتحنالك) تحسېنك كوزەل
سورە (كاف ، ها) و (يس) سك كوزەل
يادكلر اوستنە نېسانك كوزەل
بېلەر صحرادە بايرام ايدىيور .

آيت الكرسى يى اوقور دىنندە ،
نوردن قدح ابلە بادە الندە ،
آسىلەمدە ئولسەم زاتىك تلىندە ؛
سىيە ابرولرك بىك قان ايدىيور .

(سلىيان) م ئول ، آرىلا ايزندن
كون طوغمادان اوج نور طوغار يوزندن
بىك دردلى درمانى بولور سوزندن
جهان اودلبرە يانوب كىدىيور .

[2] قور ، اودون وكومورك ايجە يانارق آتش اولماسى
[1] اوج نقطە (الله ، محمد ، على) در .

تصویر لر

بهاری ، یازی ، قیشی ، حیوانلری ، چیچکلی و خلاصه بر حال ، بر محل و بر وقعه یی
مصور شعرلردر . بونلر قسماً تور کولرده ، مانیلرده و اڤک زیاده دستانلرده بولونور .
بهاری تصویر ایدن عروضله یازیلش (ربیعه) لر جونکله (بهاریه) ، قیشدن باحث
اولانلر (شتائییه) عنوانیله بکهر . بهاری مصور بر قوشمه ایله ایکی عصرلق بر تور کو :

حمدلله اسدی نسیم یلاری ،
کیتدی شتا ، کادی فصل نوهار .
زسر دزک ایله دی جن ، ایلمری
شکوفه مزین اولدی مردیار .

صاری چیکده م اول کادی دنیا به ،
بنفشه باش اکوب طوردی دجابه ،
سحرده بلبلر باشلار نوا به ،
شجرلر ، سمنلر و بردی برک و بار .

خا کدن صوبوریدی هر بردرخته ،
سنبل صاچاقلاندی ، غرق اولدی رخ به ،
خسرو کل یکدی ، اوطوردی نخته ،
اسکوملی غنچه لر هر سن تاجدار !

شدت شتادن چوق چکدک زاری ،
هله بمحمدالله قورتاردی باری ،
ای (دردلی) مدح ایله فصل بهاری :
جهانه بر زینت و بردی کردکار .

§

بهارک ایامی کادی :
مور منکشه بوینون اکدی ،
یاسمین آق ساده کیدی ،
کوزهل کل بزم اویماغه !

یعیل طونلر آبدی باغلر ،
کل ایله سوسله ندی طاغلر ،

بلبل فریاد ایدوب آغلار ،
کوزهل کل بزم اویماغه !

سوسنک خنچری بلده ،
لاله‌ک وار طاقی دیلده ،
زربنک قدسی الده ،
کوزهل کل بزم اویماغه !

قراغیللر ابتدی طفیان ،
سنیز اولدی باغریمز قان ،
سنبک حالی پریشان ،
کوزهل کل بزم اویماغه !

حکایه

بر وقمینی ، بر منقبه‌یی نظماً افاده ایدن اُرلردر . خلق آراسنده پک‌چوق نوعلری اوقونمقده‌در . (سیرت‌نجی ، مولد ، احمدیه) منظوم ؛ (سید بطلان فازی ، حمزه‌نامه) منشور ؛ (شاه اسماعیل ، کرم ، طاشق غریب ، طاهر ایله زهرا) نیم منشور و منظوم اُرلردر . داستانلرده بو نوعه داخل اولور خلق وبالخاصه قادینلر محیل برطاقم حکایه‌لر نقل ایده‌رلرکه بوکا آناطولیده (مثل) ، استانبولده و تحصیل کوره‌نلر آراسنده (ماصال) دیرلر . آذربایجان تورک‌لری ماصللره (ناقل) دییورلر ، که (نقل) دییمکدر. کرک (مثل) ، کرک (نقل) تسمیه اعتباریله موافق و عربجه‌ده کی اصلنه مطابقدر .

مدحیه

ساز شاعرلرنجه (فصل) آراسنده حاضر بولونانلردن بعضیلرینی مدح ایده‌رک یاره قویارمق طادتدی . عروض شاعرلرینک‌ده (جائزه) آلمق ایچون قصیده یازدقلری ، اومدقلری احسانی کورمه‌یجه قصیده‌ده کی مدوحک اسمنی ده کیشدیره‌رک باشقاسنه قدیم ایتدک‌لری مشهوردر .

شاعر (دردلی) نک حایمانا بکلرندن (عالیشان بک) حقنده برچوق مدحیه بیتلری ، شعرلری واردر : بو شعرلر کوردیکی لطفک اُداى شکرانیدر .

مدحیه‌لر عروض شاعرلرینک (قصیده) لرینه تقابل ایده‌رسده (کریم‌زکاه ، نسیب ،

تاج ، تغزل ، فخریه ، دعا) کبی رنلری حاوی بولونماز ؛ ساده بر مدحدن عبارتدر .
ساز شاعرلری جناب حق و پیغمبردن باشقا هرکس حقنده یازیلان شعرلره (مدحیه)
نامنی ویررلر ، جونکلره بونامله کچر .

مدحیهلرک برنوعی ده طریقت اربابی شاعرلر طرفندن (پیر) حقنده سویله نمش نطقلر ،
نفسلردر . هر طریقتک پیری حقنده پک جوق مدحیهلر یازیلشددر . بونلر قسماً بسترلی
اولوب درکاهلرده اوقونور . شو شعرلرده بو نوعنددر :

جمع اولوب ارنلر یرلی برینه ،
اَرلر (یا محمد علی !) چاغیریر !
مرشدینک آگاه اولور سرینه ،
پیرلر (یا محمد علی !) چاغیریر .

بومیدانه نیجه عاشق دیریلیر ،
اَرلرک یول ، اَرکانی دینیلیر ؛
(محمد علی) نک قدری بیلینیر ،
دیگر (یا محمد علی !) چاغیریر .

پیرمک چوره سی باغچهلر ، باغلر ،
(قیزیل ده لی صوبی) موج اوروب چاغلار ؛
چار اُطرافنده (هو) ، چ نیجه طاغلر
چوللر (یا محمد علی !) چاغیریر !

(سید علی سلطان) اَرلر آتاسی ،
باطناً احاطه ایلهمش ناسی ؛
(چار علامت) ابله (قدوم) ک طاسی
کورولر (یا محمد علی !) چاغیریر .

کوکلر برله نوب آجیلیر میدان ،
هپ یرلی یرنده بونجه عاشقان ؛
اَرلر مجلسی باغ ایله بوستان ،
کلر (یا محمد علی !) چاغیریر .

اَرلر جمع اولوب (تکفور طاغی) نده
جمله اوچلر ، فرقلر ، بدیلر آنده

قېزىل دەلى صوبى آقوب جوشانده
چاغلار (يا محمد علی!) چاغیر بر!

أرنلرک کوزهل یولی، أرنکافی،
یوز سوروب (حدی) اولاه مهمانی،
بیلده برکنز کلیر یایلا - بیرانی،
طاغلر (یا محمد علی) چاغیر بر.

حمدی بابا

مرثیه - آغیت

حضرت (حسین) ک کربلاده شهادتی مصور شعرلره (مرثیه) نامی وریلیر. هروض شاعرلری کبی ساز وخلق شاعرلری ده دیوانلرینک مقدمه سنده هر حالده - (الهی مناجات، نعت و توحید) دن صوکر - بر مرثیه بولوندی ریرلر؛ اسمی (مرثیه) در و اکثریا هر و ضله یازیلیر.

کنج بر قیزک وفاته، مرد برده لیقانی نک، بویوک بر شخصک ضیاعنه آغلان شعرلره خلق (آغیت - آغی) دیرلر؛ بوقیل شعرلره أسکی تورکجه ده (صاغو) دینیردی [*]. آذربایجان تورکلرنجه بر ثولوم وقوعنده یدی کون ماتم طوتمق و قرقنجی کونه قادار هر پنجشنبه کونی قادینلر طویلانارق آغلامق طاددر. بویله ماتم جمعیتلری اداره ایدهن، یعنی آجیل تورکولر سویله یهرک خلق آغلانان متخصص قادینلره - عربلرک (نواحه)، عجملرک (نوحه کر) ی مقابلی اولق اوزره - (آغیتجی) و او قونان مرثیه یه ده (آغی) دیرلر.

قائلی مجهول اولان و پک أسکی بر مجموعه ده کوردیکم (کربلا) حادثه سنی مصور اولان شومنظومه صمیمی بر (مرثیه) در:

رسول الله ایدر: نه دردلر چکدی.
کربلا ده شهید اولان حسین!

[*] بویوک آسیاده بو (آغیت) ک تعبیری (صاغو) در. (صاغو صاغق) سوزی (مرثیه سویله مک) هاره سنک مقابلدر. آنا طولیده بیک تاریخنه قادار بو (صاغی صاغق) قوللانلمشده (شیخی) و سائره نک اشعارنده کورولور.

ولد حسین

بۆيۈك قهرىندىن نەقارلار دوكدى ؟
ايكى كوزم نوردى ، امام - حسين !

أقربا ، اولادى يىتمش اوج نقر ،
آخرت ملكينه ايتديلر سفر ،
دنياده بولمادى دشمانه ظفر ،
ايكى كوزم نوردى ، امام - حسين !

يىتمش يىك خوارج بربر اولاشدى ،
هاشميلر ايرماقلر كچي جوشدى ،
قانلر ايرماق اولرب طوبراغه دوشدى ،
كربلاده شهيد اولان حسين !

كربلا نك صوبي چاغلايوب آقار ،
صوسزلر ايراقدن (صو) ديووب باقار ،
حرارتدن چيكرچيكنى باقار
ايكى كوزم نوردى ، امام - حسين !

ياره جوغالديقه آرناردى دردى ،
بۆيۈك اوقلرى جسمنى دىلدى ،
صوصوجاغز ، صوصوجاغز جان وردى
ايكى كورم نوردى ، امام - حسين !

منكر ايله حق باطلدن سەجدى ،
بو فنا دنيانك ذوقدن كچدى ،
يدى كونده نهر ايجيم صو ايجدى
كربلاده شهيد اولان حسين !

خلق شاعرلاردن (خرابى) بانانك آشاغيدەكى مرثيەسى ، كه (سيبليجى) نامى ويريلەن
اوموزندە ساختياندن برصوقيرباسى ، آرقاسندە ساختياندن جاك و شالوار ، باشندە بياض
فس ، اوزەرنندە آبانى ، ألدندە يازىلى صارى طاسلر اولدېنى حالده حسينك ، كربلا
شهيدلرينك روحي ايجون ، صو طاغيتان جرارلر طرفندن اوقونوردى :

ايمەبوب شاه يامېردن حيا ، -قدن حذر
كوفەدە اول بىوقار نقض عهد ايتمش مكر ،
قرۃالعين رسولى ايله مشلر درېدر ،

وار ایسه کل خاطر شاه رسول الله اکر :
 ای صبا وار کربلا دشتندن ایله برکذر ،
 ویر بزه لطفاً حسین ابن علیدن بر خبر !

تشنکانه قیل نظر بر قطره صو بولشمیدر ؟
 کلمندار احمد مختاری کور بولشمیدر ؟
 کربلا طوبراغی آل قانلر ایله طولشمیدر ؟
 اول حسین کربلائی باقی شهید اولشمیدر ؟
 ای صبا وار کربلا دشتندن ایله برکذر ،
 ویر بزه لطفاً حسین ابن علیدن بر خبر !

قیردیلمی کلبن شاه نبی تک دالنی ،
 کسدیلمی اول علی المرتضی تک بالنی ،
 هیچ صوران واری غریبانک عجب احوالی ؟
 ایله تحقیق خاندان اهل بیتک حالی !
 ای صبا وار ، کربلا دشتندن ایله برکذر ،
 ویر بزه لطفاً حسین ابن علی دن بر خبر !

کل بقیملر حالته رحم ایت خدائک عشقنه ،
 صادق الوعدالامین اول مصطفی تک عشقنه ،
 فانح خیبر علی المرتضی تک عشقنه ،
 کافه ازواح مرسل ، انبیائک عشقنه
 ای صبا وار ، کربلا دشتندن ایله برکذر ،
 ویر بزه لطفاً حسین ابن علیدن بر خبر !

حضرت (عباس) شهید اولمش ایده لر جستجو ،
 قوم میان اوردوگاه شاهه ایتمشی غلو ؟
 ضبط ایله المشمیدر نهر فرانی اول عدو ؟
 ویردیلمی باقی بیتانه عجب برقطره صو ؟
 ای صبا وار ، کربلا دشتندن ایله برکذر ،
 ویر بزه لطفاً حسین ابن علی دن بر خبر !

ظلمله سد اولدیلمی راه شهید کربلا ،
 چیقیدیلمی أفلاکه دک آه شهید کربلا ،
 کور ، زواله ایردیلمی ماه شهید کربلا ،
 قان ایله آلوده می شاه شهید کربلا ؟

أى صبا وار . كرىلا دشتندن ابله برگذر ،
وېر بزه لطفاً حسين ابن عليدن برخېر !

برخېر يوقى (خرابى) شاهدن حسرتده بږ ؟
آغلایوب شام وسحرگاه دوزخ فرتمده بږ ،
خاطرناشادى پرخوږ ، دم وسلتمده بږ ،
بر خرابږ ، ماتم جانسوز ابله محتمده بږ ،

أى صبا وار ، كرىلا دشتندن ابله برگذر ،
وېر بزه لطفاً حسين ابن عليدن برخېر ! [1]

قلعه جك قضا سنك (شيخ شامى) قريه سندن (رضايك) اسمنده برقهрман دوكونده
آت اوزه رنده (جريد) اويناركن باشنه تصادف ايدهن بردكنكه آتدن دوشيور ، بوحادثه
هركىسى متأثر ايدييور . زوجه سى طرفندن ياخود زوجه سى لساندن برتوركو سوله نيبور .
جوجوق ايكن ديكه ديكم بو (آغيت) ك بعضى پارچه لرى :

باطلدين كلييور طاوولك سى ،
آلى يمنلى ، اكدرمش فسى ،
كوتورمه بور بيم بكم نفسى !
آمانك ده ايلر ! بكيه نولدى ؟
وهدمه سيله ده كيل ، جريدون نولدى !

قاره قوبون گلش قوزيسين ايستر ،
بكم اوتامچندن ياره سن كيرلر ،
نولك هي اللهم راوغول كوسته ؟
آمانك ده ايلر ! بكيه نولدى ؟
وهدمه سيله ده كيل ، جريدون نولدى ؟

چوخه ميلتان كه بدى ، يكيي نه زمه دى ،
بودنياده طويا طويا كز مه دى ،
خيانت ايتديلر ، ناصيل سه زمه دى ؟

اوزافدن يالواروب أبر بهاره
ديرم : كل ، شوبله ياصلان بركناره ،
حسپندن خبر وېر قلب زاره
يولك دوشديسه دشت كربلايه !

[1]

آمانكده ايلر ! بكيمة تولدى ؟
 وعده سيله ده كيل ، جربددن تولدى !

أشكال محشده كوردىكمز (بارطين) نهرنده بوغولان بر كلين حقنده كي (آغيت)
 ايله قارصك استيلاسنه دائر سويله نهن توركو بو بووئك كوزهل مثاللرندندر . بايبوردلى ذهني
 [نوط : 1] نك مشهور :

واردم كه يوردندن آياق چوكولاش ،
 ياورو كيتمش ، ايصسز قلمش اوتاغى ،
 جاملر شكست اولمش ، ميلر دو كولمش ،
 ساقيلر مجلسدن چكمش آياغى !

لاله يي ، سنبل ، كللى خار آلمش ،
 سليان تختى سانكى مار آلمش ،
 ذوق وشوق آهلنى غم ، أفكار آلمش ،
 غمه تبديل اولمش الفتك چاغى !

قنى طاغده بولسم بن اول مرالى ،
 قنى چولده سورسم چشى غزالي ،
 ياوروسين ييتيرمش جيلان مثالى
 كزهر چولدن چوله يوقدر طوارغى !

(ذهني) دهر آلدن هر زمان آغلار ،
 واردم كه باغ آغلار ، باغبان آغلار ،
 سنبلر پريشان ، كللر قان آغلار ،
 شيدا بلبل ترك ايدملى بوباغى !

قوشمه سنكده بر استيلا اوزرينه سويله نمش آغيت اولدينى خلق آراسنده شايعدر .
 آغيتلر ، آغلانان شخصك اسمنه اضافله اسم آليرلر .

[نوط : 1] ذهني ، بايبوردلير . پدريتك اسمى هماندر . (1213) سنه سننده طوغمشدر .
 تحصيلي مدرسه ده در . ابتدالري تجارتله اشتغال ايتش ، (1232) سنه سننده استانبوله كلارك بعضى
 وزراتك كاتيبكندره بولونمقدردر . 1245 سنه سننده حجاز ، بده عكا ومصره كيتمش ، 1258 ده هوتنده
 قضا قائممقامى اولمش و 1276 تاريخنده مملكتنه كېده ركن 63 ياشنده طربزون جوارنده (اولاسا)
 قريه سننده وفات ايتمشدر . مدفن بوقريه ده در .

ديوانى 1293 ده طبع ايديش ايسده - مها وزنى سومه بن بر كيسه طرفندن طبع ايديش

اولمالی که - قوشمه‌لری بودیوانده مندرج دکیلدر . کندی ترجمه حالی : کی اولان ذیر . قابوع (سرکدشتنامه ذهنی) اسنده کی اترنده برچوق کیمسه‌لری هجو ایله مشدر . باب: رد اسرافدن عبدالله بکک سرکدشتنی (حکایه غریبه) نامبله یازمشدرکه ، بوترکیب اجمد حسابله (1281) تاریخی کوستیر . ذهنی نك نامنی پاشتان کوردیکمز قوشمه‌سیدر . بوقوشمه استعدادینی کوستیر . قوشمه‌ده کی (چوکولمش = چکیلش ؛ آباق چوکولمش = کیمسه قالمش) ؛ (اوتاغ = بوپوک چادیر . او ، قرناق) ! (آباغ = قدح) ؛ (بیتیرمش = یونورمش ، غالب ایش) دیمکدر . (مرال ، مارال) برنوع آهوه .

هجویه - طاشاما

هجو ؛ علی‌الماده ذم ایتمک ، سوککدر . بویه شعرله (هجویه) دینیر . هجوه نه قادار فنا وقاتلی ایچون مصیبت وخصومتی داعی اولدینی شاعر (نفی) نك طاقبی کوستیریر .

مباش ! دین آزار و مرچ‌خواسی کن
که در طریقت ما غیر ازلین کناسی نیست

دیهن (حافظ شیرازی) به حق ویریلیر .

عروض شاعرلرنجه (جائزه) آلامادقلری مدوحلری ، خصملری ذم وهجو ایتمک داتدی . نفی نك (سهام قضا) سی ، اشرک قطع و شعرلری - بعضیلری غلیظ اولدینی حالده - لذتله اوقونور ؛ یوقسه آغیز طولومسی کفر ایتمک بی ادبلك کاریدر .

تورک شاعرلری آراسنده ایلك هجویه سویه‌یهن (شیخی) در ، که (خرنامه) سی مشهوردر . صوکرالری ذاتی ، نفی ، سروری شهرت آلمشلدردر . ضیا پاشانک ترکیب بندی (طالی پاشا) ایچون سویه‌نمش بر هجو اولدینی کی برمثلنی دها یازمق ممکن اولمایان (ظفرنامه و شرحی) ده یه بوذات ایچون سویه‌نمش ظریف برهجو در .

شاعر (باقی) ادرنه‌یه کیتیش ؛ مملکتی ناصیل بولدینی صوران ادرنه‌لی شاعرله مملکت کوزله ، فقط انسان یوق ؛ ، دیمش . بوندن متأثر اولان شاعرلر باقی‌یه بر سوری هجوله هجوم ایتشلردر . باقی نك رنکی اُسمر ، بورنی اوزون اولدینی ایچون (قارغه) آدینی طاقشلر : بو هجویه‌لردن بر قاجی :

دیدیلر : (ذاتی) به رفاج غماز
(باقی) زاغ اوغورلار سوزیکی ؛
دیدى ، لول بلبل کلزار سخن ؛
بسله قارغه‌ی جیقارسین کوزیکی !

بزمه سیره چیمه قارغه زاده
بلاغت صید کاهنه کیده رکن !
که بز شهباز نظم ایدک ، دخی سن
باباک یاننده قوزغونلق ایده رکن !

§

بیضه زانغی قوسهك طاووس قدسی آلتته ،
جنت خلد برین ایچره آکا ییر ایله سهك ،
میوه جنتله آب کوثر ایله بسله سهك
زاغدر حاصل اولان بیک دورلو تدبیر ایله سهك !

(أشرف) ده زمانی بو یوکلرینک رتبه آلدیجه ناموسلری دوشدیکنی شوصورتله افاده
ایتمشدر :

بر بویوک کوچوک اولور رتبه بالایه قادار
کشیبنک رتبه سی آرتدیجه حجابی آزالیر ،
بو قیاس اوزره کیده رسه درجات ناموس
وار قیاس ایله کروه وززاده نه قالیر ؟

بو هجویه لر نه قادار ظریفدر ؟ لکن (نفی) نک مثلاً کورجی محمد پاشا ایچون
سویله دیکی :

زهی خسران دین و دولت ونک مسلمانی ،
کاوله بر دیو خنتی مالک مهر سلیمانی !

مطلعیله باشلایان و :

بحیم شرطه نجسته دیو دماوندی ،
مطلسم بسته آفسرده بطریق نصرانی ،
دهان وغیب و آئینه نسبت پاکدر قات قات
کس ناباک قعبه ، کیرلوطی ، خایه زانی !

کبی فناسوزلری احتوا ایدن هجویه سی - ناشنیده خیاللری محتوی ده اولسه - چکیلیمه زه
§ اوتنه دبری علوم ظاهره اربابی ایله متصوفلرک ، آچیقجه سی صوفه لرله سربست
دوشو بجه لیلرک بر برینی ذم و هجو ایتمه لری بر حادتر . علما کسوه سنه بورینوب دینی کندی
منفعتلرینه آلت و هر فنانلی ارتکاب ایدن یوازلرله یونلرک مبالا تیز ، دینسز طانیدقلری
طریقت اربابی و یا منور فکر لیلر آراسنده کی بوجادله آلآن دوام ایتمکده در . اُسکی خلق
شاعرلرندن قلمه جکلی (مرآتی) نک شو هجویه سی بو خصومتک برشاهدیدر :

نه‌در زاهد وراى عاشقانه گفـت وگو ، دېر دېر !
 ده‌كېلسك آشنا الله سن هېچ اېله‌مه طېر طېر !
 كلنجه بزم عرفانه زبانه ضبط اولور هرگز ،
 بولورسه‌ك بر سلامت ير آورده‌سك آرقادن خير خير !

بوتون احوال‌كزله قوم لوطى كچدېكز سزلر ،
 كوروونجه تازه محبوبى صېچارسز چاقشيره طير طير !
 وېررسه‌ك برايكى قبه روغن ، ياخود غسل رشوت
 ايده‌رلر حق چون ناحق ، دونه‌ر قتوالرى فير فير !

كروه سوخته‌دن عالم بوتون افساده دوشمشدر ،
 اولر دندر بوخله‌ك هپ قامو چكدكلرى وېر وېر !
 جناب حضرت صاحب شريعت ياورك (مرآت)
 خدا قاضى ، اوشاه نائب اولونجه آكلشير هر سر !

ساز شاعرلىرى (تكلره‌مه) سويله‌ركن بربرلىنى هجو ايده‌رلر . فقط بو هجو دائرة
 تراحتى تجاوز ايتمه‌ز ؛ بالعكس ديكله‌يه‌نلرى تبسمه مجبور وه موضوعه علاقه‌دار ايده‌ر .
 هجوك تام توركه ، مقابلى اولارق چاقيرينك علوى كويلرنده‌كى عاشقلىر (طاشلاما ،
 طاش) كله‌سنى قوللا نيورلر ، كه جدا كوزده‌لر .
 (محفى) نك بكتاشى و علويلر ايچون سويله‌ديكى شو (طاشلاما) شدتلى بر نفرت
 وهيجانك محصوليدر :

ملتك آلاغى ، منكر آخرت
 ديدېكندن دونه‌ز كيسله باشى ؛
 دورت كتابدن خارج ، ييلمه‌م نه ملت
 عقلى ادراك ايتمه‌ز ، ايده‌ر صاواشى ؟

اعمالدر بربرنى يه‌ده‌رلر ،
 روزوشب (يا هلى !) ديبوب كيده‌رلر ؛
 حاشا ! نيلىرى انكار ايده‌رلر
 طافارق كردانه بر (تسليم طاشى) !
 آياق قورى .. آبدست آليشمش ، دېرلر ؛
 بزم نمازيمز قيلنمش ، دېرلر ؛
 اذلر بويولده بولونمش ، دېرلر ؛
 بويله ديونلره دېنمه‌ز بكتاشى !

ایش کلهز آلدن ، کیمهز برکاره ،
 اصلنده ، نسنده کیمهش خاره ،
 ساندیمی کوملکسز طوران مکاره
 بدستانه کلیر ، خفتل بکه نهز !

(قازاق آبدال) سوبلهر بودورلو سوزی ،
 یوغورت ، آبران ایله حل اولمش نوزی .
 کوبدن شهره اینسه برکویلو قیزی
 اینجی ، یاقوت ایستر ، سرچار بکه نهز !

لاابالیانه حرکت ، رندانه سوزلرندن دولانی تکفیرایدیلن چاقیریلی زخی ، همشهریلری
 حقنده :

قجه چاقیریلی ، زخی کدایه
 کیمی رافضی دیر ، کیمی قیزیلباش !
 (قجه) دیمشدر . (دردلی) ده بکپارارلیلر ایچون :
 مسکین بکپازارلی : غریب دردلی به
 کیمی آق کلاه دیر ، کیمی قیزیلباش ! [1]

بقیه السلف ساز شاعرلرندن ألیوم رحیات اولان چاقیرینک ایلغار قضایی مرکزی
 اولان قوچحصار قصبه سندن حاجی اوغلی عاشق (نائی) ده همشهریلری حقنده یکریمی
 سنه اول برهجو سویله مشدرکه ایکی بارچه سی شودر :
 او قوم یزیدک طوندیی ایشلر
 بر فورتن اولدی یوره کیمی بیر چیقماز !
 و :

. قجه قوچحصار [نوط : ۱]
 مایه بوزوق ، أبونی قرق أنبار
 بیک ییل یوسه کراهندن کیر چیقماز !

نائلی : ایری جته لی ، مشکل ، رند ، عیاش ، لطیفه کو ، مسلکندن قدرتلی بر ساز
 شاعریدر . وقتیه جنت کتیرمش ، آزیلی برده لی حالنده تیمارخانه لرده قالمشدر . آراسیرا

[1] بویتنی دقتله او قومایاقلر دردلی بی هپ بکپازارلی ظن ایتمشدر . حتی (رضا توفیق) ده
 بوفکرده بولونمش و بکپازارینک روم ایلنده بولوندی حکمتی ! ده ساوورمشدی !
 [نوط : ۱] (قجه) کله سنک اسانمزده (وفاسز ، دونه ک ، لاقید) معنارینه استعمال
 ایدیلدیکنی مثالر کوسته ریور .

دەلېردىكى ، « قسطنىنى تىجارخانەنىڭ پىلاۋىنى يېمەز سەم اوصلا نىمە يورم ! » دىدىكى تىمروپىر .
 حەقارەتدە ھېچ سۈيىلەدىكى ھەشەرىلەرى اۈنك تەرىپىز وتەرضلەرىنى خوش كۈرۈرلر . دائىما
 اكرام وھامىە بۈيۈكلەكنى كۈستەرىرلر؛ چۈنكى چوق سەۋەرلر .

§ نائىلى نك استادى عاشق (فغانى) نك ھەركۈردىكى كۈزەلە سوز آتقى ، تىجائوز ايتىك
 عادىتى ايتىش . قارادە كىز اۈركلىسندە ، برىمەتاد سىرخوش ايكىن برىكنىجە تىجائوزدە بولۇندىغىندىن
 دوكتىشلر ، نىچىرەدن سۇقاغە آتارق آياغىنى قىرىمىشلر . بۈيۈسۈلە ايلە سۈيىلەدىكى ھېچبەلەرى ،
 قسطنىنى والىسەنى شىكائىتىنامەلەرى مەشھۇردىر .

فغانى : كرمەلدىر . اوزوز بۈيۈلى ، بۈيۈك جىشلى ايتىش . وفاتى ۳۱۶ سەنەسەندەدر .
 حەقىدى يەقۇب اۈندى كرمەدە اۈشراڧەندىندىر . دىۋانى مەتبۇع ايسەدە نائىمەدر . (دىردلى) كېي
 بۈيۈك برىقدىر شاعىرانە صاحى دەكىلدەر . فغانى نك ھېچبەلەرنىڭ زىيادە خەسەسەنى لسان
 و اۈفەلەلە ھېچمەلەرى ، تىجائوزلەرى پىك اۈغىردەر . مىثلا : (اۈفە) اسەندە كرمەدە اۈشراڧەندىن
 بىلە اراسى آچىق ايتىش . بۇدانىك برىكۈزى سەقت اولدىنى اىچۇن فغانى ، كۈزلىرى كۈر
 برىكۈپك ياقالا يارق اۈفەنىڭ ياندىن كىچىرەن كۈپكە اۈكەك آتار ومەتادىا : « كۈر كۈپك ! اۈنى
 بىرسىك طويمانىسك ، بۈنى بىرسىك طويمانىسك . كۈر كۈزىكى طوپراق طوۈرسون ! »
 دىر . بۈوامىشلى تەرضلەرى مەشھۇردىر . فغانى ؛ ھەركۈردىكى كىنەجە اعلان عشق ايتىك
 اعتىيادىندە اولدىنى اىچۇن كىتەدىكى بىلەردىن دىرحال بىلە مەرفىلە بىر حىۋان طوتۇلۇپ
 اوزاقلاشدىرىلدىنى مەشھۇردىر .

§ فغانى نك استادى مەشھۇر (دىردلى) نك لايالىلىكىنى خوش كۈرمەن بولى تاملەرى
 سازى اىچۇن « شىطان اىجادى » دىمىشلر . بۈندىن مەغىر اولان دىردلى ، بولى بىكەرنىڭ
 بىرىك مىجلىسەندە ساز چالارەكن شۈيۈلدە بىر تەكرەلەمە ايلە مەعارىزىنە تىجائوزدە بولۇنمىشدر :

ۋەندىكەن كەلەر تلى ،
 اۈرىكەندىر بۈنك قولى ،
 مى اللەك شاشقىن قولى !
 شىطان بۈنك نەرسەسەندە !

آبەست آلەك ، آلەك دىمەز ،
 نىماز قىلەك قىلەك دىمەز ،
 قاضى كېي حىرام يېمەز !
 شىطان بۈنك نەرسەسەندە !

(قهرمانلق شعرلری) قسمنده (یونانه طاش) عنوانلی بردستانی کوردیکمز عاشق (علی) نك بر (اویوز دستانی) واردرکه جداً لطیفدر . حرب عمومی سنه لرنده تورکیه یی باشند باشه صاران (اویوز) علتندن علی ده قورتولاماش ، نهایت بر (طاشلاما) ایله بومردار خسته لفق یوزینه توکورمشدر . کوره جکمز بوهجویه بزه علی نك مزاح و هجو خصوصنده ناصیل بر استعداد صاحبی اولدیغنی کوسته ریر :

ای آغالر بن ملوتولدم اویوزه ،
 کوندن کونه آتجه باغلار فایضه ،
 ملاجنی بولامادم نه ایسه ،
 جام باندی پیس اویوزك آلندن ؛
 ای آغالر اویوز اولدم قاشیندم ،
 چاره - نی بولامادم ، دوشوندم ،
 کیجه لری جوق قابیه طاشیندم ،
 قورتولامادم پیس اویوزك آلندن ؛
 جیرا یاقدم . اویوزلره باقیندم ،
 چولوقدن چوجوقدن کننیم صاقیندم ،
 هپ تپه مدن چایك صوین دوگوندم ،
 قورتولامادم پیس اویوزك آلندن ؛
 کون آشینجه اویوز ابستر تیاری ،
 قاشیندجه طارسز اویوز تیاری ،
 کنندمه اولماسه چالسه شامازی ،
 جام باندی پیس اویوزك آلندن ؛
 قاشینسهك قاشینسهك تیماره قاعاز ،
 یوریدر سوزینی ، - سوزندن دوغمهز ،
 هر برده بیتور ، اویوز اوتاماز ،
 پریشام پیس اویوزك آلندن ؛
 آقشام اولور ثم [1] چاناغی دیزیلور ،
 قاشینی قاشینی عرم اوزیلور ،
 برکون ده کیل ، بش کون ده کیل بهزیلور ،
 آییجه بهزدم پیس اویوزك آلندن ؛

آقشام اولدی اهل-عالمی یاغلاندی ،
 بربریمز چولوق چوجوق لاغلاندی [1]
 تمام اوج آی اوپوز ابله اكله نك
 قورتولماق پيس اوپوزك ائلدن !

ئمه وردك ائله اولان پارایی ،
 اوپوز ابله بولاماق آرایي ؛
 سيقیلدی كوكلك كوشكي ، سرايی ،
 جانم ياندی پيس اوپوزك ائلدن !

حكم ايتدی ائيه وردی طاباغی ،
 كننج ياشمده بلم بوكدی باياغی ،
 هپ چالیندی ، اوده توكه نك باغی ،
 قورتولماق پيس اوپوزك ائلدن !

چولوق چوجوق اوجاق باشی بکله شدی ،
 ياغلانديجه سردار اوپوز كوكله شدی ؛
 بيله مذك بزه نوردن اكله شدی ،
 جانم ياندی پيس اوپوزك ائلدن !

طوبال ايتدی ، كونده رمه دی ايشيمه ،
 اوپوز اولده يکيت ايسهك قاشيمه !
 سردار اوپوز نه كتيردی باشيمه ؟
 قورتولماق پيس اوپوزك ائلدن !

ياتاغنده ياتيرمادی اراحت ،
 ايشله دی چييانلر ، اولدی جراحت ؛
 سردار اوپوز بزي بولدی نهايت ،
 جانم ياندی پيس اوپوزك ائلدن !

بيله مدم ، چوق قاشيدم ، آزديردم ؛
 آت اوستونده نيجه برلر كزديردم ،
 هر هفته مرهني دوزديردم ،
 قورتولماق پيس اوپوزك ائلدن !

[1] لاغلانمق ، لطيفه ايتمك ، اكله نك .

لنت اولسون پس اويوزك يوزينه !
 ييرتمالي دريكي ، اويسك سوزينه ،
 دنياي مالي هيچ كله بور كوزيكه ،
 جام ياندى پس اويوزك ائندن !

برزمان ده پرهيز ايتدم ، بيمدم ؛
 هيچ كيমে نه : بن اويوزم ، ديمدم !
 هپ چاليندم ، هيچ ده علاج قومادم ،
 قورتولمادم پس اويوزك ائندن !

قاريلرده ياتاغنه قومادي ،
 چولوق چوجوق خاطر بيمز صابمادي ؛
 سردار اويوز بۇده حرمت قومادي ،
 جام ياندى پس اويوزك ائندن !

هركون كېجەلەبن چاتمالي اوجاق ،
 كسكىنلي قيرى سرت ، بزي دوكلجك ؛
 كوچوك هورت بزي اودن قوغاچق !
 جام ياندى پس اويوزك ائندز [1]

آدى اويوز ، بر بوبوچك درد ايمش ،
 ييدى وجودي بر آچ قورد ايمش ؛
 صيچان اوني هر علاجدن مرد ايمش ؛
 هپ قورتاردى پس اويوزك ائندن !

بيلمم قيشدن اولدى ، بيلمم صوئوقدن !
 باشه نه كليرسه بيلمملى حقندن !
 سردار اويوز بزي بولدى هيچ بوقندن ،
 جام ياندى پس اويوزك ائندن !

صورارسه كز زه مريده طوتولدم ،
 باز ، سار آينده سيله آيتلدم ،

[1] على ابكي اوليدر . (كسكىنلي قيز) ديدىكي قلمه جكك (كسكىن) نامى ويريلن (ايتاللى باللى)
 ناحيه سندن ، قيزيل ايرماق كئانده كي بر كويدن اولان زوجا سپدر . قارلرپنه (فلان پرى قيز)
 ديمك آناطوليدە عادتدر .

آيران چيقدى ، ياواش ياواش قورتولدم ،
جانم ياندى پس اويوزك ائندن ! [1]

مردار اويوز كيكردن كييريشير ؛
پوره كده يانقيسى ، سينم طوتوشور ؛
(سڧيل على) اوج آي چكدى ، به تيشير ؛
جانم ياندى پس اويوزك ائندن !

تنظير

برشرك وزن وقافيه سنى ، اسلوب و موضوعنى تقليد ايله مكرر . بويله شعرلره ساز شاعرلرى (نظيره) ديلر ؛ جونككره بونامله كچر . فصل آراسنده بالبداهه (نظيره سويله مك) عادتدر ؛ عكسى تقديرده سويله ميه موفق اولامايان مقلوب صايلير .

مادامكه نظيره برأثرى تقليد ايتكدر ؛ بناء عليه تقليد ايديلهن ائردن يوكسهك اولماسه بيله دوننده اولمامليدر . كرك عروضده ، كرك هجا وزننده سويله نمش نظيره لر آراسنده اصلنه تفوق ايتمش شعرلر نادردير ؛ چونكه تقليد دائما صوتوقلنى موجب اولمقدهدر [2] . چاقيريلي (جنونى) ايله (صبرى) نك شو ايكي قوشمه سى برر نظيره در :

[1] على ديبوركه : « صيچان اوئى اينك ياغى ايله ازوب سورمه لى ، يكرى دورت ساعت طورمالى ديديلر ، يادىم . بوعلاج اويوز بولونان يرلردهكى ياره لرلى اويوب چيقاربيورسه ده تهلمكه ليدر . بن اويله صايبورمكه آيران ايچمك صورتيله قورتولدم » .

[2] شعر وشاعرك انحطاط بولدندن صوكره (نظيره) مسئله سى ده برلافتن عبارت قالدى . يعنى وزن وقافيه بنى تنظير كافي صايلدى . حالوكه (تنظير) ده اك مهم اساس ، تعريف عاليمكزده بولونان ايكي شرطى ده حاوى اولوردى . يعنى (اسلوب) ايله (موضوع) ي تنظير ايلردى . سلفه اساتذه شعرايك بونوع نظائرى پك چوقدر . بوكوز بوقيل نظائر مجموعه لر بنى الدن چيقارديم جهته (خرابات) ده سويله كوزيمه تصادف ايدن نظيره لرلر بر ايكي نمونه عرض ايدمك :
سلمه بويله بيريسنك شعربنه (قارشيلق) سويله ميه بنى (نظيره ، جواب ، تتبع) لفظاريله افاده ايدرلردى . (نظيره) عامدر . وزن وقافيه نك تساويسى كافيدر . (جواب) اسه تنظير ايتديكى شعرك موضوعايرنه كرده ده كوزل سويله مك وياخود بعض بيتده كى بردعوايك عكسنى ادعا واثبات ايله مك صورتيله اولور . (تتبع) كچه سلفه تبعاً شعر انشاد ايتك ديمكسه ده . بانبده تكلف اولديغندن همه حال هريتك مضموى يا تعبير ديكرله افاده ايتك وياخود هكسنى ادعا واثبات صورتيله همه حال سلفنى كچمكه چالشمق شرطدر . هراوج نوهنده ده اقل مافى الباب سلفنه ياقلاشمامشه نظيره سويله بن

بر کيجه وصالک اکرام ايله يوب
 ايده رسک خانه که مهمان کوچوچک !
 آرادم مرادی ، بايرام ايله يوب
 صانيردم جالک کلشان کوچوچک !

ذات او نظيره سنی بيرتالدير . بر ايکی مثاله اکتفا ايده جکم :
 (عاصم مترجم قاموس) :

نيجه بر خدمت مخلوق ايله مخذول اولهلم
 سائل حق اولالم ، نائل مسئول اولهلم
 (سنبلزاده وهي) :

نيجه برخواهش آمال ايله محبول اولهلم
 ترك مطلب ايدهلم ، نائل مأمول اولهلم
 کوروليورکه وهي اصلا کچه مەمش .
 عاصم :

آقالم باینه بيربحر حيت بولهلم
 صله همتنه ماکيبي موصول اولهلم

وهي :

من وماداعيه سن نقش ضمير ايله مە يوب
 صله عاطفت دواته موصول اولهلم
 مصرع ولده کی انانیت نکته سی و ضمير جناسيله برابرینه وهي کچه مەمش .
 عاصم :

بیزده صورت ویرهلم کندیمزه قابل ايسه
 کیرهلم اهل صفا بزمنه مقبول اولهلم

وهي

قابليت اثرين محو ايدهلم قابل ايسه
 بزداخی جاهل مقبل کيبي مقبول اولهلم

وهي زمانده مقبول اولماقک آتجاق نااهلله مبسر اولهيله جيکي صورتنده تنظير ايتديکی دعوائک
 عکسني ادعا ايله مشدر . ايکي سي ده کوزلدر . عاصمک بيتي داهای تر بيدر . هله وهي نک :

داخل بزم کنار اولمق ايچون خارچدن
 کيره رک هر قابويه داخل ومدخول اولهلم
 بيتي مشهور اولان اخلاق سرلفنک آتارندندر .

والهي قديم :

غم زلفکله سیه له بورونسون بورونسون
 سایه وش هشق اری آردنجه سورونسون سورونسون

مرچاندر لبرك ، كلدر بدك ،
 قانتك برفدان ، بك نازك تنك ؛
 آلمش چوره يانك عاشقلمشك
 ابدملر مدحكي آلان كو چوچك ؛

واصف :

اوكل اندام بير آل شاله بورونون بورونون
 اوحى كوكلم كبي آردنجه سورونون بورونون
 كوروليوركه واصف بكمشدر .

واصف :

آلوب آغوشه بوجاغنده اوناك بدنى
 صاران اول سروقدى (واصف) اوكونون بورونون

والهى :

عاقبت چرخنه طوقونمز ايسه سيل سرك
 آسيابى قللك وارون اوكونون بورونون
 واصفك يتي هيچ بر مضمونى حاوى اولمادىني حالده مزين واطيفدر . (والهى) يتي بوتون
 (دكبرمن) مضمونلرله ترين ابتدئى وعلى الخصوص (اوكونون) تور سنى قوللاندىني حالده كرده قالمشدر .
 نهانجى مصطفى چاي :

سمسا كاللك كيم صفحه رخساره ياصدامش
 ايكي هندويه بكنزه دركيم ياتوب كلزاره ياصدامش
 نشاطلى دده دولوى :

نكارك زلف پرتابى رخ كلناره ياصدامش
 صامسين ايكي آزدردر ياتور كلزاره ياصدامش

بالطبع بوكون ايجون كرك هندوكرك آزدرد مضمونلرى بك چيركيندر . فقط طرز قدیمه كوره ايكي بيت ده
 استادانه در . نشاطلى دده منظورنى بحق نظير ايتشدر . نه كچمش ، نه ده كرى قالمش ؛ تام نظيره نك مثاليدر فقط نهجه
 بوده بيرشمري تميرد بركله افاده ايتكدن عبارتدر . كچه يينه قدرته قلعق ايدر ، هريكيديك كارى
 دكيدر . آيحق نظيره منظورك دها رنكبن رشكى اولملايدر وياخود عكسنى اتيان ايله مك صوتيله
 هنر كوسترمه ايدر كه دفتر ادبه فضله بير مضمون ، بيرنكه عاشقانه ، بير حكمت علاوه ايتش اولسون .
 مشهور صائب اسفهانى :

نه احتياج كه ساق وبره شراب سكا
 كه اوز پياله سنى وردى آفتاب سكا

ناثلى قديم :

شرابى ناز كتوردكه نيم خواب سكا
 طوتار ائنده قدح ماه و آفتاب سكا

صائبكى دها لطيف و ملقه برار ناثلى ده نظيره ده موفق و المعدر . بالاده كى مثالركيبي استادانه درلر .

بیلمه زسك قدریكى سن كندی كندك ،
 عالمی بند ایتش زلف كندك
 (جنونی) بولونماز دیدی منندك
 اوكشده یاراتمش سبحان كوچوچك !

نظیره سی

كورونجه عقلی یاغمايه وبردك
 یاندم آتشكه آمان كوچوچك !

صائب :

شرابدن نه عجب اولمسهك اكر سرخوش
 بو طوزلی لبلر ایله نیله سون شراب سكا

نائلی :

هزار پاره دله لبلر كدن ایت ساق
 اكر دوشرسه نمكریزی شراب سكا

(طوزلی لبلر) مضموننده صائب استادك ییتی جوق یوكسه كدر . شرابه طوز دوكونجه سیركه اولور ، سرخوش ایتمز . طوداقلرك اسکی شمرده (نمكین) طوزلولقنه توصیف ایدلدیكى ده واردر . فقط نائلیك شراب ایله مصرع اولدهكی (هزار پاره دل) ی قصد ایتمه سنه امکان وارمیدر ؟ دکیله اولندهكی (شرابه طوز دوكلك) آچیقده قالیور . نظیره ده قافیه مشابیتی ده هروقت شرط دکیل . مضمون واسلوب مشابیتی ده نظیره دن معدوددر . عونى بك :

شرطنجه روزمه دار ، دیرز اول فقیره کیم
 افطار سفره سنده شرابی بولونمايه

یتيله مشهور :

احسنت اول فقیر تحمل بدوشه کیم
 یانه جهان ایچره حصیری بولونمايه

یتینی تنظیم ایله مشدر . نظیره لرك انواعی واردر . ییزم تورك ورنده ده انواعی بولونور ، فقط بویه مختصرانه صیفماز . وقت اولمالی ده (علم قرض الشمر) ه دائر مفصل وحققانه اثر یازمالیدر . سامی :

دودست رهشه دار ایله طولو پیمانه جمع اولماز

سنبلزاده وهی :

بیر الهه زاهدا تسبیحکن پیمانه جمع اولماز

وهی سامی بی کچمشدر .

ولد چلبی

بى ھلاك ايتدى فراق و دردك
سندە در دردیمە درمان كوچوچك !

نولور بوھالە قېلسەك مەرھت ؟
نھمل قالمادی اى كل آفت !
ھورېكى چىكمە بندە يوق طاقت
يوقىدر كوچكسكە ايمان كوچوچك ،

(صبرپاي) ھشەك اېلەدى سرم ،
كل كې رويكە بەنرك شېنم ،
سرفدا بولكە ، جان درېغ ائەم
كسنى ھىدكە قربان كوچوچك !

سزل

مشھور بر شەرك وزن و قافىەسى تەقلىد ايدەرك لطيفە طرزندە سوز سويلامك ،
آچىقجەسى بوش بوغازلق ايتىمكدر . برأرى بويلە مسخرە ايدەرك تەقلىدە (تەزىل) دىنېر .
توركجەسى (زەكلەنەك) دركە (زوزەكلەنەك) لە برابردر . تەزىلك عىروض شەھەرلەندە
أمثالى چوقە . پەك ظەرىفانە يازىلىش اولانلرى لذتە اوقونور . أسكىلەردن (مەركىجى
ھوائى) ، يەكلەردن فاضل احمد ، نھاد وفاروق نافذ بىكلەر كوزەل موفىق اولمشلەردر .
تەموز انقلابى متعاقب چوق تەزىللەر يازىلىشىدر . بومىاندە احمد راسم بك استادىمىزك
يازىدقلىرى و شەكىمدى پەك آرز پارچەسى خاطرلادىغى نىننى ھجا ايلە يازىلىش اولمىق اعتبارەلە
ھەم كوزەل بىرئمال ، ھەمدە بونوعك اۇك زىنكىن بىرئەنە سىدر :

ھو ھو ھو ھو ھو ھو ھو ھو
قاووشورز انشااللہ
ياورومە بىم ماشااللہ
نېننى بىم اوغلمە نېننى !

صارىقىل ، فىلى مېھنلر
طوغروپە بىكزەد فېس قوسلر
پەنە چىقاجقىمىن جا-وسلر
نېننى بىم ياورومە نېننى !

هو هو هو جیجی ماسی
 آورو پا کورمش بک باباسی
 چالیمه باقا نوی قاباسی
 نینتی بزم قوزیمه نینتی !

فرانسه ، بولغار ، آلمانلر
 قالدیراجی باش دالیانلر
 یونانله کیرید غوغاسی وار
 نینتی بزم کله نینتی !

نابی مک :

بردلبره دل و برکه بلاد ، دیمه-سینلر ،
 بر بادیه بی نوش ایت که خطادر ، دیمه-سینلر !
 بردرده آسیر اول که اطبای زمانه
 وابسته تدبیر دوا در ، دیمه-سینلر .
 دوک نقد سرشکک سرکوپینه که یارک
 تامدعیان سکا کدادر ، دیمه-سینلر .
 لخت جکر و ناله کی اظهاره شتاب ایت ،
 تا کیم سکا بی برک و نوادر ، دیمه-سینلر .
 (همدی) کبی آشفته خوبان زمان اول !
 (نابی) سکا تا اهل ریادر ، دیمه-سینلر !

شعریله (راسم) ک بوکا نظیره اولان :

برکاره دوام ایت که هبادر ، دیمه-سینلر ،
 بر بولده بولون کیم او خطادر ، دیمه-سینلر !
 تدبیر امورنده کرک کیم اولوالالباب
 نویسخ زده روز جزادر ، دیمه-سینلر ؟
 بردرده دوش اما که اطبای زمانه
 مستلزم ترتیب دوا در ، دیمه-سینلر !
 کوندن کونه آر تیر الم و درد درونی
 وارسته تقیید رهادر ، دیمه-سینلر !
 نادان اولان آلبت ایره ر انجمنه کارک
 دانالره اما بدلا در ، دیمه-سینلر !
 بوندن ایربلیر بزم بقا ذوقنه (راسم)
 ارباب خرد کون فنادر ، دیمه-سینلر !

شعري مشهور (هوا) نى شوصورتله تهزىل ايتمشدر :
 برچوخه نى كسدير كه عبادر ، ديمه سينلر ،
 برارنى ساردركه قابادر ، ديمه سينلر !
 هرزلفه دهلى كوكلكى بند ايت كه مجانين
 وارسته داروى شفادر ، ديمه سينلر !
 بويلا ! صقلاك آهينى حنا ايله تاكيم
 ائناى زمان سكا بابادر ديمه سينلر !
 اوكره نعه سررك چيلكى كيسهيه هررك
 تاكيم سكا صنعتده بهادر ، ديمه سينلر !
 قشمرلكى ترك ايله (هواى) ريش آغارمش
 تاكيم سكا خاق اهل ربادر ديمه سينلر !

مركب ياپوب ساتدېنى ايچون (مركبچى) اسميله شهرت بولان بوشاعر ، ناي ومعاصلر لرينك
 شعرلر نى تهزىل ايله ديكنندن تاريخ ادبىاتمزدده (هزل كو) لرك برنجيلرندن عد اولونور .

شطحيات

دوداقلرده برتبسم اويانديرمق مقصديله سويله نهن منظومه لردر .

كرداب محنتده قاباندك قالدك
 ورمه دك برياند سس قاره بختم !
 آكلادم غافللك ، وقويه طالديك ،
 دهلى پوراز كي اس قاره بختم !

طلمده برجاندر قورقوماز ايكن ،
 نجه گدن كيسه لر قورتوماز ايكن ،
 آرسلايه ، قابلايه بيرتيلماز ايكن
 ديدبرديك تيلكيه (بس !) قاره بختم !

(دردليا) چيقارى بوياشك اوجى ؟
 شيمدى فرق ايدن بوق آلتونى ، طونجى !
 اول بكنه نغز دم مستى ، پايوچى
 وريدبرديك چاريفه مس قاره بختم !

صوك زمانلرده وفات ايدن طاشق (چيخونى) نك شسو قوشمه سىده كوزهل بر

شطحياتدر [نوط : 1] .

اول آتش پوسکورورکن آغزیمدن
 شیمدیک باموغی یاقماز اولدم ،
 تاب وفر کسیدلی ایکی کوزیمدن
 ایدکی ایکنه یه طاقماز اولدم !
 ایچوب، ایچوب اصلا باقاز ایدم بن ،
 کیمسه نك خاطرین بیقماز ایدم بن ،
 أول میخانه دن چیقماز ایدم بن ،
 نه دندر بوکونلر چاقماز اولدم !
 دیار غربته اکلنوب قالدیم ،
 عرم تلف ایدوب چورویوب قالدیم ،
 قوپ قودی ، قاس قانی قورویوب قالدیم
 (جیحونی) یم . لکن آقاماز اولدم !

شطحیاك برده « شطحات صوفیانه » نوعی واردر، که بعضی مجذوبلرک سوزلری
 تقلیداً یازیلش ، ظاهرده صاحبطن اولونان ، فقط شرح وتحلیلی حالنده معنیدار اولدینی
 آکلاشیلان ائرلردر . (یونس ایمره) نك (محمدالمصری) طرفندن شرح ایدیلن :

جیقمد اریك دالینه آنده ییدم اوزومی ،
 بوستان ایسی قاقیوب دیر : نه بیرك قوزومی ؟

مطلعی شطحاتی مشهوردر . بونوع ائرله بکتاشی شعرلرنده جوق تصادف اولونور .
 بکتاشی شعرلرینک پیری عدا اولونان (فایفوسز آبدال) ك شطحاتی « اهل قال » اولانلرک
 نظرنده کفریاتدن معدوددر . از جمله شو پارچه لری مشهور بر شطحاتندر، که مابعدی
 ظاهر علماسنك خوشنه کیمه ز :

بوجه لردن بوجه کوردم	اربایسك سن قوجا تاگری !
حالم اوقور کلام ایلر ،	سن اوقورسك حیا تاگری !
حاصی قوللر یاراعمشك	وارسین شویله طورسون دیو ،
اونلری قویمش اوراده ،	سن چیتمشك اوجا تاگری !
قیلدن کورپی یاراعمشك ،	کلسین قوللر کسین دیو
هله بز شویله طورالم	یکیت ایسه کج آناگری [۰]

[۰] دوغروسی (کجه تاگری) در . امرک آخیرینه (۰) کتیره کله پایلان بر نوع خطابدر :
 (کج باقالم) دیمکدر .

نه قارا کونلره قالدق کوره بالیمی هله
 کینور اهل کال ایله برابر جهله

قایغوسزك مزارى مصرده در . مصر لیلرجه اسمی (عبدالله مفاروی) در . باشند
قوشلر یووا یاغیش ، اطرافنی قورتلر ، قوشلر آلمش طاش باصاسی بر رسمی وقتیه
کورمشم . ورسم ، کندیسنه (کرامت) اسناد ایدیلدیکنی کوسترمکده ایدی .

آبدال : بو کله لسانمزده بدلا ، آلیق ، أحق و آناتولیده قیافتی پزمرده
کیمسه نره و درویش سیاحلره اطلاق اولونور . بو ایکی وجه استعماله نظر آ وقتیه
(آبدالان) زمره سنک مجذوب شکنده و پزمرده قافتده کوروندکری آکلاشیلیور [*] .

آبدال : « مصالح عبادده تصرف ایچون من عندالله مظهر خلافت اولان ذوات کرامت
اسمیدر . بونلر قرقی شام شریفده و اوتوزی اقطار سائرده اولوق اوزره یتیش نفردن
عبارت اولوب دائما امرخدا ایله معامله ایدرنر و ایچلرندن بری وفات ایتدکه یرینه صلحای
امتدن برنی انتخاب ایلرلر ایش . « ان آبدال امتی لم یدخلوا الجنة بالاعمال بل دخلوها بحمة الله
وسخاوة الانفس و سلامة الصدور و ارحمة للمسلمین » حدیث شریفی ذوات مشارالیه مک
حالی رینی پک کوزل بیلدیریر . « تاریخ و جوغرافیا لغاتی [

بیت مشهورنده کی (کوره) ده بو قیلنددر .

کله ای طوب - تم سینمه طوقونه جم
طاشمی صاندک بورکم قلمه می صاندک بدم

بیت قدیمنده کی (کله) ده بویه در .

وله چلبی

[*] (آبدال) مسئله سی برابره صبغایه حق درجه ده اوزونددر . هر صد دیمز خارچنده در .
بزم نورکجه مزده (آبدال) مد ایله مفرد یرنده قولانیلیر . آلیق ، أحق معنایه دیگر جمی اولان
(بدلا) بوالده کذلک مفرد مقامنده مستعملدر . بیر قسم کوچیه قومده (آبدالر) دیرلر .
عربجه ده الفک فتحیه (آبدال) اولیاءالهدن برقم ذواتدر . کتب صوفیه ده بونک اوزون مبحثی
وار . فقط (قطب ، غوث ، آبدال ، اوتاد) و سائر حقنده کتب احادیثه حدیث کوروله مر .
کذلک (رلی ، اولیاء ، اولیاءالله) تعبیرلری ده قرآن کریم و حدیث شریفده بوکون مشهور اولان
صاحب کرامت ، ریاضیات و مجاهدات و شاهدات اصحابی معنایه دکیلدر . (اهداءالله) مقابل اولاروق
صلحا و متقین و فداکاران دین دیمکدر .

وله چلبی

[نوط : 1] جیحونی : چوررمایدر . علوی اولدی بی شایمدر . بیاض صاقالی ، مشکلی ، بیاض کلاه و آتانی صاریقلی آلتیش بشلک رعاشق اولارق طایفه دم . اون ایکی تلی (چوکور) چالاردی . سی که ردینجی . 18 سنه سنده چاقییه (جالی) اله برابر کلسلر وایاغارلی (نالی) ۱۰ ده آرالینه آلتلردی . بن شمره سراقلی ر مکتبلی ایدم . کیتدم ، حسن قبول کوسته ردی . بعضی یازلیریمی اوقودم ، بکندی و بکا :

— اوغلم ! شاعرلک برنوع یالار سویله مکدر . یالانی اللهده سومهز ، فولده . مادام که شعره موسک وار . طوبیضکی . دوشوبدی کی یاز . زنهرا قومشونک قیزنه کوز قویوده قیزک قاچیندیغنی (آچیلدی !) دییه یازما ! هایدی غمکده (علی) معینک ، دمکده (دملی) رفیقک اولسون ! سوزلرینی سویله دی . سوزلرک هیئی احاطه ایتدم . یالکیز دمده ده لینگ رفیق اولماغنی حالا آ کلابامدم . صافین مقصدی (آبی آرقاداش) اولماغین ؟

ساقاریا عماره بسندن اولادی . ولی معارف مدیری بولونویوردم . (معارف قونفره سی) ایچن وقوع بولان دعوت اوزرینه آنقریه کلشدم . دارالفنون مدرسلرندن اسماعیل حق ، محمد امین بکلره — هنوز مالطه دن عودت ایدن — ضیا کوک آلب مرحوم برکون ملت باغچه سنده برقریه التنده مباحثه ده بولونویورلردی . مجلسلرینه سامع صفیله بنده داخل اولدم . خاطرلادیغمه کوره اجتماعیات مناقشه لری یاییورلردی . برآز سوکره مرحومه برابر قالدق . سوز ناصیله سازشاعرلرینه ، بونلرک ارشاد واضلال خصوصنده کی روللرینه انتقال ایتدی . بن ، مشاهداتی سویله دم ؛ ضیا بک غی تصدیق و مطالعاتیله — سوزلیریمی تأیید ایتدی . نهایت تقریباً شو آرزوی درمیان ایله دی :

— شعر سویله بن کنج لره (طنبور ، چوکور ، باغلاما) کبی ملی سازلری اوکره تلی و کندیلرینی کوی کوی آناطولی ایچلرنده طولاشدیرمالی . بونلرک اوقویا جقلری شعرلری دیکله ین تورک کویلوسی شعورلی بر تورک اولورلر .

احتمال ، بومطالعه بيم فضله حرارتی نسکین ایچون سویله نمشدر ؛ و احتمال ، حقیقی برکوریشک محصولیدر . فقط محققدرکه تورک کویا بسنک ، خلق کتله سنک تهذیب اخلاقی ، حتی اغفال و اضلالی خصوصنده ساز شاعرلری مهم بر عامل اولشلردر . ایشته تاریخ و ایشته یکچیریلر !

بوجسته (سیرانی) نک شو قوشمه طرزیده کی شطحیات ایله نهایت ویرمک ایستهرم :

محبت کونیک اولهم شرابی
یارینی طولدیروب ایچری بيلمم ؟
معمور اولق ایچون کوکل خرابی
بره مبار آله کچهری بيلمم ؟

اولورمی عاشقك چله چكهمه زى ؟
 اولورمی چله نك بو يون بوكه زى ؟
 حلال سوتنه قاتمش حرام يكهمه زى
 كوكل مراد ايتسه سچهرى بيلمهم ؟!

بلبله كل يارار ، دوميه ديكن ،
 معشوقدر عاشقك بو يونى بوكن !
 تارلاسنه حرام تخمى اكن
 حلال محصولى بچهرى بيلمهم ؟!

كيمي موتاسنه كفن بچمه بور ،
 كيمي حلال رزقن ينيوب ايجمه بور ،
 بو (سيرانى) يا ورو سندن يكهمه بور ،
 تا كرى (سيرانى) دن بكهرى بيلمهم ؟

معا

بومملكته كه دن ساز شاعرلرينك اومملكت شاعرلرينه ميدان اوقوما قيبلىندن (معما)
 تعليق ايتهلرلى بر عادتدى . (بومعما آصمق) و (معما اينديرمك) بر جوق مراسمه
 تابعدى . شاعر معماسنى ، صورت حلقى كونلرجه اول بر مظرورف ايچنده قهوه جى به
 تسليم ، اوده چكهمه سنده حفظ ايده ردى . يالكز معمايى ديواره آصارلردى . اينديريله جكى
 كيجه بر غزلدن صوكرا معمايى حل ايده نلر اولوب اولماديغنى نظمله صورار ، جواب
 آلامازسه كنديسى يينه نظمله حل ايده ردى . اكر حل ايده نلر وارسه اصليله قارشىلاشديريلر ،
 نهايت تراكم ايده ن (صاچى) لر مشتركاً تقسيم اولونوردى .
 اكر مملكت شاعرلى طرفندن حل ايدلش ايسه معمايى اينديرمك مملكت ايچنده
 مهم بر حادنه اولارق قارشىلانيردى . هر كس برغرور طوياردى .
 معمارك سرعت حلى ذكارك درجه سنه تابعدر .

معمايى حل ايده ن مملكت شاعرلى شايد سازچالمايى بيلمه زلرسه برچالانى اوطوردوب ،
 فصله اشتراك ايتديريلر ، معمانك حلقى ناطق شعري اوقوتديريلردى .

بعضى مثاللر : (سليمان) اسمى ايچون :

سفينه نك باشى كيرسه ليمان

چيقار اسمى اوشو خكده هيمان

حلی: سفینه نك باشی اولان (س) حرفی (لیمان) کله سنك باشنه کلنجه معما حل اولونور.
(نقطه) ایچون :

أصلنده برهیچدر ، واردن آرتوقدر ؛
سند وار ، بنده وار ، مولاده یوقدر ،
جنتده ، قدرتمده ، خلقتده چوقدر ؛
« اول نم ! » بویوردی شاه ولایت !

معمارلك حلتده ویريله جك جوابلركده معنیدار و موضوعله علاقه دارا و لماسی شرطدر.
یوقاریکی نقطه معما سنك جوابی ده مر حالده (نقطه) ایله و (نقطه) نك معنای تصوفیسی
ایله علاقه دار اولمق لازمدر .

برقاچ عصر اق برحیانه مالك اولدیغنی صانیدیغ شومعمارده شایان دقتدر . برنجیسی
دوداقلرك یكدیكرینه تماسنه و تماس ایتدی ریجی حرفلره هأنددر :

آنا سنده یوق ، بابا سنده وار ؛
قارداشنده یوق ، بابیسنده وار ؛
آنا به ده كهز ، بابا به ده كهز ،
قارداش ده كهز ، بابی به ده كهز ؛
ده كهزه ده كهز ، ده كهزه ده كهز ،
والله ده كهز ، باللهه ده كهز !

ایکنجیسی (نعلین ، پاپوچ ، آياق قابی) ایچوندر :

برنجاب نسه كوردوم آی پسر
ایکی آتیه برکشی بینمش کیدمر
بونلرك میچ کیمسه چکمه ز باشی ،
کبری قالان آت چکمر بولداشی !

معماری (لفز ، بیلیمه جه) قسم لرینه آیرمق لارمدر .

لفز

لفز ؛ برنوع معماردر . معماردن فرقی حله مدارا و لاجق کبزی ایضاحی حامل اولماسیدر.
شولفلزلر ایکی عصرلق بر موجودیته مالکدر :

س : اول نهدر : هرجائی برسیمین بدن ؟

محر اولور آلرله الفت ایتمدن !

ج : صابون

س : اول نه درکیم سیم سپا برنکار ؟
نوردن باشنده آنک تاجی وار !
ج : بال مومی .

§
س : اول نه رکیم : عالم آکا طولانور ؟
قولان بوکدیکه آغزی صولانور !
ج : چشمه موصلفی .

سلطان مراد ثالث و رابعک (مرادی) تخلص ایتدکلرینی تراجم احوال کتابلری
بازیور . بونلردن برینه عائد اولماسی چوق محتمل بولونان شولنزدده اولدیکه کوزلدر .

س : اول نه درکیم : دورت آیایی ، جانی بوق ؛
سانیکه برقوری ده ریدر . قانی بوق !
اوستونه کوپ کوپ دوشهر عاشقلری ،
اونلری منع ایتیکه درمانی بوق !
طورمابوب خنجر چکرلر کوکسونه ؛
خنجره کوکس کرهر ، قالقانی بوق !
ای (مرادی) بومعمایی بیلهن
هقلی کاملدر ، ولی نقصانی بوق !
ج : کرکف .

بیلیمجه

معما و لغزل عاشقلر ، شاعرلر طرفندن سسویلهندیکی حالده بیلیمجهلر بالخاصه قادین
وچو جو قلر طرفندن ابداع و ایراد ایدیلر ؛ ابتدائی برنوع معمار . منظوم و منشور
شکلری واردر .

منشور اولانلر :

س : قاپو آرقاسنه یوغورت دوکولمش ؛ سیلهرم چیمماز !
ج : کونش .
س : اوج قانی بردکانه وار : آانی اودونجی ، اورنای اونجی ، اوستی قدیفه جی !
ج : ایکده .
§ س : برطاس یوغورتم وار ؛ یاریسی آق ، یاریسی قاره .
ج : کوز .

منظوم اولانلر :

س : آچاقی بویلو ،

- قدیغه طولور .
- ج : باطلیجان .
- § س : صاری طاووق دلدە یاتار ،
قیریلیر برده یاتار !
- ج : آبا .
- § س : اوسنی قهوه ، آلتی خان ،
یانلری حمام ، دکان ،
ایچنده بر قهرمان
آلتی آبی یاتار قاقار .
- ج : آخیرده کی قیصر اراق و طوغوردینی آلتی آیلق (آل) طای .
- § س : صیرا صیرا درویشلر
حق بوله ایرمشلر ،
وقتی کلش ایرمشلر ،
هپ سارارمش ، صولمشلر !
- ج : بوغدای باناقلری .
- § س : طاغده طانه بوکورور ،
ایتهر اوواده طورور ،
باقك حقك حکمننه
بوینوزندن طوغورور !
- ج : چیقریق .
- § س : ذره ذره دال اولور ،
یشیل ایکن آل اولور
میل ابدیجه سیاهه
لذت وبرر دیماهه (داماق)
وارما کوزمل ، یانه
اون پارماغك بال اولور .
طوتار ایسهك یاواش طوت
ایکی الاك قان اولور .
- ج : قارا طوت .

لاصفه

خلق شمەرلرینک اشکال وانواعی بونلردن عبارت اولدینی ادعا ایدمک ده کیلم .
مثلا انواعه دائر داهای بر چوق نوعلر چیقارمقی ممکندر . فقط ، دیه بیلیرم ، که عینی وزن
وشکلده موضوعک تنوعنه مثاللر ویرمکدن باشقا بر فائده یی موجب اولماز .

بو اثر خلق وساز شاعرلرینک یالکز (هجا) وزنیه یازیلش شعرلرندن باحث اولدینی ایچون یینه بو شاعرلرک عروض وزنیه یازدقلری بعضی شعرلرندن از جمله (مربع ، خمس ، مسدس .. الخ) شعرلرندن بحث ایدیلشمش ، مثال ویریلشمشدر .
 برده شو نقطه یی درخاطر ایتدیرمک ایجاب ایده رکه چوجوقلر ، قادینلر آراسنده یاپیلان اویونلرده ، دوکون ودرنکارده سویله نهن بر جوق تورکولره ، دیملره ، یا کیلته .
 جهلره تصادف ایدیلیر . (دیم) دیمک مصدرندر ؛ گفته مقاتلیدر . بعضی قارشیلقلی سویله نهن تورکولره ، نقراتلرینه ده دینیر . جاقهریده (صحبت) عالمرنده کندیسنه (عرب) ویریلن یعنی ضیافت صیراسی کندیسنه تبلیغ ایدیلن کیمسه یه خطاباً بعضی گفته لر بسته لرله سویله نیرکه بوکا (دیم) دیرلر .

صوکرا (یوزوک اویونی) نده قارشى طرفی شاشیرتمق واونلرک برنجی اویونجیسی قیزدیرارق تفکرات ونخمیناتی زیر وزبر ایتمک ایچون :

- 1 هایدک شولره وارالم
- 2 یوزوکجی باشن بولالم
- 3 حالن ، خاطرین صورالم

کی گفته لر سویله لرکه بوکاده (دیم) دیرلر .

یا کیلته ؛ چوجوق وقادینلرک قارشیسنده کنه مثلاً :

« اوزوم ، دیدر دکن صوکرا » ایکی کوزم ، ؛ « باقرقلی میشه ، سوزینه » چیرکینه کوکلک دوشه ، کی بکله نیلمه یین بر مقابله ده بولونمالرینه دیرلر . بونلرک اکثریسی فنا سوزلری حاویدر .

§ برده چوجوقلرک اویونه باشلامدن (اُبه) انتخابی ایچون سویله دکاری : « اُنا ، مه ننا ، دادی ، دیننا ، اوجی دوکه ، سهر قانجه ، هابهیل ، هوبهیل ، سن کیر ، سن چیق ! » یاخود : « هوک ، اُنا ، مه ننا ، دادی دیننا ، خواجه فیلفیل ، اضران قوج ، ایضدیق ضیدیق ، قازمان دوج ، بونکول ، بوکله ک ، طاس ، طوس ، فیندیق ، فیستیق ، فیس . »
 کی ، یاخود اوزون اشک اویوننده سویله دکاری : « چات چات چارینی ، چاتمان باشنک یارینی ، ایمدادلرک ییریکی ، چاتال ، مانال قاج آج ! » کی معناسز سوزلری ، یاخود (موم دی) اویوننده سویله دکاری : « موم دیی ، موم اورتاسی ، لکدچانغی ، فیتلی . اوجدی ،

اوچدی لیلک اوچدی ؛ اوچدی اوچدی مه یلک اوچدی ! ، سوزلری واردرکه بونلرده
(یا کیلتاحه) لری تشکیل ایدرلر .

بعضاده « بالطه جی بال طاسیه بالطه - نی قیرده اونوتمش » و « فارچی قاریسیله قارداشیمش ! »
و « سبجانه سومبول تکه آنک کچی باباک تکه ، کبی جنا - لی سوزلرله مخاطیلرینی بوجناسلری
حل ایچون امتحانه چکرلر .

§ خلاصه : بواترده کرک یازیلش ، کرک یازیلماش اولسون بوتون شکل ونوعلری
طوبلامق وتصنیف ایدرک میدان آتق ملی بر وظیفه در . شهره سزدرکه بونلرک وجوده
کله سی بویوک همت و ثمک صرفنه باغایدر . باخص - وص (نوطه) سز پایلاجق تبقملرک
فائده سی چوق اولمایاجفان - بنم کی - اوغراشانلرک ثمکلرینه آجینیر .
بوندن داها مکمل بر تصنیف یاپمالری ، داها مکمل بر اثر وجوده کتیرملرینی لسان
وملتی سه وه نلردن بکله مک ، بوش برامید اولماسه کرک !

محمد طلعت

طبع اولونا جق اثرلرم

- 1 - خلق شعرلرنده (وزن)
- 2 - عاشق دردلی بك ترجمه حالی ، مصحح دیوانی
- 3 - مضولی حننده تدقیق ادبی
- 4 - ندیم " " "
- 5 - یاری چیکده ملر [مجموعه اشعار]
- 6 - مقاله لرم [مختلف مجموعه وغزتلرده نشر ایدیلن ادبی مقاله لر]
- 7 - جانقیری شاعرلری .

